

**СПІВЗАСНОВНИКИ:**

Державна наукова установа  
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";  
Харківська державна академія культури

**Шеф-редактор — Сенченко М.**  
**Головний редактор — Давидова І.**  
**Заступниця головного редактора — Васьківська О.**

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**

**Давидова І.** — д-р наук з соц. комунікацій, проф.  
(голова редколегії), акад. Нац. акад. наук вищ. освіти  
України, Україна  
**Сенченко М.** — д-р техн. наук, проф. (заступник голови  
редколегії), Україна  
**Кобелєв О.** — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,  
Україна  
**Гандзюк В.** — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,  
Україна  
**Льганасва В.** — д-р іст. наук, проф., Україна  
**Лопатовська І.** — д-р філософії, доц., США  
**Мар'їна О.** — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна  
**Маркова В.** — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,  
Україна  
**Мацюк Г.** — канд. наук з соц. комунікацій, Україна  
**Сербін О.** — д-р наук з соц. комунікацій, Україна  
**Ткаченко В.** — д-р техн. наук, проф., Україна  
**Федушко С.** — канд. техн. наук, доц., Україна  
**Шейко В.** — д-р іст. наук, проф., Україна  
**Шпак В.** — д-р іст. наук, проф., Україна

**Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової палати України (протокол № 12 від 29.12.2025).**

Відповідальна за випуск — Жданова Н.  
Коректура — Панченко Є.  
Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових фахових видань України в галузі соціальних комунікацій (наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

*Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.*

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Л. Каденюка, 27, Київ, Україна, 02094  
Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),  
+380 (44) 292-30-11 (редакція)  
Факс: +380 (44) 296-71-15  
E-mail: visnyk@ukrbook.net

**CO-FOUNDERS:**

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine  
State Research Institution;  
Kharkiv State Academy of Culture

**Editorial director — Senchenko M.**  
**Editor-in-Chief — Davydova I.**  
**Deputy Editor — Vaskivska O.**

**MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:**

**Davydova I.** — Dr of Social Communication, Prof. (chairman of the editorial board), Acad. of the Nat. Acad. of Sciences of Higher Education of Ukraine, Ukraine  
**Senchenko M.** — Dr of Technical Sciences, Prof. (deputy chairman of the editorial board), Ukraine  
**Kobieliev O.** — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine  
**Handziuk V.** — PhD of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine  
**Ihhanaveva V.** — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine  
**Lopatovska I.** — PhD, Assoc. Prof., USA  
**Mariina O.** — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine  
**Markova V.** — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine  
**Matsiuk H.** — PhD of Social Communication, Ukraine  
**Serbin O.** — Dr of Social Communication, Ukraine  
**Tkachenko V.** — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine  
**Fedushko S.** — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine  
**Sheyko V.** — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine  
**Shpak V.** — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

**The Academic Council of the Book Chamber recommends printing this Bulletin (Protocol № 12 from 29.12.2025).**

Editor — Zhdanova N.  
Proofreader — Panchenko E.  
Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the professional scientific publication of Ukraine in the field of social communication. (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

*You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement with editorial staff. A reference to publications is necessary. Manuscripts are not returned. Editors are not always agreeing with point of view of the author.*

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research Institution is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Av. L. Kadenuk, 27, Kyiv, Ukraine, 02094  
Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),  
+380 (44) 292-30-11 (editors)  
Fax: +380 (44) 296-71-15  
E-mail: visnyk@ukrbook.net

## З М І С Т

### **СТОРИНКА ШЕФ-РЕДАКТОРА**

*СЕНЧЕНКО М.* Інтелектуальна стерилізація України ..... 3

### **БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА**

*ГОРБАНЬ Ю., НОВАЛЬСЬКА Т.* Цифрова трансформація публічних бібліотек України:  
сучасний стан, виклики та перспективи..... 10

*САЛАТА Г., БАЧИНСЬКА Н.* Кризова комунікація та соціальна реальність:  
інформаційна роль бібліотек в екстремальних ситуаціях ..... 16

*КОЛОСКОВА Г.* Цифрові проекти головної бібліотеки Дніпровського регіону:  
сучасний стан і перспективи розвитку ..... 22

### **СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

*СЕНЧЕНКО О.* Еволюція стратегічних комунікацій України  
від реактивної моделі до проактивної стратегії ..... 28

### **ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ**

*МЕЛЬНИК-ХОХА Г.* Каталогізація інкунабул у форматі MARC21 ..... 34

### **КОНФЕРЕНЦІЇ. ВИСТАВКИ**

*КІРІШЕВА О.* Національній науковій медичній бібліотеці України — 95! ..... 41

### **ЗА РУБЕЖЕМ**

*ФІЛІПОВА Л.* Використання цифрових платформ  
для інформаційно-бібліотечного сервісу (із досвіду бібліотек США)..... 43

*Показчик* статей і матеріалів, опублікованих у журналі за 2025 рік ..... 49

## C O N T E N T

### **CHIEF-EDITOR'S PAGE**

*SENCHENKO M.* The intellectual sterilization of Ukraine ..... 3

### **LIBRARIANSHIP**

*HORBAN Yu., NOVALSKA T.* Digital transformations of public libraries in Ukraine:  
current status, challenges, and prospects..... 10

*SALATA H., BACHYNSKA N.* Crisis communication and social reality:  
the informational role of libraries in extreme situations ..... 16

*KOLOSKOVA G.* Digital projects of the main library of the Dnipro region:  
current status and development prospects ..... 22

### **SOCIAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES**

*SENCHENKO O.* The evolution of Ukraine's strategic communications  
from reactivity to a proactive approach..... 28

### **INFORMATION ACTIVITIES**

*MELNYK-KHOKHA G.* Cataloging the incunabula in format MARC21 ..... 34

### **CONFERENCES. EXHIBITIONS**

*KIRISHEVA O.* National Scientific Medical Library of Ukraine — 95! ..... 41

### **ABROAD**

*FILIPOVA L.* Digital platforms for information and library service (based on American experience) ..... 43

*Index* of articles and materials published in the magazine for 2025 ..... 49



[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12\(353\).3-10](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12(353).3-10)  
УДК 316.422:[001+37]:005.336.4](477)"1991/..."(045)

**Микола Сенченко,**  
доктор технічних наук, професор  
office@ukrbook.net  
<https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

**Інтелектуальна стерилізація України**  
**Народ, який не здатний захищати свій розум,**  
**не вартий називатися народом.**  
В. Вернадський, 1943 р.

У статті проаналізовано концепцію "епістемологічної війни" Ліндона Ларуша (1922—2019) як фундаментальний онтологічний конфлікт між двома парадигмами пізнання: платонівсько-лейбніцівською (креативна людська здатність до наукових проривів і прогресу) та аристотелівсько-емпіричною (редукція знання до сенсорного досвіду, що веде до стагнації й олігархічного контролю). Зауважено, що епістемологія (від грец. *episteme* — знання, *logos* — вчення) — це розділ філософії, який вивчає природу, джерела, структуру, межі та критерії знання, власне процес пізнання, відмінність між вірою та знанням, спосіб обґрунтування переконань. З'ясовано, що в контексті розвитку України після 1991 р. онтологічний конфлікт виявляється через процес "інтелектуальної стерилізації" — системне обмеження відтворення інтелектуального капіталу внаслідок хронічного недофінансування освіти та науки, бюрократичних бар'єрів, еміграції талантів і воєнних криз (2014, 2022). Теоретична модель стерилізації ґрунтується на концепціях людського капіталу (Г. Бекер, А. Сакс) і доповнюється критикою імплементації Болонського процесу як механізму стандартизації, що сприяє деградації якості освіти та мімікрії реформ. Без системних змін у цій сфері до 2030 р. прогнозується подальша інтелектуальна деградація України та перетворення її на "інтелектуальну пустелю".

**Ключові слова:** епістемологічна війна; платонівська парадигма; аристотелівська концепція; інвестиції в науку; інтелектуальна стерилізація; Болонська система; еміграція; фінансування науки та освіти; зарплата науковців і викладачів

**I. Теоретична концепція "інтелектуальної стерилізації" та критичний аналіз факторів у сфері освіти та науки**

**Суть і концепція "епістемологічної війни" за Ліндоном Ларушем**

Згідно з визначенням американського вченого Ліндона Ларуша, "епістемологічна війна" — це фундаментальний онтологічний конфлікт між двома парадигмами пізнання світу [1]:

1. **Платонівсько-лейбніцівська лінія:** людина — творець, здатний до креативних стрибків розуму (аксіоматичні революції), що ведуть до наукових проривів, зростання енергоспоживання, інвестицій у науку та процвітання (шлях творців).

2. **Аристотелівсько-емпірична лінія:** людина — біологічна машина, чийі знання обмежуються статистикою та чуттєвими стимулами, креативність — ілюзія; економічно виявляється у скороченні населення, зростанні боргів, кризах (шлях лихварів).

Ліндон Ларуш називав "епістемологічну війну" єдиною справжньою війною, бо всі інші (військові, економічні) — лише її наслідки. Цей фундаментальний конфлікт ведеться за контроль над людським розумом: чи буде він вільним для прогресу, чи зведеним до гедонізму й страху.

"Епістемологічна війна" триває понад 2000 років (від часів античності, але інтенсивно —

з XI ст. через Венеціанську республіку). Підтримує її **венеціанська чорна аристократія** — олігархічні родини (200—250), які контролювали Венецію через Раду десяти, після 1797 р. (падіння республіки у війні з Наполеоном) мігрували з капіталами до Амстердама, з XIX ст. — до Лондона, де осіли в Сіті.

Лондонське Сіті (автономне "місто в місті" з власним мером, поліцією та законами) сформувалося у XII ст. (офіційно з 1191 р., але корені — з 1067 р. після норманського завоювання). Венеціанський вплив посилювався в XIV—XV ст. через торгівлю та банківські практики (подвійний облік з Італії), а повна інтеграція "чорної аристократії" після 1797 р. перетворила Сіті на глобальний фінансовий центр для олігархічного контролю.

На території України "епістемологічна війна" набула інтенсивності **після 1991 р.** (розпад СРСР): перехід до емпіричної моделі через приватизацію, борги МВФ та олігархізацію, що заблокувало креативний розвиток.

**Мета війни проти України** — перетворити державу за допомогою моделі "інтелектуальної стерилізації" (обмеження генерації / передавання знань внаслідок недофінансування освіти, "еміграції мізків", бюрократії та війни 2014/2022 рр., втрати 500 тис. студентів і 12 тис. викладачів),

що призводить до створення "інтелектуальної пустелі" (повна деградація: розрив ланцюгів менторства та інновацій, залежність від зовнішнього контролю). "Інтелектуальна стерилізація" послаблює націю та перетворює на сировинний придаток глобальної олігархії замість шляху творців (розвиток науки, енергетики, космічних досліджень).

Розглянемо докладніше процеси "інтелектуальної стерилізації", стан освіти й науки в Україні.

### **Визначення концепції**

Концепція "інтелектуальної стерилізації" є метафоричним конструктом, що описує процес штучного або системного обмеження репродуктивності та відтворення інтелектуального капіталу нації. У контексті України цей термін позначає феномен, подібний до "відтоку мізків", але з акцентом на "стерилізацію" як повне блокування циклу генерації, збереження та передавання знань. На відміну від класичного "відтоку мізків", у якому еміграція є головним механізмом, "інтелектуальна стерилізація" охоплює комплекс чинників:

- *хронічне недофінансування освіти та науки;*
- *бюрократичні бар'єри;*
- *війна як каталізатор еміграції;*
- *неефективні реформи, що призводять до деградації інституцій.*

Теоретично концепція ґрунтується на теоріях людського капіталу Г. Бекера [2] і концепції "кровообігу мізків" А. Сакса [8], адаптованих до пострадянського контексту.

У випадку України "стерилізація" виявляється як самознищення інтелектуального потенціалу. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [3], з 2022 р. війна прискорила еміграцію 30% випускників шкіл і значної частини академічної еліти, перетворюючи тимчасовий "відтік мізків" на незворотну втрату. Це не лише кількісні "інтелектуальні збитки" (понад 500 тис. студентів та 12 тис. викладачів, які опинилися за кордоном), а і якісні — розрив ланцюгів менторства й інновацій.

### **Теоретичний розвиток концепції**

"Інтелектуальна стерилізація" як теоретична модель має циклічну структуру:

- *генерація знань (освіта та наука);*
- *збереження (інституційна стабільність);*
- *відтворення (передавання знань молодому поколінню).*

Порушення будь-якої ланки призводить до "інтелектуальної стерилізації". У глобальному масштабі це явище подібне до еволюційних практик ХХ ст., під час яких стерилізацію за-

стосовували для "очищення" популяції, тоді як у ХХІ ст. — для економічного та політичного послаблення нації.

У контексті України модель ілюструє тривала криза: війна 2014 р. посилила еміграцію науковців (за оцінками експертів, виїхало 20—30% академічної спільноти), а пандемія COVID-19 і реформи додали системних проблем. Доповнює модель теорія "марнування мізків", згідно з якою емігранти втрачають кваліфікацію за кордоном, а країна — інтелектуальний потенціал.

Для моделювання використаємо рівняння динаміки людського капіталу:

$$H_t = H_{t-1} \cdot (1 - d) + i$$
, де  $H$  — запас знань,  $d$  — коефіцієнт відтоку (для України  $\sim 0.25$ ),  $i$  — інвестиції (недостатні,  $\sim 0.4\%$  ВВП на науку). Результат: експоненційна деградація  $H$ .

Ця концепція не лише описова, а й прогностична: без втручання і системних змін у сфері науки та освіти до 2030 р. Україна ризикує втратити 50% наукового потенціалу, перетворившись на "інтелектуальну пустелю".

### **Освіта та наука в Україні: стан і виклики**

Ці галузі традиційно становили потужний потенціал нашої країни (радянська спадщина), але нині перебувають у кризовому стані. За даними Міністерства освіти і науки, у 2025 р. понад 510 тис. студентів навчаються за кордоном, а 12 тис. викладачів емігрували [4]. Внаслідок воєнних дій зруйновано інфраструктуру (понад 3 тис. закладів пошкоджено), а бюджет на науку становить лише 0,2% ВВП — удвічі менше за середньоєвропейський показник.

Головні виклики:

- *демографічна криза: народжуваність скорочується, еміграція молоді зростає;*
- *цифрова прірва: лише 40% університетів мають повний онлайн-доступ;*
- *корупція у сфері оцінювання знань та атестації.*

Кризові явища створюють замкнене коло: низька якість освіти → еміграція талантів → подальша деградація.

### **Критичний аналіз Болонської системи освіти**

Болонська система (впроваджена в Україні з 2005 р.) передбачала гармонізацію освіти, академічну мобільність студентів і викладачів, застосування кредитно-модульного підходу. Критика системи здебільшого стосується проблем імплементації: ECTS — Європейську кредитну трансферно-накопичувальну систему, що є інструментом вимірювання та накопичення навчального навантаження студентів, було введено формально, без сутнісних змін.

Основні недоліки:

1. *Стандартизація проти глибини.* Зменшення аудиторних годин (до 60% самостійної роботи) призвело до "дипломів без знань", як зазначають критики. Університети копіюють форми, ігноруючи зміст, що посилює "відтік мізків".

2. *Залежність від держави.* Університети залишаються бюрократично керованими, без автономії. За даними Британської компанії суспільного телерадіомовлення (BBC), за п'ять років після впровадження реформа розчарувала 70% учасників через брак фінансування.

3. *Мімікрія та маніпуляція.* Як зазначає портал Detector Media, Болонська система в Україні — "мімікрія": модулі заповнюють "водою", а дипломи не визнають за кордоном. Переваги (мобільність) затьмарені недоліками: зростання безробіття серед випускників (25%) через невідповідність знань ринку праці [5].

Критичний аналіз свідчить, що Болонська реформа замість стимулювання прискорила "інтелектуальну стерилізацію", перетворивши освіту на "конвеєр" кадрів низької якості.

**Оплата праці й завантаження викладачів і науковців**

Низька зарплата — головний драйвер еміграції. В Україні викладачі мають мінімальні оклади, що не покривають витрат на життя (середня зарплата ~20 тис. грн/міс.). Це демотивує, призводячи до відтоку 40% молодих науковців [6].

Причини: хронічне недофінансування (освіта — 5% ВВП, але кошти розподілені неефективно) та інфляція (2025 — ~10%).

**Порівняльний аналіз оплати праці**

Для ілюстрації наведемо середні річні брутто-зарплати університетських професорів у різних країнах світу (дані на 2025 р. у USD для порівняння; 1 USD ≈ 41 UAH, 4 PLN, 1,37 CAD) (табл. 1).

Таблиця 1

**Середня зарплата професорів у різних країнах світу**

Країна	Середня зарплата професора (USD/рік)
Україна	22 000 — 24 000
Польща	50 000 — 52 000
Канада	95 000 — 100 000
США	115 000 — 155 000

У Польщі мінімальна зарплата професорів вдвічі вища за українську, у Канаді середня — 96 507 CAD (~70 000 USD), а з бонусами — до 130 000 CAD, у США — 114 792 USD, із варіаціями відповідно до статусу й престижу вишу (Stanford — ~230 000 USD).

Різниця (у 5—7 разів) пояснює проблему еміграції: український професор може отримати удвічі більшу зарплату в Польщі, учетверо — у Канаді [6]. Це не лише економіка, а й "знищення" наукових талантів через бідність.

**"Інтелектуальна стерилізація" України** — не абстрактна загроза, а реальний процес, у межах якого Болонська система, низька оплата праці науковців і педагогів, криза освіти/науки блокують відтворення знань. Результати порівняння показників зарплати професорського складу з Польщею, Канадою та США свідчать про структурну нерівність: Україна втрачає академічну еліту, не маючи ресурсів для її утримання.

Для протидії потрібні такі заходи:

— реформи фінансування (до 7% ВВП на освіту);

— реальна автономія університетів;

— програми *brain circulation* ("кровообіг мізків").

Без ефективних дій "стерилізація" стане незворотною, унеможлививши відновлення нації. Майбутні дослідження можуть моделювати сценарії, але ключ — у негайних інвестиціях у людський капітал.

**Розширений теоретичний розвиток концепції**

Результати порівняння рівня оплати праці викладачів у Польщі, Канаді, США й Україні пояснюють економічні драйвери еміграції. Висновки пропонують стратегії для перетворення "відтоку" на "циркуляцію" мізків.

Концепція "інтелектуальної стерилізації" описує процес блокування відтворення інтелектуального капіталу нації, подібний до біологічної стерилізації, але в соціально-економічному контексті. В Україні це виявляється через масову еміграцію кваліфікованих кадрів, спричинену війною, економічну кризу та неефективні реформи. За даними 2025 р., індекс "відтоку мізків" становить 8,4 із 10, що свідчить про високий рівень еміграції (з потенційним скороченням населення до 28,9 млн протягом 15 років). Розширення моделі інтегрує сучасні теорії "відтоку мізків", акцентуючи на пострадянському контексті, коли еміграція науковців після розпаду СРСР призвела до зниження кількості докторів філософії — PhD<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> PhD (Doctor of Philosophy, доктор філософії) — найвищий освітньо-науковий ступінь у більшості країн світу, що засвідчує глибокі знання та вміння проводити самостійні оригінальні наукові дослідження, а в Україні цей ступінь є сучасним аналогом колишнього ступеня кандидата наук, здобувається після магістратури через аспірантуру та захист дисертації, гармонізуючи українську освіту з міжнародними стандартами.

Теоретична модель "інтелектуальної стерилізації" тепер розширюється за межі базової циклічної структури (генерація, збереження, відтворення знань) шляхом інтеграції теорій "відтоку мізків" і людського капіталу з акцентом на пострадянські країни. Базуючись на працях Г. Бекера (людський капітал) і Ф. Док'є ("відтік мізків" як глобальний феномен) [2; 7], модель враховує не лише втрату, а й потенціал "приросту мізків" через реміграцію. У пострадянському контексті, як доводять результати аналізу особливостей еміграції російських науковців після 1991 р., "відтік мізків" призводить до скорочення людського капіталу, зокрема кількості докторів філософії — випускників, та інновацій.

Розширена модель містить чотири компоненти:

1.  *Генерація знань.* Освіта та наука як джерело. У 2025 р. війна прискорила еміграцію молоді (18—22 роки) з масовим звільненням з роботи, що блокує генерацію. Теорію "відтоку мізків" доповнює теорія "відходів мізків" — марнування інтелектуального потенціалу емігрантів.

2. *Збереження капіталу.* Інституційна стабільність. Недофінансування (0,2% ВВП на науку) та пошкодження інфраструктури посилюють втрати, подібно до наслідків Другої світової війни.

3. *Відтворення та циркуляція.* Передавання знань із потенціалом реверсу. Розширення передбачає "кровообіг мізків" [8], завдяки чому еміграція може надати приріст через реміграцію та ремісії, але в Україні домінує "відтік мізків" (з 2022 р. виїхали 6—8 млн осіб). Модель враховує зворотню міграцію для накопичення капіталу.

4. *Зовнішні чинники.* Глобалізація та конфлікти. За теорією Ф. Док'є, "відтік мізків" залежить від ефективності освіти: в Україні низька ефективність призводить до інтелектуальних втрат.

Математична формалізація може бути розширена:  $H_t = H_{t-1} \cdot (1 - d + r) + i - w$ , де  $H$  — людський капітал,  $d$  — drain rate (коефіцієнт відтоку: ~0.25 для України),  $r$  — return rate (коефіцієнт повернення: низький, ~0.05),  $i$  — інвестиції (~0.4% ВВП),  $w$  — waste factor (марнування через війну). Прогноз: без реформ  $H$  скоротиться на 30—50% до 2030 р., **перетворюючи "інтелектуальну стерилізацію" на "інтелектуальну пустелю"**.

У 2025 р. криза поглибилася: 13,1% працездатного населення втратило роботу, передусім у висококваліфікованих секторах. Показник еміграції науковців становить ~20—30%, із втратою в усіх галузях, подібно до пострадянської РФ (0,8% щорічно) [9].

Болонську систему критикують за втрату традицій, повільність і невідповідність: реформи

втілюються в життя непослідовно, без дорожньої карти, що посилює проблеми для викладачів. Система сприяє "стерилізації", перетворюючи освіту на формальність без глибини. Низька зарплата (~20—25 тис. грн/міс.) демотивує й спричиняє еміграцію 40% молодих науковців.

Отже, розширена модель "інтелектуальної стерилізації" інтегрує "кровообіг мізків" для потенційного реверсу втрат, але в Україні домінує "відтік мізків" через війну, низькі зарплати та вади Болонської системи.

### **Пострадянський хаос і хвилі еміграції**

"Інтелектуальна стерилізація" України впродовж 1991—2025 рр. являє собою системний процес виснаження національного науково-освітнього потенціалу через економічний колапс, хронічне недофінансування науки, масову еміграцію фахівців і воєнні руйнування. Цей феномен, подібний до історичних прецедентів геноцидів еліт, призвів до втрати понад 80% наукового кадрового потенціалу з моменту незалежності, зумовивши перехід від пострадянського академічного спадку до периферійного статусу у глобальній системі знань. Аналіз базується на статистичних даних, прикладах інституційних криз і тенденціях еміграції з акцентом на періодизацію.

"Інтелектуальна стерилізація" як концепт описує не лише фізичне знищення чи еміграцію еліт, а й структурне ослаблення здатності суспільства генерувати знання, інновації та культурний дискурс. В Україні, як зазначалося, цей процес активізувався після здобуття незалежності в 1991 р., коли розпад СРСР розірвав інтеграційні ланцюги наукової системи, але не супроводжувався адекватними реформами.

За даними Світового банку, витрати на програму "Дослідження та розробки" (R&D) як відсоток ВВП коливалися від 1,16% у 1996 р. до мінімальних 0,33% у 2025-му, що значно нижче середньоєвропейського рівня (2,3%). Водночас індекс "відтоку мізків" зріс із 5,5 у 1995 р. до 8,4 у 2024-му за шкалою від 0 до 10 [9].

Розглянемо чотири етапи "інтелектуальної стерилізації", ілюструючи прикладами еміграції, деградації інститутів і фінансових криз, аби продемонструвати кумулятивний ефект від цього явища для національного розвитку.

### **Падіння радянської системи**

У 1991 р. процес розпаду СРСР відкрив вікно можливостей, але супроводжувався гіперінфляцією (до 10 000% у 1993-му) і розривом наукових мереж, коли 70% проєктів залежали від союзних республік. Кількість науковців скоротилася з 200 тис. у 1990 р. до 100 тис. у 2000-му, що було зумовлено низькими зарплатами (еквівалент 20—50 дол. США) і браком грантів. Витрати на

програму "Дослідження та розробки", скоротилися з 1,5% ВВП у 1990-му до 0,6% у 2000-му.

У 1990-х рр. понад 5 тис. фахівців з Інституту ядерних досліджень НАНУ (Київ) емігрували до США й Ізраїлю в межах реалізації програм на кшталт Megabrain (1992—1995), адже американські університети пропонували у 10—20 разів вищі стипендії. Це призвело до втрати експертизи в ядерній безпеці, ускладнивши модернізацію Чорнобильської зони.

*Закриття регіональних лабораторій.* У 1994—1996 рр. через брак фінансування було ліквідовано 20% наукових установ НАНУ. Бібліотека та архів Книжкової палати України (15 млн примірників) опинилися без опалення, спричинивши деградацію національної пам'яті. Результат: перша хвиля "відтоку мізків" — 50—70 тис. інтелектуалів, переважно з ІТ та фізики, емігрували до Канади та Німеччини.

#### **Ілюзія стабілізації та структурна деградація**

Економічне зростання (середній приріст ВВП 5—7% щорічно) не торкнулося науки: програма "Дослідження та розробки" стабілізувалася на 0,7—0,9% ВВП, але реальні видатки скоротилися через корупцію та пріоритет олігархічних секторів. Кількість докторів філософії зменшилася на 30% внаслідок демографічної кризи (народжуваність впала з 630 тис. у 1991-му до 500 тис. у 2013-му).

У 2009—2012 рр. уряд Ю. Тимошенко та В. Януковича "оптимізував" 15% інститутів Національної академії наук, перетворивши їх на комерційні структури. Наприклад, Львівський інститут біології НАНУ втратив 40% штату через брак грантів, змусивши біологів переходити в агробізнес.

Помаранчева революція 2004 р. стимулювала міграцію: 20 тис. програмістів виїхали до Кремнієвої долини, де зарплати сягали 5—10 тис. дол. на місяць проти 300 дол. в Україні. Такі компанії, як EPAM Systems (заснована українцями) стали глобальними, але наша країна втратила потенціал в ІТ-індустрії. Друга хвиля еміграції, посилена кризою 2008-го, налічувала 100 тис. осіб.

#### **Революція гідності та третя хвиля "відтоку мізків" (2014—2021)**

Євромайдан (2014) та анексія Криму / війна на Сході спричинили втрату 20% наукової інфраструктури (Донецький і Кримський університети). Фінансування програми "Дослідження та розробки" скоротилося до 0,5% ВВП, що було зумовлено дефіцитом бюджету (до 7% ВВП). Обсяги еміграції зросли: упродовж 2015—2017 рр. — 100 тис. осіб щомісяця, серед них — 40% з вищою освітою.

*Втрата кримських і донецьких наукових установ.* Анексія призвела до евакуації 5 тис. учених; Кримська астрофізична обсерваторія (заснована 1900 р.) залишилася без 70% обладнання. Донецький Інститут кібернетики був переміщений до Києва, але втратив 50% архівів.

*Еміграція медиків і гуманітаріїв.* Понад 10 тис. лікарів виїхали до Польщі (зарплата 500—1000 євро проти 200 дол. в Україні), а історики — до Канади через гранти на дослідження Голодомору тощо. Ця тенденція послабила культурний сектор: кількість публікацій українською мовою скоротилася на 25%. Третя хвиля охоплювала 200 тис. інтелектуалів.

#### **Повномасштабна війна та прогнозована "інтелектуальна стерилізація" (2022—2026)**

Через повномасштабне вторгнення РФ у 2022 р. зруйновано 1283 будівлі 160 наукових установ, що змусило емігрувати 80% професорів у східних регіонах. Фінансування програми "Дослідження та розробки" — 0,33% у 2022-му, прогноз на 2026 р. — 0,11% для чистої науки. 3 8 млн біженців 47% — з вищою освітою, що в 17 разів перевищує середній показник РФ. Населення скоротилося на 20% з 1993-го — до 42 млн у 2020-му.

У 2022—2023 рр. російськими ракетами зруйновано 60% лабораторій, у яких працювали нащадки Курчатова; закрито і продано на брухт синхротрон (2023).

Четверта хвиля еміграції охопила 5 млн емігрантів до ЄС (Польща, Німеччина), серед яких — 100 тис. докторів філософії. Біоінформатики з Інституту молекулярної біології перейшли до Max Planck Society, де зарплати вдсятеро вищі. Прогноз на 2026 р.: продовження втрат через дефіцит 18,4% ВВП, із фокусом на гранти ЄС, але без повернення (лише 10% репатріації).

"Інтелектуальна стерилізація" України з 1991 по 2026 р. перетворила націю з потужним науковим спадком на донора глобального "відтоку мізків" із втратою 80% кадрового потенціалу та хронічним недофінансуванням. Кумулятивний ефект — економічна залежність, культурний вакуум і загроза національній ідентичності.

Серед нагальних заходів — реформи з інвестиціями 2% ВВП у програму "Дослідження та розробки" й антикорупційні заходи. Без цього Україна ризикує стати "територією без душі", де інтелектуальний потенціал слугуватиме чужим інтересам, а не національному відродженню. Майбутнє залежить від повернення емігрантів і пріоритизації знань як стратегічного ресурсу.

#### **"Інтелектуальна стерилізація" шкільної освіти в Україні**

"Інтелектуальна стерилізація" шкільної освіти в Україні являє собою комплексний процес сис-

темного ослаблення когнітивного та культурного потенціалу нового покоління через зовнішні агресії, внутрішні реформи й хронічне недофінансування.

"Інтелектуальна стерилізація" як теоретичний конструкт, запозичений з аналізу колоніальних і тоталітарних практик, позначає навмисне або структурне придушення інтелектуального генофонду нації через освітні інституції. В українському вимірі цей процес набуває особливої ваги в контексті шкільної освіти — базового рівня формування когнітивних навичок, культурної ідентичності та критичного мислення.

З 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р., шкільна система зазнала подвійного удару: зовнішнього — через окупацію, та внутрішнього — через реформи, натхненні європейськими стандартами, зокрема Болонським процесом. Останній, ініційований у 1999 р. для гармонізації вищої освіти в Європі, почав впливати на українську освітню галузь від 2005 р., коли держава приєдналася до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Хоча Болонський процес безпосередньо стосується вищої освіти, його принципи: компетентнісний підхід, стандартизація та мобільність — було інтегровано в реформу середньої освіти через програму "Нова українська школа" (НУШ), яка була запроваджена у 2017 р. і мала адаптувати європейські моделі для школярів.

"Інтелектуальна стерилізація" шкільної освіти в Україні виявляється як багатоплановий процес, під час якого воєнні дії поєднуються з реформами, призводячи до ерозії національної освітньої парадигми.

У неокупованих регіонах "стерилізація" відбувається через хронічні проблеми: пошкодження 1283 шкільних будівель (збитки 13,4 млрд дол.), перехід на онлайн-навчання для 62 400 дітей в окупації та загальне падіння якості освіти. Пандемія COVID-19 і війна посилюють нерівність: діти з інвалідністю стикаються з недоступністю дистанційного навчання, а вчителі — з вигоранням і низькими зарплатами (~200—300 дол. США). Реформи НУШ, спрямовані на впровадження компетентнісного підходу (критичне мислення, співпраця), стикаються з критикою за низький рівень підготовки вчителів, особливо в сільських районах, де понад 6000 педагогів не пройшли навчання. Це призводить до поверхового впровадження реформ, за якого акцент на "грі" (learning through play) не компенсує браку ресурсів, посилюючи відставання від європейських стандартів.

Болонський процес, попри заявлені цілі гармонізації та мобільності, завдав значної шкоди

українській освітній системі, зокрема через неадаптоване впровадження, що опосередковано вплинуло на шкільну освіту. Приєднання України у 2005 р. до Болонського процесу відбулося без національного консенсусу, що призвело до формального, а не сутнісного реформування.

Перехід до трициклової структури (бакалавр — магістр — доктор філософії) та ECTS (європейська система кредитів) збільшив адміністративне навантаження й водночас зменшив автономію університетів. За даними NEO Ukraine (2022), Національне агентство з якості вищої освіти (НАЯО) провело понад 1000 акредитацій, але без повної відповідності ESG 2015, що призвело до розвитку корупції та фіктивних програм. У шкільному контексті це позначилося на НУШ: 12-річна школа (з 2017-го) адаптувала компетентнісний підхід, але стандартизація ігнорувала національні традиції, призводячи до втрати академічної глибини. Критики зазначають, що фокус на "м'яких навичках" (комунікація, співпраця) послаблює базові знання, готуючи учнів до ринку праці, а не до інтелектуального розвитку.

Болонський процес як неоліберальна ініціатива сприяє уніфікації, ігноруючи локальні контексти. В Україні це виявилось у зниженні ролі української мови й історії у програмах, особливо для меншин (критика закону 2017 р. щодо мов меншин, яка викликала протести Угорщини та Румунії). Невтішні результати спричинено невідповідністю логік: європейська модель не враховує пострадянську спадщину, призводячи до "фасадних" реформ. У шкільній освіті це посилює "інтелектуальну стерилізацію": НУШ, натхненна ЄС, зменшує зорієнтованість на національну літературу й історію, сприяючи популяризації "глобальних цінностей", але без ресурсів для впровадження, що призводить до поверхового навчання.

Низька зарплата викладачів, що стимулює еміграцію, позначається на підготовці кадрів: університети, реформовані за Болонською системою, продукують недостатньо підготовлених педагогів, посилюючи кризу в НУШ (низький рівень освіти вчителів, вигорання).

Отже, "інтелектуальна стерилізація" шкільної освіти в Україні є результатом комбінації наслідків воєнної агресії та реформ, натхнених Болонським процесом, що призводить до ерозії культурної ідентичності, зниження якості освіти та демографічної кризи. Недоліки Болонської системи — від бюрократизації до культурної уніфікації — опосередковано поширюються на середню освіту через НУШ, перетворюючи школу на інструмент стандартизації, а не креативності.

Довгострокові наслідки: втрата покоління, здатного до інновацій, та загроза національній

суверенності. Для протидії потрібні заходи з децентралізації, збільшення фінансування (до 2% ВВП на освіту), націоналізація програм з акцентом на повернення емігрантів та антиіндоктринацію. Без цих кроків Україна ризикує стати периферійною територією у глобальному освітньому просторі, де інтелектуальний потенціал слугуватиме чужим інтересам.

### **Механізми "інтелектуальної стерилізації" вищої освіти**

"Інтелектуальна стерилізація" вищої університетської освіти в Україні є системним процесом ослаблення науково-педагогічного потенціалу через неефективне керівництво, бюрократизацію та надмірне навантаження на викладачів.

"Інтелектуальна стерилізація" як аналітична категорія позначає навмисне або структурне виснаження когнітивного й творчого ресурсу суспільства через освітні інституції, що призводить до втрати здатності до самостійного наукового та культурного розвитку. У контексті вищої університетської освіти нашої країни цей процес набув особливої гостроти в пострадянський період і посилений воєнними викликами з 2022 р. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, кількість науково-педагогічних працівників скоротилася зі 150 тис. у 2010 р. до 120 тис. у 2024-му, що зумовлено еміграцією, вигоранням і неефективним управлінням [10].

Основним механізмом "стерилізації" є домінування в керівництві закладів вищої освіти (ЗВО) осіб без наукового бекграунду — часто політологів, юристів чи адміністраторів, які, керуючись бюрократичними нормами Болонського процесу та національними рейтингами, нав'язують викладачам вимоги до публікаційної активності (наприклад, 2—3 статті на рік у Scopus-індексованих журналах) без зменшення педагогічного навантаження. Це створює парадокс: наука стає формальністю, а не рушійною силою розвитку. Проаналізуємо цей феномен, спираючись на емпіричні дані, та порівняємо навантаження викладачів в Україні з Польщею та Канадою, аби висвітлити структурні диспропорції.

Адміністративне керівництво ЗВО в Україні часто формується не за критерієм наукової компетентності, а за політичними чи номенклатурними принципами, що суперечить засадам академічної автономії, закріпленим у ЗУ "Про вищу освіту" (2014). За даними Державної служби статистики України, понад 60% ректорів і проректорів у 2023—2025 рр. не мали активних публікацій у рецензованих журналах за останні п'ять років, фокусуючись на адміністративних функціях. Таке керівництво, спираючись на зовнішні рейтинги (наприклад, QS World Univer-

sity Rankings чи національний рейтинг МОН), вводить квоти на наукову продуктивність: викладачі, асистенти та доценти зобов'язані публікувати 1—2 статті щорічно, професори — 3—4, здебільшого в англійськомовних виданнях. Однак, на відміну від європейських практик, ці вимоги не супроводжуються зменшенням педагогічного навантаження.

Такий підхід призводить до "парадокса продуктивності": викладачі витрачають 40—50% робочого часу на підготовку статей, часто "за замовчуванням" через платні сервіси, замість фундаментальних розробок. Результати емпіричних досліджень, проведених фахівцями Українського інституту освітньої політики (2024), фіксують зростання вигорання серед академічного персоналу на 35% з 2020 р., зумовлене хронічним перевантаженням: середній робочий тиждень — 55—60 годин, з яких лише 10—15% витрачається на науку.

Приклади ілюструють системність: у 2023 р. ректорат Київського національного університету імені Тараса Шевченка запровадив "публікаційний бонус" (до 20% зарплати), але без скорочення годин на лекції, що призвело до зростання плинності кадрів на 15%.

Аналогічно у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна під час воєнного стану (2022—2025) адміністративний тиск на "Scopus-нормативи" зберігся, попри руйнування лабораторій, змушуючи викладачів дублювати зусилля в умовах онлайн-навчання.

Наслідки "інтелектуальної стерилізації" багатогранні: зниження якості дисертацій (лише 25% захищених докторів філософії у 2024 р. оперували оригінальними емпіричними даними), еміграція молодих науковців (понад 20 тис. з 2022 р.) і культурна десуб'єктивація, за якої університети перетворюються на "сервісні центри" для ринку праці, а не на осередки критичного мислення. Болонський процес, адаптований через кредитно-модульну систему, посилює цей ефект, перетворюючи освіту на "компетентнісний конвеєр" без простору для творчості.

**Висновки.** Концепція "епістемологічної війни" Ліндона Ларуша інтерпретує історичний розвиток як конфлікт між креативною (платонівсько-лейбніцівською) й емпіричною (аристотелівсько-олігархічною) парадигмами пізнання. В Україні після 1991 р. перемога емпіричної моделі виявляється через "інтелектуальну стерилізацію" — системне блокування відтворення знань внаслідок недофінансування (R&D ~0.3% ВВП у 2025 р.), еміграції (5—6 млн осіб, з яких значна частка інтелектуалів), руйнування інфраструктури через бойові дії (понад 3790 закладів,

13,4 млрд дол. збитків) і неефективних реформ (Болонський процес, НУШ). Аналіз періоду "інтелектуальної стерилізації" (1991—2025) виявив чотири хвилі "відтоку мізків", кумулятивну втрату 70—80% наукового потенціалу та деградацію освіти на всіх рівнях. Без запровадження відповідних заходів із дестабілізації до 2030 р. прогнозується перетворення України на "інтелектуальну пустелю" з посиленням зовнішньої залежності та загрозою національній ідентичності.

#### Рекомендації

1. *Фінансування*: підвищити видатки на R&D до 2% ВВП і на освіту до 7% ВВП до 2030 р., із пріоритетом фундаментальних досліджень і реконструкції.

2. *Освітні реформи*: забезпечити університетську автономію, скоротити бюрократію Бо-

лонського процесу, посилити національний компонент у НУШ та глибину навчання.

3. *Репатріація талантів*: запровадити програми "кровообігу мізків" із грантами, податковими пільгами та стимулами для повернення (мета — 20% репатріації до 2028 р.).

4. *Антикорупція й управління*: формувати склад керівництва ЗВО за науковими критеріями, зменшити навантаження на викладачів і запровадити незалежний моніторинг.

5. *Міжнародна співпраця*: використовувати допомогу (World Bank, ЄС) для автономних проєктів, уникати боргової залежності та розвивати технологічні альянси.

Реалізація цих заходів потребує політичної волі, інакше "інтелектуальна стерилізація" нашої нації стане незворотною, блокуючи її креативне відродження.

#### Список бібліографічних посилань

1. Ларуш Л. Твори в Executive Intelligence Review (EIR). 1970—2010-ті pp.
2. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education. First Edition. University of Chicago Press, 1964. 412 p.
3. OECD & World Bank. Звіти про освіту та явище "відтоку мізків" (brain drain) в Україні. 2022—2025 pp.
4. Міністерство освіти і науки України. Статистика еміграції та фінансування. 2024—2025 pp.
5. Detector Media. Критика Болонської системи в Україні як форми мімікрії з невідповідністю ринку праці. 2010—2020-ті pp.
6. SalaryExpert & Glassdoor. How much does a Teacher make in Kyiv. 2025.
7. Global Innovation Index 2025 (WIPO). Дані про R&D України.
8. Сакс А. Концепція "кровообігу мізків".
9. World Bank. Research and development expenditure (% of GDP) — Ukraine. 2025.
10. МОН України. Report on Higher Education Quality. 2024.

(Далі буде)

Надійшла до редакції 17.11.2025



## БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12\(353\).10-16](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12(353).10-16)

УДК 027.5.08:004.77](477)(045)

**Юрій Горбань,**

кандидат культурології, професор,  
завідувач кафедри інформаційної діяльності  
та зв'язків з громадськістю КНУКіМ  
y.i.gorban@gmail.com  
<https://orcid.org/0000-0001-5837-4409>

**Тетяна Новальська,**

докторка історичних наук,  
професорка кафедри інформаційної діяльності  
та зв'язків з громадськістю КНУКіМ  
novalska@meta.ua  
<http://orcid.org/0000-0003-3093-3998>

### Цифрова трансформація публічних бібліотек України: сучасний стан, виклики та перспективи

У статті проведено комплексний аналіз особливостей цифрової трансформації публічних бібліотек України в умовах сучасних соціальних, технологічних і безпекових викликів. Розглянуто основні напрями цифровізації: розвиток електронної інфраструктури та ресурсів, використання цифрових комунікацій і соціальних мереж, формування цифрової культури й створення цифрових робочих місць. Визначено основні досягнення, проблеми та перспективи впровадження інформаційних технологій у діяльність бібліотек, зокрема вплив глобалізаційних процесів і наслідків повномасштабної агресії РФ. Висвітлено переваги цифровізації бібліотек і проблеми, пов'язані з нерівномірністю розвитку інфраструктури, фінансуванням, кадровим забезпеченням і

© Горбань Ю., Новальська Т., 2025

нормативно-правовим урегулюванням. Обґрунтовано потребу стратегічного підходу до цифровізації бібліотечного інформаційного простору. Окреслено перспективи впровадження цифрових технологій у бібліотечну практику.

**Ключові слова:** публічні бібліотеки; цифровізація; інформаційний простір; електронна інфраструктура; електронні ресурси; інформаційні технології; соціальні мережі; цифрова культура; цифрові комунікації; цифрові технології; цифрове робоче місце; воєнний стан

**Постановка проблеми.** Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким поширенням цифрових технологій майже у всі сфери життя й діяльності. Глобальні процеси цифровізації докорінно змінюють способи створення, пошуку та споживання інформації, висуваючи нові вимоги до соціальних інститутів, зокрема публічних бібліотек. В Україні ці процеси набувають особливої актуальності та складності через потребу модернізації інфраструктури, подолання цифрового розриву, реагування на виклики, спричинені повномасштабним вторгненням РФ. Публічні бібліотеки як важливі центри доступу до інформації, освіти та культури, мають адаптуватися до цифрового середовища, щоб залишатися релевантними й ефективно виконувати суспільні функції [11; 15].

Цифрова трансформація стає не лише трендом, а вагомим умовою подальшого розвитку й інтеграції бібліотек у національний і глобальний інформаційні простори. З огляду на це актуальним завданням є забезпечення рівного доступу громадян до інформаційних ресурсів і цифрових послуг, а також розвиток цифрової грамотності населення й підтримка цифрової інклюзії.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Проблему цифровізації бібліотечної справи активно досліджують вітчизняні й закордонні науковці.

Значний внесок у розроблення теоретичних і практичних аспектів функціонування електронних бібліотек, упровадження інформаційних технологій зробили українські вчені Т. Новицька, Я. Сікора [12], О. Івашкевич [6], С. Гарагуля [1] та ін.

Н. Левченко досліджує питання формування електронних ресурсів [7], Ж. Самохіна — особливості використання соціальних мереж і цифрових комунікацій у бібліотечній діяльності [16], Т. Горбул — аспекти розвитку цифрової грамотності та культури [4].

Закордонні науковці зосереджують увагу на проблематиці створення цифрової інфраструктури, інтероперабельності систем і користувацького досвіду в цифровому середовищі [19].

Водночас, попри значну кількість публікацій, недостатньо дослідженими залишаються питання комплексного аналізу цифрової трансформації публічних бібліотек України в її сучасному стані, враховуючи специфіку національного кон-

тексту, зокрема вплив війни та потребу швидкої адаптації. Слід приділити увагу вивченню питань, пов'язаних із системним оцінюванням ефективності використання наявних цифрових інструментів, аналізом стану цифрових робочих місць бібліотекарів, виробленням стратегічних підходів до подальшої цифровізації в умовах обмежених ресурсів і безпекових загроз.

**Мета статті** — дослідити сучасний стан, окреслити виклики та перспективи процесів цифрової трансформації публічних бібліотек України, визначити основні напрями їх інтеграції у світовий інформаційний простір.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Цифрова трансформація публічних бібліотек України є багатоаспектним процесом, що охоплює технологічні, ресурсні, комунікаційні, культурні й організаційні зміни.

*Електронна інфраструктура та ресурси.* Основою цифрової трансформації є наявність сучасної матеріально-технічної бази: комп'ютерного обладнання, доступу до інтернет-мережі, відповідного програмного забезпечення (ПЗ) [8]. Водночас стан інфраструктури публічних бібліотек України є вкрай нерівномірним. Якщо обласні й окремі міські бібліотеки мають відносно належне забезпечення, то бібліотеки в сільській місцевості та малих містах часто стикаються з проблемами застарілого обладнання, повільного, нестабільного чи відсутнього інтернет-зв'язку [5].

Важливим кроком у напрямі цифровізації стало впровадження національних ініціатив, зокрема проекту "Дія. Цифрова освіта", у межах якого на базі бібліотек створюють хаби цифрової освіти. Однак їх покриття не є всеохопним і не забезпечує рівних можливостей для всіх громад. Формування електронних ресурсів передбачає оцифровування власних фондів (зокрема краєзнавчих), надання доступу до передплачених баз даних, агрегацію відкритих освітніх і наукових ресурсів. Багато бібліотек створюють власні електронні каталоги та цифрові колекції, проте питання ліцензування контенту, довготривалого зберігання цифрових даних і забезпечення інтероперабельності залишаються актуальними [9]. Дані щодо цифрової інфраструктури й ресурсів публічних бібліотек України узагальнено в табл. 1.

Повномасштабне вторгнення РФ завдало значної шкоди бібліотечній інфраструктурі: багато

установ зруйновано чи пошкоджено, що на роки відкинуло процес цифровізації в певних регіонах. Водночас бібліотеки залишаються осередками поширення верифікованої інформації, протидії

фейковим новинам і дезінформації, адже надають вільний доступ до широкого спектра ресурсів — від книг і періодичних видань до цифрових архівів та освітніх програм [10].

Таблиця 1

### Основні компоненти та виклики цифрової інфраструктури й ресурсів публічних бібліотек України

Тип ресурсу та інфраструктури	Приклади та характеристика	Основні виклики
Комп'ютерне та програмне забезпечення	Наявність ПК для користувачів і персоналу, операційних систем, офісних пакетів, антивірусів	Застаріле обладнання, недостатня кількість, проблеми з ліцензуванням ПЗ, технічним обслуговуванням, нерівномірністю забезпечення
Доступ до інтернет-мережі	Стаціонарний і бездротовий (Wi-Fi) доступ для користувачів та персоналу	Низька швидкість (особливо в сільській місцевості), висока вартість під'єднання й трафіку, проблеми зі стабільністю зв'язку
Електронні каталоги	Онлайн-доступ до бібліографічних записів фонду бібліотеки, інтеграція з АБІС	Забезпечення повноти й актуальності даних, зручність інтерфейсу, інтероперабельність з іншими системами
Цифрові колекції	Оцифровані фонди (краєзнавство, рідкісні видання), фотоархіви, аудіо- / відеоматеріали	Авторське право, стандарти оцифрування, довготривале зберігання, метадані, забезпечення доступу
Передплачені електронні ресурси	Доступ до наукових баз даних, електронних книг, періодики (вітчизняні та закордонні)	Висока вартість передплати, обмежений вибір ресурсів через фінансування, управління ліцензіями
Хаби цифрової освіти та пункти доступу	Обладнані місця для навчання цифрових навичок, доступу до е-послуг (наприклад, "Дія")	Недостатнє покриття території, потреба у кваліфікованих тренерах, оновлення обладнання та ПЗ
Системи цифрового збереження	Репозитарії для довготривалого зберігання оцифрованих матеріалів та електронних ресурсів	Технічна складність, висока вартість, брак єдиних стандартів, безпека даних (особливо під час війни)

*Примітка:* Дані таблиці є узагальненими й можуть варіюватися залежно від типу та місцезнаходження бібліотеки. *Джерело:* розроблено авторами на основі аналізу наукових публікацій [1; 5; 6; 9; 12], звітів бібліотек і стратегічних документів [8].

*Цифрові комунікації та соціальні мережі.* Сучасні публічні бібліотеки активно використовують цифрові канали для комунікації з користувачами, просування сервісів і послуг. Вебсайти бібліотечних установ перетворюються з простих візитівок на інтерактивні портали, що надають доступ до електронних каталогів, цифрових ресурсів, віртуальних виставок і послуг [18].

Важливу роль у цифровій комунікації відіграють соціальні мережі (Facebook, Instagram, Telegram та ін.), які ефективно використовують для інформування про події, проведення онлайн-заходів (читань, лекцій, майстер-класів), надання віртуальних довідок, налагодження зворотного зв'язку та формування спільнот навколо бібліотеки [14]. Ефективність такої комунікації залежить від регулярного оновлення контенту, його якості, адаптації до специфіки платформи та вміння взаємодіяти з аудиторією. Виклики, пов'язані з пандемією COVID-19 і повномасштабною війною, значно

активізували потребу використання цифрових комунікацій, змусивши бібліотеки швидко адаптуватися до надання послуг у дистанційному форматі.

*Формування цифрової культури та грамотності.* Публічні бібліотеки відіграють головну роль у подоланні цифрового розриву та розвитку цифрових компетенцій населення. Установи надають вільний доступ до комп'ютерів й інтернету, проводять тренінги та курси з основ комп'ютерної й інформаційної грамотності для різних вікових груп (дітей, дорослих, літніх людей).

В умовах інформаційної війни та масового поширення дезінформації особливого значення набуває розвиток медіаграмотності й навичок критичного оцінювання повідомлень. Бібліотеки стають майданчиками для навчання безпечної поведінки в інтернеті, захисту персональних даних і протидії маніпуляціям. Створення хабів цифрової освіти є важливим напрямом, що дає змогу системно підходити до формування цифро-

вої культури громадян. Ці осередки сприяють практичному засвоєнню цифрових навичок завдяки прямим під'єднанням до електронних баз даних, новинних ресурсів і форумів, використанню соціальних мереж, месенджерів та освітніх платформ для практичних занять, а також участі в заняттях провідних фахівців й експертів [3].

*Цифрове робоче місце бібліотекаря.* Процеси цифрової трансформації бібліотек зумовлюють потребу модернізації професійної діяльності бібліотекарів і відповідної організації робочих місць. З огляду на тренди сьогодення бібліотечні працівники мають бути не лише впевненими користувачами, а й промоутерами та інструкторами з опанування цифрових технологій [2].

Цифрове робоче місце потребує наявності сучасного обладнання й програмного забезпечення (зокрема, автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, АБІС), а також доступу до професійних ресурсів і систем комунікації [17].

Важливим є розвиток цифрових навичок бібліотекарів: уміння працювати з різними типами електронних ресурсів, використовувати інструменти цифрового маркетингу, створювати цифровий контент, надавати онлайн-консультації, навчати користувачів цифрових навичок [13].

Ефективне функціонування цифрового робочого місця та реалізація нових завдань бібліотеки потребують від фахівців набуття низки цифрових компетентностей (табл. 2).

Таблиця 2

### Основні цифрові компетентності сучасного бібліотекаря

Сфера компетентності	Знання та навички
Управління інформаційними ресурсами	Робота з АБІС, пошук та оцінювання даних в електронних базах даних, каталогізація й індексування е-ресурсів, знання стандартів метаданих, основ оцифровування
Цифрові комунікації та маркетинг	Ведення вебсайту та сторінок у соціальних мережах, створення цифрового контенту (текст, графіка, відео), e-mail-маркетинг, онлайн-промоція послуг, віртуальна довідка
Навчання цифрової грамотності	Розроблення та проведення тренінгів із комп'ютерної, інформаційної та медіаграмотності, консультування користувачів щодо е-послуг і безпеки в інтернеті
Технічна підтримка й адміністрування	Базове обслуговування комп'ютерної техніки та ПЗ, налаштування доступу до мережі, адміністрування вебсайту / АБІС (на певному рівні), знання основ кібербезпеки
Робота з даними й аналітика	Збирання й аналіз статистики використання е-ресурсів і послуг, візуалізація даних, розуміння принципів роботи з відкритими даними, знання основ захисту персональних даних
Безперервний професійний розвиток	Моніторинг технологічних трендів, самостійне опанування нових інструментів і платформ, участь у вебінарах та онлайн-курсах, обмін досвідом у професійних мережах

*Примітка:* Перелік не є вичерпним і відбиває основні напрями розвитку цифрових навичок бібліотечних фахівців. *Джерело:* розроблено авторами на базі аналізу професійних стандартів, результатів досліджень [4; 13] та вимог до сучасних бібліотечних фахівців [17].

Розвиток цифрового середовища бібліотек потребує цілеспрямованої підготовки фахівців, здатних ефективно працювати з новими технологіями, тому системні програми підвищення кваліфікації та перепідготовки є важливою умовою успішної цифрової трансформації галузі. Упровадження АБІС дає змогу оптимізувати й автоматизувати рутинні процеси (каталогізація, обслуговування), звільняючи час для інтелектуальної, комунікаційної й аналітичної роботи.

*Актуальні проблеми та ризики.* Попри позитивні зрушення, процес цифрової трансформації бібліотек супроводжує низка проблем і викликів:

— недостатнє та нерівномірне фінансування, що обмежує можливості оновлення інфраструктури й передплати електронних ресурсів;

— значний цифровий розрив між різними регіонами й типами населених пунктів;

— наслідки війни: руйнування бібліотек, втрата обладнання, вимушене переміщення населення та бібліотекарів, безпекові ризики (кібератаки, збереження даних);

— недосконалість нормативно-правової бази, що регулює питання авторського права у цифровому середовищі, оцифровування та доступу до ресурсів;

— кадровий дефіцит і потреба в систематичному підвищенні рівня цифрової кваліфікації бібліотечних фахівців;

— низький показник цифрової грамотності частини населення, що ускладнює використання цифрових послуг [5; 15].

**Висновки.** Цифрова трансформація публічних бібліотек України є складним, багатограним, але невідворотним процесом. Бібліотеки демонструють високу адаптивність, особливо в умовах кризових ситуацій, активно впроваджуючи цифрові технології для розширення спектра послуг, залучення користувачів і виконання соціальної місії. Основними напрямками є розвиток інфраструктури, формування якісних електронних ресурсів, активна цифрова комунікація та просвітницька діяльність у сфері цифрової грамотності. Водночас наявна низка системних проблем, пов'язаних із фінансуванням, нерівномірністю розвитку, кадровим забезпеченням і безпековими викликами, посиленими війною.

Подолання зазначених перешкод потребує розроблення та реалізації комплексної державної

стратегії цифрової трансформації бібліотек, яка передбачає стабільне фінансування, оновлення нормативної бази, розвиток партнерства між бібліотеками, владою, освітніми установами та IT-сектором, а також системне підвищення кваліфікації бібліотекарів.

**Перспективи подальшого наукового аналізу** полягають у поглибленому вивченні впливу війни на процеси цифровізації бібліотек у різних регіонах України; дослідженні ефективності різних моделей центрів цифрової освіти; аналізі користувацького досвіду взаємодії з цифровими бібліотечними сервісами; вивченні можливостей використання технологій штучного інтелекту в бібліотечній практиці; розробленні моделей стійкого цифрового розвитку публічних бібліотек в умовах тривалих кризових явищ.

#### Список бібліографічних посилань

1. Гарагуля С. С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 17—23.
2. Горбань Ю. І., Касьян В. В., Прокопенко Л. І. Напрями адаптації публічних бібліотек України в цифровому суспільстві. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. № 67. С. 112—124. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.08>.
3. Горбань Ю. І., Олійник О. М., Кобишча Н. І. Цифровізація освітнього процесу в контексті реалій інформаційного суспільства. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. Т. 7, № 1. С. 24—37. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.1.2024.306996>.
4. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 4. С. 212—218. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29>.
5. Смельянов В. М., Берсан Є. В. Проблеми та перспективи розвитку електронного урядування в Україні. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія: Державне управління. 2016. Т. 281, Вип. 269. С. 11—17.
6. Івашкевич О. В. Штучний інтелект в акустиці функціонування книгозбірень України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 97—101. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284672>.
7. Левченко Н. Академічна бібліотека в системі вищої освіти. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2018. Вип. 49. С. 204—215.
8. Лега Є., Ляшенко С. Методи та алгоритми оцінювання цифрової інфраструктури закладів вищої освіти. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2023. № 2 (24). С. 90—103. DOI: <https://doi.org/10.30837/ITSSI.2023.24.090>.
9. Науково-організаційні засади проектування мережі електронних бібліотек установ НАПН України : колект. монографія / за наук. ред.: В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. Київ : Атіка, 2014. 184 с.
10. Новальська Т. В., Горбань Ю. І., Бачинська Н. А., Пристай Г. І. Публічні бібліотеки України як складова інформаційного спротиву російській агресії. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2024. Вип. 65. С. 69—82. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.05>.
11. Новальська Ю. Методична робота бібліотек України в умовах воєнного стану. *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 2. С. 10—15. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2\(331\).10-15](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2(331).10-15).
12. Новицька Т. Л., Сікора Я. Б. Сучасні технології та функціональні можливості використання наукових електронних бібліотек. *Перспективи та інновації науки. Серія "Педагогіка", Серія "Психологія", Серія "Медицина"*. 2024. № 11 (45). С. 700—713. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11\(45\)-700-713](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11(45)-700-713).
13. Онищенко О. Цифровізація — стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3—9.
14. Перевозник Т. В. Ком'юніті-аспекти респектабельної бібліотеки. Бібліотечно-інформаційне середовище як драйвер змін та інновацій в освіті : матеріали 2-ї Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 30 жовт. 2020 р. Харків, 2020. С. 65—69. URL: [https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/13367/1/komiuniti\\_aspekty\\_respektabelnoi\\_biblioteku.pdf](https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/13367/1/komiuniti_aspekty_respektabelnoi_biblioteku.pdf) (дата звернення: 27.05.2025).
15. Пугач Л. Ю. Перспективи інноваційних змін у бібліотечній діяльності: погляди вітчизняних вчених. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 14—20. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263800>.

16. Самохіна Ж. Використання інструментарію цифрового маркетингу в діяльності бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 1. С. 12—22. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.01.012>.
17. Стадник Н. І. Розробка програмного забезпечення адміністрування бібліотечних даних на основі використання системи Koha із вбудованим модулем каталогізації : магістер. робота / Тернопіль. нац. техн. ун-т імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2019. 96 с. URL: [https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30637/4/dyplom\\_Stadnyk\\_K\\_2020.pdf](https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30637/4/dyplom_Stadnyk_K_2020.pdf) (дата звернення: 27.05.2025).
18. Тюркеджи Н. С. Асистивні технології в документно-інформаційних структурах: сервісний підхід : дис. ... д-ра філософії : 029 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2023. 224 с.
19. Cox J. The Position and Prospects of Academic Libraries: Strengths and Opportunities. *New Review of Academic Librarianship*. 2023. Vol. 29, Iss. 4. P. 367—393. DOI: <https://doi.org/10.1080/13614533.2023.2238692>.

**Yurii Horban,**  
PhD of Cultural Studies, Professor,  
Head of the Department of Information  
and Public Relations KNUCA

**Tetiana Novalska,**  
DSc of History,  
Professor Department of Information  
and Public Relations KNUCA

### **Digital transformations of public libraries in Ukraine: current status, challenges, and prospects**

**Relevance.** The digital transformation of public libraries is becoming a prerequisite for their effective functioning in today's information society. In Ukraine, this process is particularly important due to the need to modernize infrastructure, bridge the digital divide, and respond to the challenges posed by full-scale war. **The purpose of the study** is to analyze the current state, main directions, challenges, and prospects of the digital transformation of public libraries in Ukraine, and to identify key strategies for the development and digital integration of libraries into the national and global information space. **Methods.** System analysis, comparative analysis, review of scientific publications, case method for evaluating specific digitization projects, as well as an analytical review of regulatory, legal, and organizational aspects of digital transformation were used. **The scientific novelty** lies in the comprehensive coverage of the digitization process of Ukrainian public libraries, taking into account the national context and the consequences of full-scale war. For the first time, the effectiveness of the use of digital tools, the state of digital workplaces for librarians, and the role of libraries in the development of media literacy and digital culture among citizens have been systematically analyzed. **Results.** The study shows that the digital transformation of public libraries is an inevitable process that encompasses technological, communication, cultural, and organizational changes. The main achievements have been identified, including the development of electronic infrastructure, the formation of digital resources, the active use of social networks and digital communications, the creation of digital workplaces, etc. At the same time, systemic problems have been identified, including uneven funding, the digital divide between regions, the destruction of infrastructure as a result of armed aggression, staff shortages, and regulatory challenges. **Conclusions.** The digital transformation of public libraries is a multifaceted and inevitable process. For the effective development of institutions, a comprehensive state strategy is needed that provides for stable funding, updating of the regulatory framework, development of cooperation with educational institutions and the IT sector, as well as systematic improvement of librarians' qualifications. **Prospects for further research** include studying the impact of war on the digitization of libraries in different regions of Ukraine, evaluating the effectiveness of different models of digital education centers, and developing models for the sustainable digital development of public libraries in conditions of prolonged crisis.

**Keywords:** electronic infrastructure; electronic resources; information space; information technologies; public libraries; social networks; digital culture; digital communications; digital technologies; digitization; digital workplace

#### References

1. Harahulia S. S. (2014). Biblioteki v informatsiinomu suspilstvi: orientatsiia na korystuvacha. *Bibliotichni visnyk*, 6, pp. 17—23.
2. Horban Yu. I., Kasian V. V. & Prokopenko L. I. (2025). Napriamy adaptatsii publichnykh bibliotek Ukrainy v tsyfrovomu suspilstvi. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 67, pp. 112—124. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.08>.
3. Horban Yu. I., Oliinyk O. M. & Kobyzhcha N. I. (2024). Tsyfrovizatsiia osvithnoho protsesu v konteksti realii informatsiinoho suspilstva. Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnologii v sotsiokulturnii sferi, 7 (1), pp. 24—37. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.1.2024.306996>.
4. Horbul T. O. (2023). Didzhitalizatsiia kulturnoi spadshchyny v Ukraini: analiz osoblyvosti v konteksti rozvytku tsyfrovoy kultury. *Kulturolohichniy almanakh*, 4, pp. 212—218. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29>.
5. Iemelianov V. M. & Bersan Ye. V. (2016). Problemy ta perspektyvy rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"]*. Serii: Derzhavne upravlinnia, 281 (269), pp. 11—17.
6. Ivashkevych O. V. (2023). Shtuchnyi intelekt v akustytsi funktsionuvannia knyhozbiren Ukrainy. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp. 97—101. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2023.284672>.
7. Levchenko N. (2018). Akademichna biblioteka v systemi vyshchoi osvity. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 49, pp. 204—215.

8. Leha Ye. & Liashenko S. (2023). Metody ta alhorytmy otsiniuvannia tsyfrovoy infrastruktury zakladiv vyshchoi osvity. *Suchasnyi stan naukovykh doslidzhen ta tekhnolohii v promyslovosti*, 2 (24), pp. 90—103. DOI: <https://doi.org/10.30837/ITSSI.2023.24.090>.
9. Bykova V. Yu. & Spirina O. M. [eds.]. (2014). *Naukovo-orhanizatsiini zasady proektuvannia merezhi elektronnykh bibliotek ustanov NAPN Ukrainy*. Kyiv : Atika.
10. Novalska T. V., Horban Yu. I., Bachynska N. A. & Prystai H. I. (2024). Publichni biblioteki Ukrainy yak skladova informatsiinoho sprotyvu rosiiskii ahresii. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 65, pp. 69—82. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.05>.
11. Novalska Yu. (2024). Metodychna robota bibliotek Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 2, pp. 10—15. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2\(331\).10-15](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.2(331).10-15).
12. Novytska T. L. & Sikora Ya. B. (2024). Suchasni tekhnolohii ta funktsionalni mozhlyvosti vykorystannia naukovykh elektronnykh bibliotek. *Perspektyvy ta innovatsii nauky. Serii "Pedagogika", Serii "Psiholohiia", Serii "Medytsyna"*, 11(45), pp. 700—713. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11\(45\)-700-713](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-11(45)-700-713).
13. Onyshchenko O. (2021). Tsyfrovizatsiia — stratehichni shliakh rozvytku bibliotечної sfery. *Bibliotечnyi visnyk*, 4, pp. 3—9.
14. Perevoznyk T. V. (2020). Komiuniti-aspekty respektabelnoi biblioteki. *Bibliotечно-informatsiine seredovyshe yak draiver zmin ta innovatsii v osviti : materialy 2-i Vseukr. nauk.-prakt. konf, m. Kharkiv, 30 zhovt. 2020 r. Kharkiv*, pp. 65—69. Available at: [https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/13367/1/komiuniti\\_aspekty\\_respektabelnoi\\_biblioteki.pdf](https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/13367/1/komiuniti_aspekty_respektabelnoi_biblioteki.pdf) [Accessed 27.05.2025].
15. Puhach L. Yu. (2022). Perspektivy innovatsiinykh zmin u bibliotечnii diialnosti: pohliady vitchyznianskykh vchenykh. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, pp. 14—20. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2022.263800>.
16. Samokhina Zh. (2024). Vykorystannia instrumentarii tsyfrovoho marketynhu v diialnosti bibliotek. *Bibliotечnyi visnyk*, 1, pp. 12—22. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.01.012>.
17. Stadnyk N. I. (2019). *Rozrobka prohramnoho zabezpechennia administruvannia bibliotечnykh danykh na osnovi vykorystannia systemy Koha iz vbudovanyim modulem katalohizatsii*. Ternopil. Available at: [https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30637/4/dyplom\\_Stadnyk\\_K\\_2020.pdf](https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30637/4/dyplom_Stadnyk_K_2020.pdf) [Accessed 27.05.2025].
18. Tiurkedzhy N. S. (2023). *Asystyvni tekhnolohii v dokumentno-informatsiinykh strukturakh: servisnyi pidkhid*. PhD. Kharkiv. derzh. akad. kultury. Kharkiv.
19. Cox J. (2023). The Position and Prospects of Academic Libraries: Strengths and Opportunities. *New Review of Academic Librarianship*, 29 (4), pp. 367—393. DOI: <https://doi.org/10.1080/13614533.2023.2238692>.

Надійшла до редакції 20.10.2025

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12\(353\).16-22](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12(353).16-22)  
УДК 021:005.334](477)(045)

**Галина Салата,**

докторка історичних наук,  
професорка кафедри інформаційної  
діяльності та зв'язків з громадськістю КНУКіМ  
salaty@bigmir.net  
<https://orcid.org/0000-0002-2673-8463>

**Надія Бачинська,**

кандидатка педагогічних наук,  
професорка кафедри інформаційної діяльності  
та зв'язків з громадськістю КНУКіМ  
n.bachynska17@gmail.com  
<https://orcid.org/0000-0003-3912-7108>

### **Кризова комунікація та соціальна реальність: інформаційна роль бібліотек в екстремальних ситуаціях**

У статті досліджено інформаційну функцію бібліотек у контексті екстремальних ситуацій, зокрема воєнних конфліктів, пандемій і техногенних катастроф. Увагу зосереджено на специфіці кризової комунікації й трансформаціях соціальної реальності, що супроводжують ці виклики. В умовах інформаційної перенасиченості, недовіри до медіа та поширення дезінформації бібліотеки постають як соціальні інститути, здатні не лише забезпечити доступ до верифікованих знань, а й стабілізувати комунікативне середовище. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й емпіричне підтвердження здатності бібліотек виконувати функції інформаційно-комунікаційних хабів у кризових обставинах. Методологічну базу дослідження становлять структурно-функціональний, соціокомунікаційний і порівняльно-аналітичний підходи, що дали змогу проаналізувати кейси діяльності українських бібліотек у 2020—2024 рр. Обґрунтовано доцільність інтеграції бібліотечних закладів у стратегії національної безпеки й управління кризами, окреслено перспективи підвищення їхнього потенціалу як осередків громадянської підтримки, довіри та інформаційної резильєнтності.

**Ключові слова:** бібліотеки; кризова комунікація; соціальна реальність; екстремальні ситуації; інформаційна безпека; дезінформація; інформаційна резильєнтність; комунікаційні стратегії; соціальна підтримка; інформаційно-комунікаційний хаб

**Постановка проблеми.** Останні роки засвідчили, наскільки крихкою може виявитись інформаційна стабільність суспільства в умовах екстремальних викликів (війни, пандемії, техногенні інциденти, природні катастрофи, соціальні потрясіння), адже загострюється потреба в надійних інституціях, які не лише поширюють перевірену інформацію, а й виконують функцію морального, освітнього та навіть психологічного підґрунтя. Такими установами дедалі частіше стають бібліотеки, а їхній вплив у періоди соціальних потрясінь, на перший погляд, є неочевидним, але надзвичайно вагомим за змістом. У добу гібридних загроз, масових міграцій, пандемій та інформаційних війн роль бібліотек у кризовій комунікації набуває принципово нового виміру. Сучасна бібліотека — це не лише місце збереження знань, а й активний суб'єкт формування інформаційної безпеки, платформа для суспільного діалогу, простір психологічної стабілізації в екстремальних умовах, що трансформується у центр адаптації, координації й комунікації.

Порівняно з іншими каналами взаємодії бібліотеки менше підвладні політичній кон'юктурі та мають більший кредит довіри серед населення, особливо в малих громадах. Водночас дослідження ролі бібліотек у кризових ситуаціях залишається точковим і часто обмеженим описом окремих прикладів. Важливо перейти до системного розуміння їх ролі як структур соціальної резильєнтності — таких, що забезпечують збереження інформаційного порядку, формують простір для критичного осмислення подій, а також підтримують горизонтальні зв'язки у громадах. Особливої уваги варті кейси українських бібліотек у період 2020—2024 рр., коли вони мали виконувати покладені нетипові, але вкрай важливі завдання: від роз'яснення офіційних рішень до координації локальної волонтерської допомоги. Актуалізується й запит на переосмислення ролі бібліотек у державній інформаційній політиці, зокрема в аспектах управління кризами й протидії дезінформації.

Методологічно пропонується дослідження спирається на структурно-функціональний, соціокомунікаційний і порівняльно-аналітичний підходи.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Проблема кризових комунікацій є предметом активного наукового дослідження та міждисциплінарного аналізу, що охоплює соціально-комунікаційну, інформаційну, управлінську, психологічну й медійну площини. Питання ролі бібліотек у суспільних трансформаціях і кризових процесах останніми роками дедалі частіше порушують в українському науковому дискурсі. Зокрема, певні

аспекти бібліотечної діяльності в умовах надзвичайних ситуацій розглянуто у працях Т. Ярошенко, О. Сербіна [1; 2], В. Касьяна, Г. Салати та Н. Бачинської [3—5] та інших. Науковці акцентують на потребі адаптації інституцій до нових викликів, упровадженні процесів цифрової трансформації та зміцненні довіри до бібліотек як джерел достовірної інформації.

Попри наявні напрацювання, недостатньо вивченими залишаються механізми, завдяки яким бібліотеки здатні впливати на структуру соціальної взаємодії у кризові періоди, а також специфіка комунікаційної взаємодії між бібліотеками, місцевою владою та громадськістю, що зумовлює потребу комплексного дослідження інформаційної ролі бібліотек як елементів соціального механізму стійкості в екстремальних обставинах.

**Метою статті** є осмислення інформаційної ролі бібліотек в умовах екстремальних ситуацій, з урахуванням специфіки кризової комунікації та трансформацій соціальної реальності.

У фокусі авторок — здатність бібліотек функціонувати як інформаційно-комунікаційні хаби, що забезпечують суспільству доступ до верифікованої інформації, сприяють зниженню соціальної напруги, формуванню інформаційної резильєнтності та зміцненню довіри.

Серед **завдань** дослідження: проаналізувати особливості комунікативної взаємодії бібліотек з громадськістю в кризових умовах; обґрунтувати доцільність інтеграції цих інституцій у стратегії національної безпеки й управління кризами.

Пропоноване дослідження має стати внеском у наукове осмислення сучасної ролі бібліотек у формуванні стійких інформаційних і соціальних середовищ, а також окреслити шляхи підвищення їх потенціалу в умовах нестабільності.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Аналіз сучасних викликів, зумовлених пандемією COVID-19, воєнними діями, техногенними аваріями й іншими кризовими подіями, надає підстави до висновків, що бібліотеки України дедалі частіше опиняються у центрі комунікаційного реагування. У складних соціально-політичних умовах вони стають дієвими учасниками процесів соціальної адаптації, стабілізації емоційного фону та протидії інформаційним загрозам. Зокрема, в умовах повномасштабної війни бібліотечні установи почали виконувати функції хабів довіри — місць, де люди можуть отримати емоційну підтримку, доступ до цифрових сервісів, а також брати участь у культурних і просвітницьких заходах, що сприяють збереженню ідентичності й згуртованості громади.

Результати порівняльного аналізу досвіду інших країн свідчать про впровадження схожих практик. Наприклад, у США під час урагану "Катріна" (2005) бібліотеки Нового Орлеана слугували тимчасовими інформаційними центрами, допомагаючи мешканцям відновити документи й отримати доступ до державних сервісів. У Норвегії публічні бібліотеки внесено до протоколів дій у

разі надзвичайних ситуацій: заклади зобов'язані розробити плани забезпечення зв'язку з громадою. Порівняльно-аналітичний метод вивчення проблеми дав змогу зіставити підходи до кризової бібліотечної комунікації в Україні й за кордоном, що підтверджує універсальність тенденції до переосмислення ролі бібліотек у надзвичайних ситуаціях (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика функцій бібліотек у кризових ситуаціях  
(на прикладі окремих країн)**

Країна	Основні функції бібліотек у кризових ситуаціях	Роки активної реалізації	Співпраця з урядом / неурядовими організаціями (НУО)
Україна	Інформування, психологічна підтримка, адаптація внутрішньо переміщених осіб, фактчекінг	2020—2024	Так (МОН, "Інтерньюз-Україна", місцева влада)
США	Інформування, допомога з документами, доступ до електронних сервісів	2005, 2020—2023	Так (ФЕМА, місцеві органи самоврядування)
Норвегія	Стратегічне планування, автономні інформаційні центри	2018—2024	Так (Національна стратегія цивільного захисту, Стратегія національної безпеки)
Польща	Підтримка біженців, освітні ініціативи, протидія фейкам	2022—2024	Так (мігрантські служби, освітні інституції)
Японія	Забезпечення доступу до кризових даних, кібербезпека, евакуаційна логістика	2011, 2020—2023	Так (місцеві органи, цифрові служби реагування на надзвичайні ситуації)

Джерело: сформовано авторками.

Отже, українські бібліотеки у кризових ситуаціях виконують такі основні соціально-інформаційні функції: інформування населення, психологічна підтримка, адаптація внутрішньо переміщених осіб, фактчекінг для протидії дезінформації. Активна діяльність припадає на останні роки (2020—2024), що пов'язано зі збройною агресією та супутніми гуманітарними викликами. Важливою є тісна співпраця з державними установами (МОН), міжнародними організаціями й місцевою владою, що забезпечує ефективне залучення ресурсів та оперативний обмін інформацією.

На діагр. 1 продемонстровано основні напрями діяльності бібліотек під час кризових ситуацій. Найбільша частка припадає на інформаційну підтримку населення (35%): фактчекінг, доступ до офіційної інформації та протидія дезінформації. На другому місці — психосоціальна підтримка й адаптація вразливих груп (25%): допомога внутрішньо переміщеним особам, психологічна стабілізація. Допомога з цифровими сервісами (20%): оформлення документів, доступ до інтернету, е-послуг. Освітні ініціативи та просвіта (15%): навчання медіаграмотності, кризова просвіта, тренінги також є суттєвими компонентами.

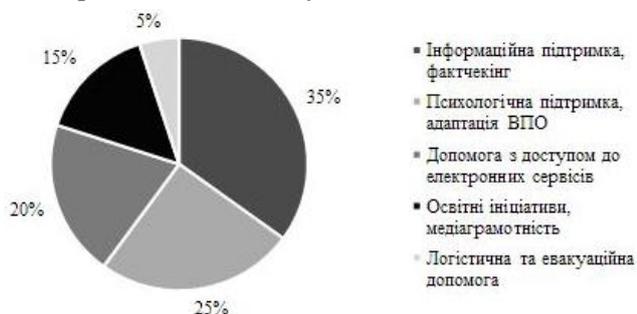
Найменшу частку (5%) становить евакуаційна та логістична підтримка: навігація, карта укриттів, координація дій у надзвичайних ситуаціях, характерна переважно для надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Діяльність бібліотек США зосереджено на практичній допомозі під час криз: інформуванні, підтримці в оформленні документів, забезпеченні доступу до електронних сервісів, що критично важливо під час стихійних лих чи пандемій, та охоплює період після урагану "Катріна" (2005) і пандемію COVID-19 (2020—2023). Співпраця з Федеральним агентством з надзвичайних ситуацій (ФЕМА) та місцевими органами влади демонструє інтегрованість бібліотечної системи в загальнонаціональну систему реагування на надзвичайні ситуації.

Норвегія відрізняється стратегічним підходом: бібліотеки діють як автономні інформаційні центри з довгостроковим плануванням. Їхня роль у кризах — не лише реактивна, а й превентивна функція, підтримка стійкості громад через інформаційне забезпечення та координацію.

Польські бібліотеки виконують важливі соціальні функції, спрямовані на підтримку біженців, реалізують освітні ініціативи та борються з

дезінформацією (проти дія фейкам). Активність у 2022—2024 рр. пов'язана з допомогою великій кількості біженців, що позначилося на пріоритетах роботи цих інституцій.



Діагр. 1. Напрями діяльності бібліотек у кризових ситуаціях (на основі порівняння кейсів п'яти країн)

Джерело: сформовано авторками.

Бібліотеки Японії виконують технічно-організаційні функції: забезпечення доступу до кризових даних, кібербезпека й евакуаційна логістика. Активність у 2011 р. (після цунамі й аварії на АЕС у Фукусімі) та в період 2020—2023 рр. відбиває специфіку японських криз — природні катастрофи й технологічні виклики. Співпраця з місцевими органами та цифровими службами демонструє високий рівень цифровізації й інтеграції бібліотек у систему надзвичайного реагування.

Функції бібліотек у кризах мають національні особливості: в Україні та Польщі — акцент на соціальній підтримці та боротьбі з дезінформа-

цією, у США — на практичній допомозі та доступі до послуг, у Норвегії — на стратегічному плануванні, у Японії — на технічній і цифровій підтримці. Загалом, роль бібліотек трансформується від традиційних інформаційних центрів до комплексних структур, що забезпечують соціально-інформаційну підтримку, кібербезпеку, логістику й цифрову інтеграцію. Порівняльний аналіз засвідчив, що бібліотеки різних країн адаптують функції відповідно до специфіки криз і національних викликів.

Отже, сучасна бібліотека в екстремальних умовах виконує не лише традиційну інформаційно-документну функцію, а й стає інституцією соціальної дії, що забезпечує сталість, орієнтацію в подієвому полі та збереження інформаційного суверенітету громади. Українські бібліотечні заклади у кризових умовах демонструють високу здатність до адаптації та соціального реагування, переходять від ролі інформаційного провайдера до повноцінного комунікаційного вузла — простору довіри, що допомагає зняти напругу, підтримати психоемоційний стан населення, сформувати колективну відповідальність за протидію дезінформації. Систематизація та підтримка таких ініціатив є важливим кроком до інтеграції бібліотек у стратегії управління ризиками й інформаційної безпеки на всіх рівнях державного та недержавного менеджменту (табл. 2).

Таблиця 2

### Функціональні ролі бібліотек у кризовій комунікації

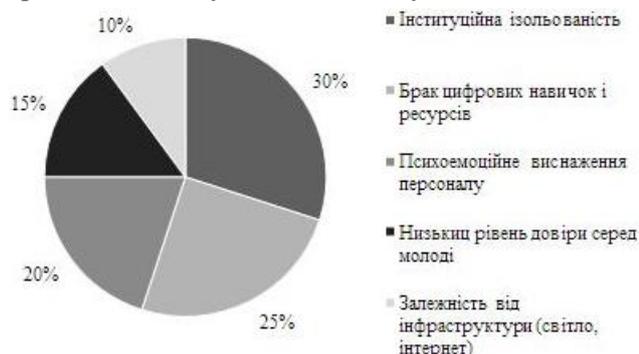
Напрямок діяльності	Конкретні функції бібліотеки	Очікувані результати
Інформаційна безпека	Надання перевіреної інформації, фактчекінг, боротьба з фейками	Зниження паніки, підвищення рівня довіри до офіційних джерел
Психосоціальна підтримка	Організація груп підтримки, надання доступу до інформації для зниження тривожності	Психологічна стабілізація користувачів
Комунікаційне посередництво	Посередництво між владою, громадами, неурядовими організаціями; поширення офіційних повідомлень	Підвищення рівня інформування та мобілізації населення
Навчання та просвіта	Проведення тренінгів з медіаграмотності, інструктажів щодо дій у кризах	Підвищення рівня готовності населення
Цифрова підтримка	Доступ до Wi-Fi, е-сервісів, допомога з документами	Забезпечення цифрової інклюзії

Джерело: сформовано авторками.

Авторки виявили проблемні аспекти та виклики діяльності бібліотечних установ в екстремальних ситуаціях: більшість із них не мають заздалегідь розроблених протоколів дій у надзвичайних станах. Брак сценарного планування, цифрових систем резервного доступу, комунікаційних інструкцій створює ризик інформаційного вакууму в критичні моменти. В екстремальних умовах потік дезінформації загрожує панікою, а

бібліотекарі не завжди мають інструменти для оперативного відсіювання фейків і деструктивних наративів. Під час надзвичайних ситуацій можуть бути втрачені інтернет-зв'язок, електрика, що знижує ефективність цифрових сервісів. Вважаємо, що вкрай важливе дублювання інформаційних каналів через друковані брошури, автономні офлайн-бази. Окрім того, працівники бібліотек також можуть постраждати

через кризу, що ускладнює виконання професійних обов'язків без належної психологічної підтримки й інституційного захисту.



Діагр. 2. Основні бар'єри ефективної кризової комунікації бібліотек (за результатами експертного оцінювання / опитування)

Джерело: сформовано авторками.

На діагр. 2 наведено результати оцінювання експертів щодо основних перешкод для ефективної роботи бібліотек у сфері кризової комунікації. Найбільш значущою проблемою є інституційна ізолюваність (30%): бібліотеки часто не

вносять до державних стратегій реагування. Брак цифрових навичок та інструментів посідає друге місце (25%), особливо у малих громадах: дефіцит потрібного обладнання, низька цифрова грамотність. Виснаження персоналу (20%): емоційне вигорання, дефіцит кадрів, стрес. Низький рівень довіри серед молоді (15%): стереотипи про бібліотеки як "застарілі" інституції. Залежність від інфраструктури (інтернет, світло) (10%), електропостачання як перешкода наданню послуг доповнюють спектр основних викликів.

Виокремимо й неочевидні ризики ("підводні камені й течії") інформаційної ролі бібліотек в екстремальних ситуаціях (табл. 3).

Дані табл. 3 свідчать, що бібліотеки часто залишаються поза політикою державної безпеки, не внесені до офіційних планів реагування на надзвичайні ситуації; в умовах домінування соціальних медіа бібліотечна інформація може не сприйматися як оперативна чи релевантна; централізовані платформи не завжди враховують унікальні регіональні особливості, які добре знають локальні бібліотеки.

Таблиця 3

### Ризики діяльності бібліотек у кризових умовах

Категорія ризику	Приклад / опис ситуації	Можливі наслідки	Дії
Інституційна невидимість	Бібліотеки не внесені до стратегій цивільного захисту	Втрата впливу, недофінансування	Лобювання законодавчих змін
Дезінформаційний тиск	Поширення фейків через соцмережі, брак фактчек-ресурсів	Недовіра до бібліотеки, паніка	Створення внутрішніх протоколів фактчекінгу
Перевантаження персоналу	Надмір навантаження без психологічної підтримки	Вигорання, зниження якості послуг	Навчання, підтримка, чергування
ІТ-залежність	Нестабільність інтернету чи електропостачання	Неможливість надавати електронні послуги	Створення офлайн-альтернатив
Недовіра аудиторії	Стереотипи про "пасивність" бібліотек	Зниження відвідуваності, маргіналізація	Активна присутність у соцмережах, партнерства

Джерело: сформовано авторками.

Реалізація завдання підвищення інформаційної ролі бібліотек в екстремальних ситуаціях потребує таких кроків: інституціоналізація закладів як елементу національної системи кризової комунікації; закріплення на законодавчому рівні участі бібліотек у заходах цивільного захисту й інформаційного забезпечення у кризах; розвиток цифрових компетентностей бібліотекарів через регулярне навчання цифрової безпеки, фактчекінгу, кіберграмотності, що допоможе швидше адаптуватися до змін. Створення автономних інформаційних пунктів завдяки обладнанню бібліотек незалежними джерелами живлення, офлайн-базами даних, друкованими інструк-

ціями як шлях до сталого функціонування в умовах природних, техногенних чи воєнних криз.

**Висновки.** Бібліотеки стоять на перетині інституційного знання, громадянської довіри й інформаційної відповідальності. У кризових ситуаціях установи можуть трансформуватися з "тихого простору" у "простір дії", здатний консолідувати громаду, забезпечити критично важливу інформацію та сприяти психоемоційній стабільності. Розпізнавання ризиків, інституціональна підтримка й системне навчання — ключ до реалізації повного потенціалу бібліотек як учасників кризової комунікації. Аналіз функціонування бібліотек у контексті кризової комунікації засвідчує

трансформацію їх ролі від традиційних центрів зберігання знань до активних агентів соціальної взаємодії, стабілізації й просвітництва в умовах надзвичайних ситуацій. Серед ключових функцій бібліотечних установ, характерних для міжнародної практики: забезпечення доступу до верифікованої інформації, інформаційно-психологічна підтримка, цифрова інклюзія, навчання кризовій грамотності, участь у логістичних процесах підтримки населення. Водночас дослідження виявило низку викликів, зокрема: інституційну ізоляваність бібліотек у стратегіях цивільного захисту, обмеженість ресурсної бази, брак підготовленого персоналу та недостатній рівень довіри з боку окремих груп користувачів, насамперед молоді.

**Перспективи подальших досліджень** полягають у розробленні системної моделі інтегра-

ції бібліотек до національних і регіональних систем кризового реагування; аналізі впливу інформаційної ролі бібліотек на формування соціальної згуртованості в посткризовий період; порівняльному дослідженні кейсів партнерства бібліотек із неурядовими організаціями, органами влади та медіа у різних країнах; оцінюванні освітнього потенціалу бібліотек як провайдерів знань з інформаційної безпеки та медіаграмотності для широких верств населення.

Питання інформаційної ролі бібліотек в екстремальних ситуаціях потребує не лише наукового осмислення, а й практичного втілення через цільове фінансування, міжсекторне партнерство, цифровізацію та стратегічне позиціонування у сфері кризового менеджменту.

#### Список бібліографічних посилань

1. Сербін О., Ярошенко Т. Інформаційно-аналітичні центри університетів та бібліотек: виклики часу. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2 (10). С. 293—312. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.270017>.
2. Ярошенко Т. О. Цифрова гуманітаристика: нова галузь знань чи "молоде вино в старих міхах"? (До питання концепції, методології, історії, основних центрів і проектів, дискусій довкола). Розділ 6. Культура і мистецтво XXI століття: полілог сучасної гуманітаристики : колект. монографія / відп. ред. Л. П. Бойко. Київ : Видавничий центр КНУКіМ. 2023. С. 168—08.
3. Касьян В. В., Бачинська Н. А., Салата Г. В. Медіабаєр та медіабаїнг у маркетинговому просуванні персонал-стратегій інноваційних бібліотечних проєктів. *Національні інтереси України*. 2025. № 5 (10). С. 1078—1090. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-5\(10\)-1078-1090](https://doi.org/10.52058/3041-1793-5(10)-1078-1090).
4. Бачинська Н. А., Салата Г. В. Стратегічне планування інноваційних проєктів у галузі бібліотечної справи. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 5 (13). С. 357—369. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2\(10\)-357-369](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2(10)-357-369).
5. Салата Г. В., Бачинська Н. А. Інноваційні проєкти у бібліотечній справі України: деякі аспекти проблеми. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 4 (12). С. 858—870. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2\(10\)-858-870](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2(10)-858-870).

***Halyna Salata,***  
*Doctor of Historical Sciences,*  
*Professor of the Department*  
*of Information Activities and Public Relation,*  
*Kyiv National University of Culture and Arts*

***Nadiia Bachynska,***  
*PhD of Pedagogy,*  
*Professor of the Department*  
*of Information Activities and Public Relations,*  
*Kyiv National University of Culture and Arts*

#### ***Crisis communication and social reality: the informational role of libraries in extreme situations***

*This article focuses on the informational function of libraries in the context of extreme situations, including armed conflicts, pandemics, and man-made disasters. Special attention is paid to the specifics of crisis communication and the transformations of social reality accompanying such challenges. In conditions of information overload, distrust in the media, and the spread of disinformation, libraries emerge as social institutions capable not only of providing access to verified knowledge but also of stabilizing the communicative environment. The aim of the study is to theoretically substantiate and empirically confirm the capacity of libraries to function as information and communication hubs in times of crisis. The methodological framework includes structural-functional, socio-communicative, and comparative-analytical approaches, which allowed for the analysis of case studies from Ukrainian libraries between 2020 and 2024. As a result, the article justifies the integration of libraries into national security and crisis management strategies and outlines the prospects for enhancing their potential as centers of civic support, trust, and informational resilience.*

**Keywords:** *libraries; crisis communication; social reality; extreme situations; information security; disinformation; informational resilience; communication strategies; social support; information and communication hub*

## References

1. Serbin O. & Yaroshenko T. (2022). Informatsiino-analitychni tsentry universytetiv ta bibliotek: vyklyky chasu. *Ukrainskyi informatsiynyi prostir*, 2 (10), pp. 293—312. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.270017>.
2. Yaroshenko T. O. (2023). *Tsyfrova humanitarystyka: nova haluz znan chy "molode vyno v starykh mikhakh"?* (Do pytannia kontseptsii, metodolohii, istorii, osnovnykh tsestriv i proektiv, dyskusii dovkola). Rozdil 6. Kultura i mystetstvo XXI stolittia: poliloh suchasnoi humanitarystyky : kolekt. monohrafiia. Kyiv: Vydavnychy tsestr KNUKiM.
3. Kasian V. V., Bachynska N. A. & Salata H. V. (2025). Mediabaier ta mediabainh u marketynhovomu prosuvanni personal-stratehii innovatsiinykh bibliotechnykh proektiv. *Natsionalni interesy Ukrainy*, 5 (10), pp. 1078—1090. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-5\(10\)-1078-1090](https://doi.org/10.52058/3041-1793-5(10)-1078-1090).
4. Bachynska N. A. & Salata H. V. (2025). Stratehichne planuvannia innovatsiinykh proektiv u haluzi bibliotechnoi spravy. *Suspilstvo ta natsionalni interesy*, 5 (13), pp. 357—369. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2\(10\)-357-369](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2(10)-357-369).
5. Salata H. V. & Bachynska N. A. (2025). Innovatsiini proieky u bibliotechnii spravi Ukrainy: deiaki aspekty problemy. *Suspilstvo ta natsionalni interesy*, 4 (12), pp. 858—870. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2\(10\)-858-870](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-2(10)-858-870).

Надійшла до редакції 13.06.2025

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12\(353\).22-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12(353).22-28)  
УДК 027.53.021(477.63):004.77](045)

**Галина Колоскова,**  
докторка філософії з інформаційної, бібліотечної  
та архівної справи, доцентка кафедри медіакомунікацій  
та комунікаційних технологій  
Дніпровського національного університету  
імені Олеся Гончара  
koloskova\_h@365.dnu.edu.ua  
<https://orcid.org/0000-0001-5311-7518>

### **Цифрові проєкти головної бібліотеки Дніпровського регіону: сучасний стан і перспективи розвитку**

Статтю присвячено актуальній проблемі реалізації цифрових проєктів у Дніпропетровській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Первоучителів слов'янських Кирила та Мефодія з метою створення власних електронних інформаційних ресурсів, продуктів і послуг для кількісного, якісного, оперативного забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів у контексті цифровізації міста й регіону.

Наголошено, що дослідження цифрових проєктів головної бібліотеки регіону є актуальним, оскільки в умовах воєнного стану установа продовжує розширювати традиційні функції сховища документів, постійно впроваджуючи цифрові технології в діяльність, зокрема для створення інформаційних ресурсів, продуктів і послуг. Визначено, що в умовах цифровізації особливого значення набуває інформаційно-технологічний напрям проєктної діяльності бібліотеки з метою створення власних електронних ресурсів і продуктів; запровадження послуг у дистанційному форматі.

Проаналізовано цифрові проєкти головної бібліотеки Дніпровського регіону. З'ясовано роль і значення бібліотечних цифрових проєктів для створення власних і спільних з іншими структурами інформаційних ресурсів, збереження культурної й історичної спадщини, забезпечення інформаційних потреб віддалених користувачів. Розглянуто сучасний стан і перспективи розвитку цифрових проєктів головної бібліотеки Дніпровського регіону в умовах воєнного стану.

**Ключові слова:** Дніпровський регіон; ДОУНБ; цифрові проєкти; інформаційні ресурси; портал "ДніпроКультура"; краєзнавча електронна бібліотека

**Постановка проблеми.** В умовах воєнного стану Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека (ДОУНБ) продовжує розширювати традиційні функції сховища документів, трансформуючись у багатопрофільний інформаційний центр, діяльність якого спрямована на якнайповніше забезпечення запитів різноманітних категорій користувачів. Нині традиційне розуміння біб-

ліотеки як окремого документного фонду змінюється завдяки підходу до неї як до сучасної інформаційно-комунікаційної установи, що не лише акумулює зовнішні бази даних, а й створює власні, взаємодіє з іншими структурами, надає доступ до світових інформаційних ресурсів, постійно розширює спектр послуг і сервісів відповідно до вимог часу та під впливом зовнішніх обставин [1; 11].

З огляду на ці чинники вважаємо актуальним дослідження сучасного стану впровадження та реалізації цифрових проєктів головної бібліотеки Дніпровського регіону з метою створення інформаційних ресурсів і сервісів, а також перспектив їх подальшого розвитку.

**Аналіз досліджень і публікацій** засвідчує, що основні напрями діяльності бібліотечних установ в умовах цифровізації, теоретичні аспекти розвитку їхніх ресурсів у сучасному інформаційному просторі та питання налагодження міжкультурних комунікацій, вільного доступу до глобальних ресурсів розглядали І. Давидова [2], М. Демченко, О. Мар'їна [16], О. Кобелев [9], А. Соляник, С. Шемаєв, Г. Шемаєва. Основні напрями, проблеми та перспективи цифровізації бібліотек досліджували О. Івашкевич, О. Кузьменко, О. Онищенко. Питанням реалізації цифрових бібліотечних проєктів, збереження історичної, культурної та наукової спадщини, адаптації бібліотек до викликів, зумовлених цифровою реальністю, присвячено праці І. Лобузїна [13]. На цифрових бібліотечних проєктах та їх місці в сучасному інформаційному просторі зосереджено розвідки В. Добровольської [5; 6], М. Макарової [15], Є. Чумак [19].

**Мета статті** — проаналізувати цифрові проєкти головної бібліотеки Дніпровського регіону, визначити їх роль у створенні власних і спільних інформаційних ресурсів, збереженні культурної й історичної спадщини, забезпеченні інформаційних потреб віддалених користувачів.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У наш час цифрові технології стали неодмінною умовою організації ефективного робочого процесу більшості державних і приватних установ, підприємств та організацій, зокрема й бібліотечних закладів.

Цифровізація діяльності установ і підприємств регіонів є одним із головних напрямів, задекларованих у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 рр. [3]. Це завдання стосується всіх галузей економіки регіонів України, у тому числі й бібліотечної.

Відповідно до засад регіональної програми інформатизації "Дніпропетровщина: цифрова трансформація" на 2023—2025 роки" [18], основною місією бібліотечної діяльності є інноваційний розвиток інформаційних ресурсів, продуктів і сервісів, а також забезпечення на належному рівні інформаційних потреб різноманітних категорій користувачів [10, с. 43].

Нині в інформаційному просторі регіону зростає роль системного подання інформації та знань державними й приватними соціальними структурами, що опікуються акумуляцією, збе-

ріганням і поширенням соціально значущої інформації: бібліотеками, архівами, музеями, органами НТІ, інформаційними агенціями, порталами, медіа, видавництвами. Одночасно відбуваються процеси масового перенесення документів і знань в інформаційне середовище регіону, формуються передумови для створення нових інформаційних ресурсів, продуктів і сервісів [10; 11].

Бібліотечні установи спрямовують зусилля на систематизацію, використання й надання інтегрованих знань, створення інформаційних послуг і продуктів, стають базовими соціально-комунікативними структурами, які концентрують комунікативну культуру суспільства й забезпечують комунікаційні процеси з використанням документів, інформації, знань [2; 10].

Важливим аспектом функціонування сучасної бібліотеки є проєктна діяльність. На думку К. Лобузїної, основними формами бібліотечних цифрових проєктів є: бази даних (бібліографічні, архівні, довідкові тощо); цифрові архіви культурної спадщини; електронні текстові публікації рукописів, листів тощо; аудіовізуальні бази даних (аудіо, ноти, відео); імерсивні технології (3D-віртуальні реконструкції, доповнена та віртуальна реальність); вебдодатки; мобільні додатки; сайти; віртуальні виставки; електронні видавничі проєкти; портали та сховища знань (репозитарії) [14].

Упровадження та реалізація цифрових проєктів з метою створення власних і спільних бібліотечних ресурсів, продуктів та сервісів на основі співпраці з іншими документно-інформаційними структурами є одним з основних напрямів діяльності ДОУНБ.

До основних цифрових проєктів ДОУНБ належать: бібліографічні бази даних — "Електронний каталог", "Придніпровський корпоративний каталог"; краєзнавчий консолідований ресурс — портал "ДніпроКультура"; електронна бібліотека — "Краєзнавча", "Колекції"; цифровий архів культурної спадщини — "Збережена Українка: цифровий архів української діаспори" [4; 8].

Розглянемо докладніше зазначені проєкти.

Як приклад цифрових регіональних бібліографічних баз даних варто виокремити цифровий проєкт ДОУНБ "Електронний каталог". Його метою є створення електронних каталогів книжкових фондів публічних бібліотек області, перехід на систему корпоративної каталогізації з формування зведеного каталогу статей із періодичних видань "Дніпропетровщина" та розміщення цих ресурсів на сайті бібліотеки [4].

Іншим прикладом створення регіональної краєзнавчої бібліографічної бази даних є цифровий проєкт "Придніпровський корпоративний

каталог", ініціатором і координатором якого є ДОУНБ. Його основною метою є створення інтегрованого інформаційного ресурсу аналітичного розпису статей періодичних видань, що зарекомендував себе як ефективна організаційна форма інтеграції бібліотечно-інформаційного потенціалу Дніпровського регіону [4; 8].

В умовах цифровізації регіону першорядна роль у формуванні консолідованих інформаційних ресурсів належить інформаційно-аналітичній діяльності, що суттєво впливає на трансформацію методів, засобів, умов збирання та опрацювання інформації, створення й позиціонування інформаційних ресурсів бібліотек, архівів, музеїв та інших структур [12].

Прикладом бібліотечно-цифрового проєкту, що має на меті створення консолідованого краєзнавчого інформаційного ресурсу на регіональному рівні, є портал ДОУНБ "ДніпроКультура" [17]. Цей просвітницький проєкт, присвячений культурі Придніпров'я загалом і сучасної Дніпропетровської області зокрема, виконує важливу роль у наповненні інтернет-ресурсів унікальними краєзнавчими матеріалами й засвідчує ефективність корпоративної роботи та співпраці бібліотек Дніпропетровської області, представників закладів культури, громадських організацій, творчих об'єднань та інших структур, науковців, журналістів, письменників, краєзнавців, активних користувачів [4].

На порталі "ДніпроКультура" розміщено відомості щодо цікавих культурно-мистецьких подій Дніпропетровщини й видатних діячів творчих професій, нариси з історії міст і сіл регіону, матеріали про пам'ятки культури та природи, театри, музеї, бібліотеки, народні традиції та обряди, огляди мистецького й літературного життя, а також додаткові покликання на друковані джерела та вебресурси з інформацією про культуру краю. Користувачі мають змогу переглядати світлини видатних діячів, пам'яток архітектури, виробів майстрів народних промислів, ознайомлюватися з творами місцевих письменників і мультимедійними ресурсами, що репрезентують культурне надбання Дніпропетровської області [4].

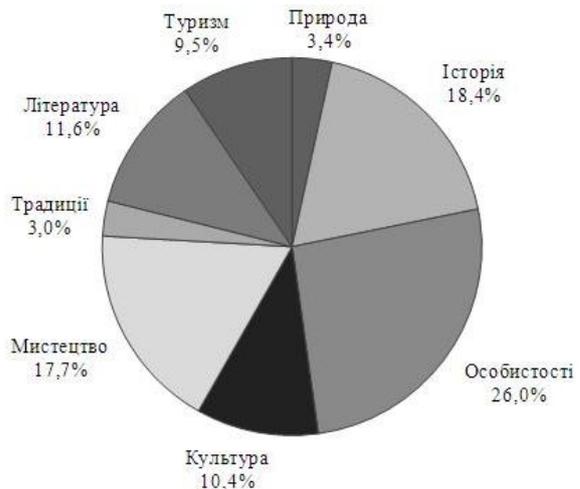
Для привернення уваги аудиторії, яка цікавиться краєзнавством, на сторінці в соціальній мережі Facebook розміщено огляди публікацій краєзнавчої тематики, які пропонує портал "ДніпроКультура". Наприкінці травня 2025 р. сторінка налічувала 1,9 тис. підписників, містила 1,6 тис. позначок "подобається", і цей показник постійно зростає [5]. Відповідно, збільшується й кількість переглядів публікацій на сторінках порталу, про що свідчать статистичні дані діагр. 1 [8].



Діагр. 1. Статистика переглядів найпопулярніших сторінок порталу "ДніпроКультура" у 2024 р.

Згідно з даними діагр. 1, у 2024 р. найбільшу популярність мали сторінки: "Головна" — 313 030 переглядів; "Мак — чарівна квітка, символ, оберіг" — 19 838; "Легенди про Дніпро" — 13 428; "Зелений Гай: відпочинок для всієї родини" — 11 618.

Відсотковий розподіл публікацій на порталі "ДніпроКультура" за рубриками наведено на діагр. 2.



Діагр. 2. Розподіл публікацій на порталі "ДніпроКультура" за рубриками

Показники діагр. 2 свідчать, що 26% (599 од.) становлять публікації, присвячені відомим особистостям, 18,4% (424) — історії, 17,7% (407) — мистецтву, 11,6% (268) — літературі, 10,4% (239) — культурі, 9,5% (220) — туризму. Найменший відсоток припадає на публікації в рубриках "Природа" — 3,4% (80) і "Традиції" — 3% (68) [23].

У 2025 р. до найпопулярніших сторінок порталу "ДніпроКультура" належали: "Мак — Чарівна квітка, символ, оберіг" — 67 039 відвідувань; "Як козаки харчувалися: кулінарні традиції Придніпров'я. Частина 1" — 76 559; "Мальви — символ і оберіг української оселі" — 51 583; "Козаки-характерники. Легенди та пере-

кази" — 35 391. За статистичними даними [4] на 1.06.2025 кількість публікацій за рубриками на порталі "ДніпроКультура" становила 2305 од., кількість переглядів — 4 477 662. Аналіз наведених показників і динаміки переконує, що цей краєзнавчий ресурс є сучасним і затребуваним

Переведення рідкісних і цінних книг в електронний формат — найефективніший спосіб зберегти бібліотечні фонди як національне надбання України, що має бути доступним широкому колу користувачів [8]. Завдання збереження бібліотечних фондів актуалізувалося після початку широкомасштабної агресії РФ, адже наявність резервних (страхових) копій документів знижує ймовірність їх знищення чи втрати. У фондах ДОУНБ зберігається велика кількість видань краєзнавчої тематики, рідкісних і цінних документів, доступ до яких обмежено через їх незадовільний фізичний стан. Створення цифрових копій таких видань є одним із варіантів забезпечення документальної спадщини й надання вільного доступу до неї через інтернет.

Повнотекстова електронна бібліотека (ЕБ) наповнюється цифровими версіями документів із фондів ДОУНБ, що є суспільним надбанням, і розміщена на офіційному вебсайті установи [4]. Електронна бібліотека складається з двох розділів: "Краєзнавча" та "Колекції", кожен з яких має індивідуальну структуру й різний ступінь деталізації. Ідеальними для оцифрування є сформовані колекції, об'єднані єдиною тематикою або чіткими формальними ознаками. Склад колекції може бути різним: документи краєзнавчого характеру, історичні та сучасні карти регіону, рідкісні книги й періодичні видання, колекції листівок тощо.

Розділ "Краєзнавча електронна бібліотека" — це унікальні оцифровані повнотекстові матеріали з фондів ДОУНБ. Видання розміщено за тематичними рубриками, пошук відбувається в алфавітному каталозі за назвою чи автором. Станом на 1.01.2025 кількість документів становила 872 од; загальна кількість переглядів — 1 202 038, і цей показник щороку зростає (2024 р. — 992 810). За рік електронні версії документів користувачі переглянули 209 228 разів, що свідчить про популярність ресурсу [4].

Розділ "Колекції" формується за тематичним принципом у міру накопичення матеріалів та з урахуванням актуальності тематики [8].

Серед оцифрованих видань ЕБ "Колекції" — книги, рідкісні за художнім оформленням; видання XIX — початку XX ст.; малотиражні книги; зразки майстерного поліграфічного виконання; література з приватних зібрань. Колекції поповнюються документами з цінних фондів різних

відділів. На 1.01.2025 загальна кількість видань становила 572 од., кількість переглядів зросла до 468 917, що на 133 098 більше ніж торік [8, с. 74].

Вартий уваги цифровий проєкт "Читай — формат не має значення!", який дає змогу всім охочим ознайомитися на мобільному пристрої з кількома сторінками запропонованих творів і вирішити, чи читати книгу цілком. У проєкті використано технологію розпізнавання QR-коду. Реалізація зазначеної ініціативи — новий крок у розвитку ДОУНБ, який відкриває спектр найсучасніших віртуальних послуг [4].

Слід виокремити й цифровий проєкт "Збережена Україніка: цифровий архів української діаспори", що є прикладом створення електронного архіву культурної спадщини за темою "Україніка" з колекції джерел, переданих у дар Канадським товариством приятелів України м. Торонто. Метою ініціативи є збереження та популяризація друкованих видань, що становлять історико-культурну цінність [8].

В умовах воєнного часу дистанційне обслуговування користувачів стає дедалі актуальнішим, і ДОУНБ розвиває різні його види: надання доступу до електронної бібліотеки, електронної колекції документів, баз даних, імідж-каталогу, електронного та корпоративного каталогів, вебсторінок бібліотеки, власних баз даних і тематичних баз даних провідних бібліотек, віртуальних виставок літератури, ліцензійних інформаційних ресурсів, а також до книг через QR-код і чат-бот ІБІС; послуги віртуальної довідки, користування електронною читальною залом в режимі онлайн, електронного доставляння документів, замовлення копій документів у режимі онлайн; посилання на корисні ресурси тощо.

Напрямок дистанційного бібліотечно-інформаційного обслуговування швидко розвивається, демонструє високі кількісні та якісні результати, про що свідчать статистичні показники відвідувань сайту ДОУНБ за 2020—2024 рр. Динаміка відвідувань дає підстави для висновку про щорічне зростання кількості віддалених читачів, які користуються інформаційними ресурсами та послугами головної бібліотеки регіону (табл. 1) [8].

В умовах воєнного стану в нашій державі, а також під впливом економічних, політичних і соціальних чинників постійно змінюються форми й моделі бібліотечно-інформаційної діяльності. За допомогою цифрових технологій та завдяки реалізації різноманітних цифрових проєктів ДОУНБ створює нові ресурси, продукти й сервіси, які в майбутньому можуть становити значний потенціал для розвитку суспільства та держави.

## Статистика відвідувань сайту ДОУНБ за 2020—2024 рр.

Роки	2020	2021	2022	2023	2024
Хіти	5 000 873	3 569 155	5 270 721	4 680 534	6 381 095
Хости	100 638	128 447	167 323	275 962	451 518

Джерело: згідно з [8].

Хоча реалізація цифрових бібліотечних проєктів, створення електронних ресурсів і послуг є одним із головних перспективних напрямів діяльності головної бібліотеки Дніпровського регіону, на цьому шляху є чимало перешкод: неналежне фінансування, брак сучасної техніко-технологічної бази, персоналу з відповідними знаннями й навичками, потреба чіткого визначення в законодавстві України прав книгозбірень щодо зберігання й надання можливості користуватися електронними версіями друкованих видань з науковою, освітянською чи культурологічною метою тощо.

З огляду на ці чинники пропонуємо кілька варіантів розв'язання зазначених проблем:

1) розроблення власних проєктів ДОУНБ зі створення електронних фондів і колекцій документів за фінансової підтримки держави чи спонсорів;

2) формування повнотекстових корпоративних цифрових ресурсів бібліотеками Дніпровського регіону й надання до них доступу реальним і віддаленим користувачам;

3) організація навчання відповідних фахівців на курсах підвищення кваліфікації чи в закладах вищої освіти.

**Висновки.** Досліджені цифрові проєкти ДОУНБ: "Електронний каталог", "Придніпровський корпоративний каталог", портал "ДніпроКультура", "Красзнавча електронна бібліотека", "Збережена Україніка: цифровий архів української діаспори" — відіграють вагомий роль у створенні цифрових ресурсів, популяризації красзнавства, збереженні культурного й історичного надбання Дніпровського регіону.

**Перспективу подальших досліджень** становить вивчення видів та особливостей цифрових проєктів на сайтах інших ОУНБ України.

## Список бібліографічних посилань

- Грибіненко Д. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації. *Міжнародні відносини. Серія: Економічні науки*. 2018. № 16. С. 35—37. URL: [http://journals.iir.edu.ua/index.php/ec\\_n/article/view/3523](http://journals.iir.edu.ua/index.php/ec_n/article/view/3523).
- Давидова І. О. Соціально-комунікаційна теорія бібліотечної діяльності: становлення та шляхи розвитку. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 8—12.
- Державна стратегія регіонального розвитку на 2021—2027 роки та план заходів з її реалізації. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi>.
- Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила та Мефодія : офіційний вебсайт. URL: <https://www.libr.dp.ua/>.
- Добровольська В. В. Електронна бібліотека "Україніка" — унікальний інтегрований ресурс цифрової документальної спадщини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 1. С. 79—87. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2020.205424>.
- Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5—11. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758>.
- Encyclopedia of Information Science and Technology. Fourth Edition (10 Volumes). IGI Global, June, 2017. 8104 p.
- Інформаційно-аналітичний звіт ДОУНБ. 2024. / упоряд.: Т. О. Абраїмова, О. В. Шевченко, Ю. М. Зюлева. Дніпро : ДОУНБ, 2025. 194 с.
- Кобелев О. М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : монографія. Харків : ХДАК, 2012. 246 с.
- Колоскова Г. В. Бібліотечно-інформаційний потенціал регіону: організаційно-функціональний аспект : дис. ... д-ра філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. ХДАК, 2021. 222 с.
- Колоскова Г. Бібліотечно-інформаційний потенціал як складник ресурсного потенціалу інформаційної економіки регіону. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 39—47. DOI: [10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).39-47](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).39-47).
- Кунанець Н., Липак Г., Пасічник В. Формування консолідованого інформаційного ресурсу розумного міста: бібліотечний аспект. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 2. С. 3—8.
- Лобузін І. Цифрові бібліотечні проєкти: технологічні рішення та управління життєвим циклом колекцій. : монографія. Київ : НБУВ, 2016. 216 с.

14. Лобузiна К. В. Цифровий бiблiотечний проєкт: визначення, структура, органiзацiйнi форми. *Бiблiотека. Наука. Комунiкацiя. Розвиток бiблiотечно-iнформацiйного потенцiалу в умовах цифровiзацiї* : матерiали Мiжнар. наук. конф. (6—8 жовт. 2020 р.). НБУВ. Київ, 2020. С. 209—213. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1007>.
15. Макарова М. Цифровi проєкти у бiблiотечнiй сферi України. *Цифрова платформа: iнформацiйнi технологiї у соцiокультурнiй сферi*. 2024. Том 7. № 1. С. 123—138. URL: <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/view/307014/298585>.
16. Мар'їна О. Ю. Бiблiотека в цифровому просторi : монографiя. Харкiв : ХДАК, 2017. 326 с.
17. Портал "ДнiпроКультура". URL: <https://www.dnipro.lib.dp.ua/index.php?route=tool/summary>.
18. Регiональна програма iнформатизацiї "Днiпропетровщина: цифрова трансформацiя" на 2023—2025 роки. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/pro-regionalnu-programu-iinformatiz>.
19. Чумак Є. Електроннi бiблiотеки як вагомий складник нацiонального iнформацiйного простору України. *Вiсник Книжкової палати*. 2023. № 5. С. 16—3. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5\(322\).16-23](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5(322).16-23).

**Galyna Koloskova,**  
*Doctor of Philosophy in Information,  
 Library and Archival Studies,  
 Associate Professor of the Department  
 of Media Communications and Communication Technologies  
 of Oles Honchar Dnipro National University*

**Digital projects of the main library of the Dnipro region:  
 current status and development prospects**

*The article is devoted to the urgent problem of implementation of digital projects by the Dnipropetrovsk Regional Universal Scientific Library named after Cyril and Methodius, the First Teachers of Slavic Languages, with the aim of creating its own electronic information resources, products and services for quantitative, qualitative and operational provision of information needs of remote users in the context of digitalization of the city and the region. It is emphasized that the study of digital projects of the main library of the region is relevant, since in conditions of martial law the library constantly continues to expand the traditional functions of document storage with the constant introduction and use of digital technologies in its activities, in particular for the creation of information resources, products and services. The term "Library project activity, types of library project activity" is considered. It is noted that in conditions of digitalization, the information and technological direction of the library's project activity acquires special importance with the aim of creating its own electronic resources, products; introduction of services in a remote format. The types of digital projects of modern libraries are determined. The digital projects of the main library of the Dnipro region are analyzed. The role and significance of library digital projects for creating their own and joint information resources with other structures, preserving cultural and historical heritage, and meeting the information needs of remote users are investigated. The current state and prospects for further development of digital projects of the main library of the Dnipro region under martial law in our country are considered.*

**Keywords:** Dnipro region; DRUSL; digital projects; information resources; portal "DniproKultura"; local history electronic library

#### References

1. Hrybinenko D. (2018). Didzhitalizatsiia ekonomiky v novii paradyhmi tsyfrovoi transformatsii. *Mizhnarodni vidnosyny. Seriia: Ekonomichni nauky*, 16, pp. 35—37. Available at: [http://journals.iir.edu.ua/index.php/ec\\_n/article/view/3523](http://journals.iir.edu.ua/index.php/ec_n/article/view/3523).
2. Davydova I. O. (2014). Sotsialno-komunikatsiina teoriia bibliotechnoi diialnosti: stanovlennia ta shliakhy rozvytku. *Bibliotechnyi visnyk*, 6, pp. 8—12.
3. Derzhavna stratehiia rehionalnoho rozvytku na 2021—2027 roky ta plan zakhodiv z yii realizatsii. *Uriadovyi portal*. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/regionalna-politika/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/derzhavna-strategiya-regionalnogo-rozvitku-na-2021-2027-roki-ta-plan-zahodiv-z-yiyi-realizaciyi>.
4. *Dnipropetrovska oblasna universalna naukova biblioteka imeni Pervouchyteliv slovianskykh Kyryla ta Mefodiia* : ofitsiinyi vebсайт. (n. d.). URL: <https://www.lib.dp.ua/>.
5. Dobrovolska V. V. (2020). Elektronna biblioteka "Ukrainika" — unikalnyi intehrovanyi resurs tsyfrovoi dokumentalnoi spadshchyny. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, pp. 79—87. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2020.205424>.
6. Dobrovolska V. V. & Cherednyk L. A. (2023). Innovatsiina diialnist bibliotek v umovakh tsyfrovoho suspilstva. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, pp. 5—11. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758>.
7. *Encyclopedia of Information Science and Technology* (2017, June). Fourth Edition (10 Volumes). IGI Global.
8. Abraimova T. O., Shevchenko O. V., Ziuleva Yu. M. [uporiad.]. (2025). *Informatsiino-analitychnyi zvit DOUNB*. 2024. Dnipro: DOUNB.

9. Kobieliiev O. M. (2012). *Informatsiina analityka v strukturi biblioteknoi diialnosti v Ukraini* : monohrafiia. Kharkiv: KhDAK.
10. Koloskova H. V. (2021). *Bibliotekno-informatsiinyi potentsial rehionu: orhanizatsiino-funktsionalnyi aspekt*. PhD Thesis. KhDAK.
11. Koloskova H. (2023). Bibliotekno-informatsiinyi potentsial yak skladnyk resursnoho potentsialu informatsiinoi ekonomiky rehionu. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 4, pp. 39—47. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.4(321).39-47.
12. Kunanets N., Lypak H. & Pasichnyk V. (2017). Formuvannia konsolidovanoho informatsiinoho resursu rozumnoho mista: biblioteknyi aspekt. *Biblioteknyi visnyk*, 2, pp. 3—8.
13. Lobuzin I. (2016). *Tsyfrovi bibliotekni proiekty: tekhnolohichni rishennia ta upravlinnia zhyttievym tsyklom koleksii*. : monohrafiia. Kyiv: NBUV.
14. Lobuzina K. V. (2020). *Tsyfrovyy biblioteknyi proiekt: vyznachennia, struktura, orhanizatsiini formy*. *Biblioteka. Nauka. Komunikatsiia. Rozvytok bibliotekno-informatsiinoho potentsialu v umovakh tsyfrovizatsii* : materialy Mizhnar. nauk. konf. (6—8 zhovt. 2020 r.). NBUV. Kyiv, pp. 209—213. Available at: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1007>.
15. Makarova M. (2024). Tsyfrovi proiekty u biblioteknii sferi Ukrainy. *Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnolohii u sotsiokulturnii sferi*, 7 (1), pp. 123—138. Available at: <http://infotech-soccult.knukim.edu.ua/article/view/307014/298585>.
16. Marina O. Yu. (2017). *Biblioteka v tsyfrovomu prostori* : monohrafiia. Kharkiv: KhDAK.
17. *Portal "DniproKultura"*. (n. d.). Available at: <https://www.dnipro.lib.dp.ua/index.php?route=tool/summary>.
18. *Rehionalna prohrama informatyzatsii "Dnipropetrovshchyna: tsyfrova transformatsiia" na 2023—2025 roky*. (n. d.). Available at: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/pro-rehionalnu-prohramu-informatyz>.
19. Chumak Ye. (2023). Elektronni biblioteky yak vahomyi skladnyk natsionalnoho informatsiinoho prostoru Ukrainy. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 5, pp. 16—3. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5\(322\).16-23](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.5(322).16-23).

Надійшла до редакції 11.06.2025



## СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12\(353\).28-34](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12(353).28-34)

УДК: 316.77:005.21]-043.86(477)(045)

**Оксана Сенченко,**

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

доцентка КНУКіМ

[okline.www@gmail.com](mailto:okline.www@gmail.com)

<https://orcid.org/0000-0002-3587-394X>

### **Еволюція стратегічних комунікацій України від реактивної моделі до проактивної стратегії**

Статтю присвячено дослідженню еволюції стратегічних комунікацій в Україні в умовах глобальної конкуренції за інформаційне домінування. Дослідження зосереджено на особливостях переходу від реактивної моделі, яка тривалий час виконувала оборонну функцію та була спрямована на нейтралізацію дезінформаційних впливів, до проактивної стратегії, здатної створювати власні смислові конструкції й укріплювати позиції України як самостійного суб'єкта міжнародної політики. Стратегічні комунікації в такому вимірі розглянуто не лише як засіб оперативної відповіді на інформаційні атаки, а і як механізм конструювання публічної реальності, що сприяє зміцненню суб'єктності держави та зменшує залежність від зовнішніх інтерпретацій. Дослідження охоплює період від початку російської агресії, коли масштаб інформаційних операцій різко зріс, а комунікації фактично стали складником системи безпеки держави. На підставі аналізу дій державних структур та аналітичних центрів зроблено висновок, що реактивний підхід забезпечив базову стійкість інформаційного простору, однак виявив обмеження в довготривалому стратегічному вимірі. Визначено основні бар'єри, що стримують перехід до проактивної моделі, зокрема: фрагментарність інституційної взаємодії, нестача аналітичної підтримки та брак системної підготовки фахівців. Наголошено на значенні національного гранд-нарративу як інструменту смислового впливу, що може формувати цілісний образ України для міжнародних аудиторій. У підсумковій частині подано модель проактивних стратегічних комунікацій, яка поєднує єдиний змістовий нарратив, інституційну основу та практичні механізми реалізації політики у внутрішньому й міжнародному середовищах. Наголошено на потребі посилення міжвідомчої координації, удосконалення професійної підготовки комунікаторів і розширення цифрової присутності держави. Результати дослідження свідчать, що перехід від оборонної логіки реагування до стратегії смислового випередження здатен забезпечити Україні стабільні позиції у

глобальному інформаційному полі та створити основу для подальших досліджень щодо оцінювання впливу нарративів і механізмів їх поширення в міжнародних медіапросторах.

**Ключові слова:** стратегічні комунікації; реактивна модель; проактивна стратегія; гранд-нарратив; гібридний конфлікт; інформаційна протидія; національна безпека; міжнародний імідж; координація

**Постановка проблеми.** Розвиток стратегічних комунікацій став одним із визначальних чинників трансформації державної інформаційної політики України, оскільки цифрове середовище формує механізми впливу, міжнародну репутацію та логіку ухвалення політичних рішень. У науковому дискурсі стратегічні комунікації дедалі частіше розглядають не як інструмент поширення повідомлень, а як спосіб смислового моделювання реальності, що визначає суб'єктність держави на зовнішній арені. Таку інтерпретацію концепту переконливо обґрунтовує К. Пол, який наголошує на зв'язку між комунікацією, політичними рішеннями у сфері інформаційного управління та нарративним контролем публічного простору [9, с. 60]. Вплив інформації як ресурсу сили окреслює й Е. Голдман, звертаючи увагу на конкуренцію за увагу аудиторій у глобальному інформаційному полі [7, с. 22].

Після початку російської агресії 2014 р. стратегічні комунікації в Україні мали переважно реактивний характер. Основні зусилля було зосереджено на спростуванні дезінформацій, протидії пропагандистським кампаніям і підтримці базової стійкості суспільства. Д. Дубов у дослідженнях інформаційної політики та безпеки відзначав ефективність реактивної моделі як механізму оперативного реагування, проте наголошував, що така модель не формує довготривалого стратегічного бачення та не створює власного порядку денного [1, с. 87]. Такі висновки містяться і у працях І. Сидоренко, яка зазначає, що фокус на нейтралізації інформаційних атак обмежував можливість експорту нарративів України в зовнішнє медіасередовище [3, с. 274]. У Стратегії інформаційної безпеки України, затвердженій 2021 р., уперше на офіційному рівні зафіксовано завдання переходу до активної моделі комунікацій, що передбачає формування власних смислових рамок і просування позиції України в міжнародному інформаційному просторі [4, с. 4–6].

Попри появу напрацювань та інституційних практик, функціонування комунікаційних структур залишалось фрагментарним. Проблема поглиблювалася брак постійного координаційного центру й підготовлених фахівців, а також нерозвинена модель аналітичної підтримки державних рішень [2, с. 12].

В аналітичних оглядах Центру Разумкова наголошено на потребі зміни парадигми від реагування до стратегічного випередження, що

передбачає створення змістових нарративів, здатних формувати бачення України для міжнародної аудиторії [5, с. 18]. Дж. Фарвелл, а також А. Міскіммон, Б. О'Лафлін і Л. Роселле зазначають, що вагомих вплив у глобальному комунікаційному середовищі виникає тоді, коли держава формує і транслює власний гранд-нарратив, а не лише відповідає на чужі інформаційні ініціативи [6, с. 42; 8, с. 50]. За таких умов формулюється центральна дослідницька проблема — брак цілісної проактивної моделі стратегічних комунікацій, яка дасть змогу перейти від стримування інформаційних загроз до формування власного дискурсу та посилення міжнародної суб'єктності України.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Стратегічні комунікації сформувалися на перетині досліджень інформаційної політики, державного управління й безпекових студій, поступово вибудовуючись як окрема сфера теоретичного та прикладного знання [8, с. 22]. У світовій науковій традиції значний внесок у розвиток дисципліни зробив Дж. Фарвелл, який розглядає стратегічні комунікації як інструмент переконання, здатний впливати на поведінку аудиторій та формувати політичні рішення [6, с. 35]. К. Пол акцентує на важливості цілісності й узгодженості державних меседжів, розрізняючи реактивний і проактивний підходи у вибудові комунікаційних стратегій [9, с. 55]. Концепцію стратегічного нарративу, що визначає смислову рамку інтерпретації подій і репрезентації держави назовні, сформували А. Міскіммон, Б. О'Лафлін і Л. Роселле, чії праці стали фундаментом сучасних теоретичних підходів [8, с. 60]. Е. Голдман розглядає стратегічні комунікації як інструмент асиметричних конфліктів, у яких інформація здатна замінити фізичний вплив [7, с. 113].

Український науковий дискурс активізувався після 2014 р. Д. Дубов окреслює інформаційну безпеку як елемент стратегічної політики держави та пропонує механізми протидії інформаційним загрозам [1, с. 90]. Значущим є внесок І. Сидоренко, яка описала процеси становлення українських стратегічних комунікацій у 2014—2018 рр., зауваживши про домінування оборонної моделі реагування [3, с. 274], а також висвітлила зрушення, спричинені повномасштабним вторгненням РФ, із посиленням інформаційних кампаній і розширенням інструментів публічної дипломатії [3, с. 275]. Практичні підходи до органі-

зації стратегічних комунікацій, специфіку роботи з аудиторіями та кризові механізми розглянуто в науковому доробку Л. Компанцевої, О. Заруби, С. Череватого, О. Акульшина та ін., що став базовим методичним ресурсом для державних та оборонних структур [2, с. 31].

У Стратегії інформаційної безпеки України визначено нормативну рамку розвитку комунікацій і закріплено курс на проактивну інформаційну політику та формування власних наративів [4, с. 9].

Важливим джерелом емпіричних даних є аналітичні огляди Центру Разумкова, які фіксують динаміку інформаційного протистояння та свідчать про потребу довгострокових комунікаційних рішень і координаційних механізмів [5, с. 38].

У підсумку слід зазначити, що українська модель стратегічних комунікацій пройшла етап становлення й поступово рухається до проактивної стратегії, зорієнтованої на експорт смислів і посилення суб'єктності України на міжнародній арені [3].

**Мета статті** полягає в дослідженні особливостей еволюції стратегічних комунікацій в Україні в умовах гібридного конфлікту й аналізі переходу від реактивної моделі, зосередженої на нейтралізації інформаційних загроз, до проактивної стратегії, орієнтованої на формування власних наративів і зміцнення міжнародної суб'єктності держави.

Окремим напрямом дослідження є розроблення концептуальної моделі, здатної забезпечити системну трансформацію комунікаційної політики України.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

— уточнити теоретичні засади стратегічних комунікацій; визначити відмінності між реактивними й проактивними підходами та роль гранд-наративів у формуванні комунікаційної стратегії;

— проаналізувати особливості еволюції стратегічних комунікацій в Україні від 2014 р., виокремивши характеристики реактивної моделі в умовах гібридної агресії;

— оцінити сучасний стан комунікаційної політики, виявити переваги й недоліки реактивного підходу на основі діяльності державних інституцій та аналітичних центрів;

— визначити умови та можливості переходу до проактивної стратегії, враховуючи потенційні гранд-наративи для посилення позитивного міжнародного образу України;

— окреслити системні бар'єри трансформації, поміж яких: недостатня координація, кадровий дефіцит, фрагментарність інституційної інфраструктури;

— запропонувати концептуальну модель проактивних стратегічних комунікацій та обґрунтувати практичні механізми її впровадження на національному й міжнародному рівнях.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Стратегічні комунікації в сучасній дослідницькій практиці визначають як тривалий та керований процес використання інструментів впливу, спрямованих на досягнення політичних і безпекових цілей держави [9, с. 18]. К. Пол наголошує, що це не набір розрізнених інформаційних акцій, а цілісна система повідомлень і рішень, що віддзеркалює стратегічні пріоритети та допомагає узгодити бачення між різними аудиторіями [9, с. 60]. Д. Фарвелл зауважує про переконувальний вимір комунікацій, оскільки вони працюють не лише з фактами, а й з уявленнями та поведінковими реакціями суспільства [6, с. 24]. Е. Голдман розглядає стратегічну комунікацію як інструмент асиметричного протистояння, здатний компенсувати дисбаланс сил завдяки інформаційній перевазі [7, с. 113]. А. Міскімон, Б. О'Лафлін і Л. Роселле пропонують концепт стратегічного наративу як широкої історії, що надає державі змогу пояснювати власну роль у світі й задавати сенси, через які сприймають її дії, та наголошують, що саме наратив, а не разові повідомлення, формує довготривалий контекст сприйняття подій [8, с. 60].

У наукових працях простежуємо розмежування двох моделей стратегічних комунікацій. *Реактивна модель* орієнтована на відповідь на інформаційні атаки, спростування неправдивих повідомлень і кризові роз'яснення [7, с. 120]. Вона ефективна в гострий період загроз, однак обмежує можливість задавати порядок денний, змушуючи зосереджуватися на відбитті чужих інформаційних ініціатив. *Проактивна модель* виходить з іншої логіки, коли держава першою задає рамку тлумачення подій і пропонує власні смислові конструкції як основу для суспільного та міжнародного сприйняття [8, с. 10]. У ній головним елементом стає гранд-наратив — багатопланова оповідь про країну, її цінності та амбіції, здатна впливати на уявлення зовнішніх аудиторій та підтримувати стійкість внутрішнього поля [8, с. 65].

Важливість вибору між цими підходами для України стала очевидною після початку російської агресії 2014 р., коли інформаційний вимір увійшов у структуру гібридних дій [1, с. 86]. Д. Дубов зауважує, що саме цей період сформував розуміння інформаційної безпеки як складника національної політики [1, с. 89]. Комунікації тривалий час будувалися як відповідь на ворожі операції, переважали спростування фейків і по-

одинокі стабілізаційні кампанії [2, с. 144]. І. Сидоренко зазначає, що у 2014—2018 рр. розвиток стратегічних комунікацій відбувався і на рівні державних рішень, і в середовищі громадянських ініціатив, проте брак єдиного координаційного центру не дає змогу сформувати довготривалу смислову лінію [3, с. 275].

Інституційне становлення сфери проходило нерівномірно. Частину функцій реалізували органи, відповідальні за інформаційну політику, а частину — структури, що опікуються питаннями публічної дипломатії та міжнародної репрезентації [2, с. 19]. Часто рішення з'являлися як відповідь на кризу, тому мали обмежений масштаб і короткий цикл дії. Паралельно накопичувався досвід комунікацій з іноземними медіа й урядами партнерів, що створило базу для подальшого переходу до більш цілісної моделі [4, с. 276].

Ухвалення Стратегії інформаційної безпеки України 2021 р. стало етапом, який перевів комунікацію зі сфери ситуативної реакції до сфери стратегічного планування. У документі закріплено розуміння, що захист від загроз має поєднуватися з формуванням власної міжнародної присутності та позитивного іміджу держави; наголошено на потребі підготовки фахових кадрів, посиленні аналітичної підтримки та розвитку інституційної здатності до проактивних комунікацій [5, с. 4—9].

Водночас формується й аналітичний фундамент, що описує динаміку інформаційного протистояння. Д. Дубов доводить, що ефективність протидії залежить не лише від блокування ворожих меседжів, а й від формування власного смислового простору, у якому дії держави постають логічними та ціннісно зрозумілими [1, с. 203]. Науковець переконаний у потребі відходу від короткострокових повідомлень на користь довготривалої оповіді про Україну як демократичну та стійку державу, що збігається з думкою А. Міскіммона та співавторів стосовно значення великої історії як основи нарративу [8, с. 15].

Окремий сегмент розвитку стратегічних комунікацій зосереджено у сфері оборони, й інформацію щодо його особливостей систематизовано в науковій праці Л. Компанцевої та співавторів. Дослідження містить корисні відомості щодо того, як створювати меседжі, працювати з кризовими комунікаціями та забезпечувати узгодження позицій між відомствами. Автори стверджують, що ефективність залежить від наявності стратегії й професійно підготовлених комунікаторів. Ці підходи виходять за межі безпекового сектору й поступово застосовуються в ширшій державній політиці [2, с. 31—52].

Після 2022 р. роль стратегічних комунікацій суттєво зросла, оскільки Україна опинилася у фокусі глобального інформаційного поля. І. Сидоренко зауважує про вагоме значення проактивних кампаній, робота яких спрямована на міжнародні аудиторії й базується не лише на спростуванні російських меседжів, а й на демонстрації стійкості, демократії та модернізаційного потенціалу України [3, с. 275—276]. У цьому ракурсі інформаційний фронт постає як простір наступальної діяльності, спрямованої на посилення репутаційного капіталу держави.

В аналітичних дослідженнях Центру Разумкова провідною є думка про критичність переходу до довгострокової моделі комунікацій, оскільки оборонні дії не створюють накопиченого ефекту довіри [5, с. 38]. Окреслено перспективу формування стратегії, що поєднує безпековий вимір із культурною дипломатією та міжнародною репрезентацією. Результати аналізу свідчать, що розвиток стратегічних комунікацій в Україні рухається від реагування на зовнішні загрози до усвідомленого формування смислового поля, що задає довготривалу присутність нашої держави у світі [8, с. 18].

**Концептуальна модель проактивних стратегічних комунікацій.** Розроблення концептуальної моделі проактивних стратегічних комунікацій для України ґрунтується на узагальненні теорії стратегічних нарративів і результатів еволюції національної комунікаційної політики в умовах гібридного протистояння [8, с. 3]. Її призначення полягає не лише в заміні реактивної відповіді на загрози активним формуванням власного смислового поля, а й у вибудовуванні довготривалого дискурсу, що підсилює міжнародну суб'єктність держави та працює на стійкість суспільства [2, с. 220]. Модель подано як трирівневу систему, у якій концептуальна основа, інституційні механізми управління та практичні інструменти реалізації діють узгоджено й забезпечують сталість комунікаційної політики [9, с. 60].

*Перший компонент* моделі становить гранд-нарратив "Україна як осередок стійкості та розвитку", що формує смислову рамку для інтерпретації політичних рішень, подій і культурних ініціатив. У межах підходу А. Міскіммона, Б. О'Лафліна і Л. Роселле стратегічний нарратив потрактовано як довготривалу історію про державу, що впорядковує досвід минулого, пояснює поточні процеси та пропонує образ майбутнього [8, с. 65]. На відміну від окремих меседжів, гранд-нарратив забезпечує логіку послідовного впливу на аудиторії, створюючи цілісний образ країни.

Для України такий наратив інтегрує досвід спротиву агресії, демократичні й технологічні трансформації, культурну ідентичність, наголошуючи на здатності держави до модернізації та розвитку навіть у кризових умовах [4, с. 276]. Універсальність наративу полягає в тому, що він однаково працює на внутрішню мобілізацію та зовнішню легітимацію: підтримує суспільну стійкість і водночас пояснює світові, чому підтримка України є виправданою з погляду безпекової та цивілізаційної логіки. Гранд-наратив у такій формі дає змогу об'єднати воєнну, дипломатичну, культурну й цифрову комунікацію у спільному змістовому полі, а отже — підсилює ефект співпраці різних інституцій [3, с. 52].

*Другий компонент* моделі — це інституційна інфраструктура, що забезпечує узгодженість комунікаційних рішень і сталість змістових повідомлень на міжнародному та внутрішньому рівнях. К. Пол наголошує, що стратегічна комунікація ефективна тоді, коли має чітко вибудовану систему управління, визначені ролі учасників і канали ухвалення рішень [9, с. 82]. В умовах України самостійні ініціативи різних відомств нерідко працювали паралельно, що призводило до розмиття меседжів і втрати накопиченого ефекту. Висновки аналітичних матеріалів Центру Разумкова підтверджують, що фрагментація комунікаційної політики обмежує репутаційний результат навіть за умов активних кампаній [5, с. 38].

У межах моделі доцільно сформувати міжвідомчий координаційний механізм, який узгоджуватиме гранд-наратив, визначатиме рамки основних повідомлень і розподілятиме відповідальність між інституціями [1, с. 90]. Невіддільним складником інфраструктури є аналітичний контур, що охоплює моніторинг інформаційного середовища, оцінювання ефективності кампаній, аналіз сприйняття України в зовнішніх аудиторіях і прогнозування ризиків. Важливо також передбачити горизонтальну взаємодію з громадянським суспільством, медіа й академічним середовищем, які є генераторами інноваційних форматів комунікації та здатні швидко тестувати нові смислові рішення [3, с. 276].

*Третій компонент* моделі — це практичні заходи й інструменти реалізації. Він описує, як гранд-наратив й інституційні механізми перетворюються на конкретні управлінські та комунікаційні дії. Насамперед йдеться про створення повідомлень, що враховують особливості різних цільових аудиторій, внутрішні групи населення, міжнародні інституції, партнерські уряди, професійні кола, а також медійні середовища, чутливі до зміни контекстів. Дж. Фарвелл наголошує, що стратегічні комунікації стають результативними тоді, коли держава здатна говорити мовою

адресата, не втрачаючи власної ціннісної основи [8, с. 102]. Практична реалізація означає створення базових блоків смислів, які залишаються незмінними, тоді як тональність і модель подання повідомлення адаптуються під конкретний формат взаємодії. Така модульність дає змогу утримувати єдність гранд-наративу навіть за умов динамічних змін інформаційного середовища.

Окремий напрям охоплює використання цифрових платформ як основного майданчика для проактивних комунікацій. Соціальні мережі та відеоформати здатні швидко масштабувати смисли, формувати спільноти підтримки, залучати іноземну аудиторію й підсилювати ефект зовнішньої публічної дипломатії [6, с. 21]. Ефективність такого інструменту залежить від сталості комунікаційної лінії, єдиної айдентики, прозорих правил реагування та наявності алгоритмів для кризових ситуацій. Йдеться про заздалегідь сформовані комунікаційні сценарії, робочі групи, які відповідають за швидку публічну реакцію, а також стандарти подання інформації, що мінімізують ризик хаотичності та внутрішніх суперечностей [1, с. 90]. За браком цих елементів цифровий сегмент перетворюється на сукупність розрізнених кампаній, тоді як модель передбачає довготривалу присутність із нарощуванням довіри та впізнаваності [3, с. 145].

Наступний блок практичних заходів охоплює кадровий та освітній складники. Розвиток стратегічних комунікацій неможливий без фахівців, які одночасно орієнтуються у сфері безпеки, сучасних медіатехнологіях і практиках міжнародної комунікації, тому модель передбачає введення тематичних модулів у вищу освіту, створення спеціалізованих міждисциплінарних програм, системне підвищення кваліфікації держслужбовців, партнерські навчальні курси з країнами-союзниками [3, с. 201]. Підготовку фахівців має супроводжувати впровадження механізмів оцінювання результативності стратегічних комунікацій, що охоплює показники довіри, рівень упізнаваності, готовність аудиторій до підтримки, глибину вбудованості українських смислів у міжнародний порядок денний. Контроль ефективності дає можливість коригувати підходи, відстежувати зміни реакцій аудиторії та прогнозувати результати нових кампаній.

Третій компонент потребує переходу від набору окремих інформаційних реакцій до системно організованої практики. Він поєднує змістові повідомлення, цифрові канали та людський потенціал у дієву функціональну модель, що забезпечує стратегічну комунікаційну присутність держави в довгостроковій перспективі. Запропонована модель інтегрує гранд-наратив, інституційні засади та практичні інструменти,

створюючи підґрунтя для переходу України від оборонної риторики до наступальної ініціативи. За умови послідовної реалізації така система здатна забезпечити стійку видимість нашої держави у глобальному інформаційному середовищі та відповідати зовнішньополітичним орієнтирам, визначеним у стратегічних документах [6, с. 9].

**Висновки.** Результати дослідження свідчать, що українська система стратегічних комунікацій формувалася нерівномірно: початковий етап пов'язаний із потребою реагувати на інформаційні атаки після 2014 р., наступний — супроводжувався поступовими спробами переходу до активного смислового впливу. Реактивна модель мала певні переваги в умовах гострої фази конфлікту, однак у тривалій перспективі виявилася обмеженою, оскільки зосереджена на спростуванні чужих меседжів, а не на формуванні власних. Залежність комунікацій від зовнішніх подразників підтверджено результатами досліджень аналітичних центрів, які фіксують брак стабільної координаційної ланки державних комунікацій і розпорошення ініціатив, здатних впливати на зовнішнє середовище.

Наведена в дослідженні концептуальна модель проактивних стратегічних комунікацій пропонує структурний спосіб переходу від реагування до формування власного інформаційного поля. Її основою є гранд-нарратив "Україна як осередок стійкості та розвитку", що забезпечує смислове підґрунтя для публічної дипломатії та внутріш-

ньої комунікації. Другим елементом моделі визначено інституційну інфраструктуру у формі координаційного механізму між органами влади, аналітичними центрами та медіа. Третім елементом є комплекс практичних рішень, що охоплює створення пакетів головних меседжів, підтримку цифрової присутності, підготовку комунікаційних сценаріїв у разі настання криз і розбудову систем підготовки спеціалістів. У сукупності ці складники створюють простір для переходу держави від оборонної поведінки до посилення нарративного лідерства, що зміцнює її міжнародну суб'єктність і внутрішню стійкість.

Здобуті результати дають змогу розглядати стратегічні комунікації в умовах гібридних загроз не як набір реакційних рішень, а як сферу змістовного державного планування й публічного впливу. У науковому сенсі вони уточнюють роль держави у формуванні спільних сенсів у суспільстві та поза ним. Запропоновані напрями можуть бути вбудовані в реальну політику, зокрема: розроблення довготривалих комунікаційних програм, посилення кадрової підготовки, створення аналітичної підтримки та запровадження інструментів оцінювання ефективності комунікаційної роботи. У довгостроковій перспективі впровадження зазначених підходів допоможе посилити інструменти репутаційної дипломатії, забезпечити стабільну культурну присутність України у світі та розширити її участь у міжнародних платформах співпраці й політичного діалогу.

#### Список бібліографічних посилань

1. Дубов Д. В. Державна інформаційна політика України в умовах гібридного миру та війни. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 3. С. 86—93. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa\\_2016\\_3\\_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2016_3_12).
2. Стратегічні комунікації для безпекових і державних інституцій : практичний посібник / [Л. Компанцева, О. Заруба, С. Череватий, О. Акульшин; за заг. ред. О. Давліканової, Л. Компанцевої]. Київ : Вістка, 2022. 278 с.
3. Сидоренко І. Стратегічні комунікації України. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 2. С. 273—279. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol\\_2018\\_5\\_2\\_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_2_38).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки" : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685. *Президент України : офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
5. Російсько-українська війна: перебіг та перспективи розвитку подій. Аналітична доповідь. Січень 2023 р. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/02/08/2023-MATRA-I-KVARTAL-2.pdf>.
6. Farwell J. *Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication*. Washington, DC : Georgetown University Press, 2012. 288 p.
7. Goldman E. Strategic communication: A tool for asymmetric warfare. *Small Wars Journal*. 10.06.2007. URL: <https://smallwarsjournal.com/2007/10/06/strategic-communication-a-tool-for-asymmetric-warfare/>.
8. Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. *Strategic narratives: Communication power and the new world order*. New York : Routledge, 2014. 240 p.
9. Paul C. *Strategic communication: Origins, concepts, and current debates*. Santa Barbara, CA : Praeger, 2011. 231 p.

**Oksana Senchenko,**  
PhD of Social Communication,  
Associate Professor of KNUCA

#### ***The evolution of Ukraine's strategic communications from reactivity to a proactive approach***

*The article examines the evolution of strategic communications in Ukraine under conditions of global competition for information dominance. The research focuses on the shift from a reactive communication model, which for years performed primarily a defensive function aimed at neutralizing disinformation, towards the formation of a proactive*

strategy capable of generating original meaning frameworks and strengthening Ukraine's position as an independent actor in international politics. In this perspective, strategic communications are interpreted not merely as a tool for responding to information attacks, but as a mechanism for constructing public reality that reinforces state agency and reduces reliance on external narratives. The review covers the period beginning with the onset of Russian aggression, which was accompanied by intensive information operations and elevated communications to the level of national security. Based on an analysis of government initiatives and analytical centers' activities, the study shows that the reactive model helped maintain baseline information resilience, yet revealed significant long-term limitations. Key barriers to the transition toward a proactive approach are identified, including institutional fragmentation, insufficient analytical support, and the lack of systemic professional training. Special attention is paid to the role of a national grand narrative as a semantic instrument capable of shaping a coherent international representation of Ukraine. The final section presents a model of proactive strategic communications combining a unified narrative foundation with institutional infrastructure and practical implementation mechanisms at both domestic and international levels. The study emphasizes the need for enhanced interagency coordination, improved professional training of communicators, and the development of Ukraine's digital presence abroad. It is argued that shifting from a defensive reaction-based logic to one of semantic initiative can secure more stable positions for Ukraine in the global information domain and lay groundwork for further research on narrative influence and dissemination mechanisms within international media environments.

**Keywords:** strategic communications; reactive model; proactive strategy; grand narrative; hybrid conflict; information resilience; national security; international image; coordination

#### References

1. Dubov D. V. (2016). Derzhavna informatsiina polityka Ukrainy v umovakh hibrydnogo myru ta viiny. *Stratehichni priorityty*, 3, pp. 86—93. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa\\_2016\\_3\\_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2016_3_12).
2. Kompantseva L., Zaruba O., Cherevatyi S. & Akulshyn O. *Stratehichni komunikatsii dlia bezpekovykh i derzhavnykh instytutsii* : praktychnyi posibnyk. Kyiv: Vistka.
3. Sydorenko I. (2018). Stratehichni komunikatsii Ukrainy. *Evropský politický a právní diskurz*, 5 (2), pp. 273—279. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol\\_2018\\_5\\_2\\_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_2_38).
4. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 zhovtnia 2021 roku "Pro Stratehiu informatsiinoi bezpeky" : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 28.12.2021 № 685. *Prezydent Ukrainy : ofitsiine internet-predstavnytstvo*. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
5. Rosiisko-ukrainska viina: perebih ta perspektyvy rozvytku podii. Analychna dopovid. Sichen 2023 r. *Tsentr Razumkova*. Available at: <https://razumkov.org.ua/images/2023/02/08/2023-MATRA-I-KVARTAL-2.pdf>.
6. Farwell J. (2012). *Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication*. Washington, DC: Georgetown University Press.
7. Goldman E. (2007). Strategic communication: A tool for asymmetric warfare. *Small Wars Journal*. Available at: <https://smallwarsjournal.com/2007/10/06/strategic-communication-a-tool-for-asymmetric-warfare/>.
8. Miskimmon A., O'Loughlin B. & Roselle L. (2014). *Strategic narratives: Communication power and the new world order*. New York: Routledge.
9. Paul C. (2011). *Strategic communication: Origins, concepts, and current debates*. New York: Praeger.

Надійшла до редакції 14.04.2025



## ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12\(353\).34-41](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12(353).34-41)

УДК 027.021.ЛННБУ:[025.17:[025.3:004.774MARC21]](045)

**Галина Мельник-Хоха,**

наукова співробітниця відділу бібліотекознавства

ЛННБУ ім. В. Стефаніка

[galja-m@ukr.net](mailto:galja-m@ukr.net)

<https://orcid.org/0000-0001-7357-2163>

### **Каталогізація інкунабул у форматі MARC21**

Статтю присвячено дослідженню специфіки каталогізації цінної колекції інкунабул Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаніка (ЛННБУ ім. В. Стефаніка) у форматі MARC21 і забезпеченню ефективного доступу до неї. Наголошено, що в сучасному світі, який характеризується стрімкою цифровізацією та зростанням глобальних викликів і воєнних загроз, наукові бібліотеки відіграють вагомую роль у збереженні та забезпеченні доступу до культурної спадщини. ЛННБУ ім. В. Стефаніка, зберігаючи унікальну колекцію інкунабул, активно впроваджує інноваційні підходи до каталогізації та

репрезентації цих видань у цифровому просторі. **Метою** дослідження є аналіз специфіки створення бібліографічних даних інкунабул, висвітлення ролі метаданих у підвищенні якості та доступності електронних ресурсів, а також демонстрація механізмів інтеграції цифрової колекції до загальної електронної інфраструктури бібліотеки. Особливу увагу приділено застосуванню міжнародних стандартів, що дає змогу не лише уніфікувати описи, а й сприяє внесенню національної спадщини до світових каталогів. **Наукова новизна** дослідження полягає в розробленні й апробації методології детальної каталогізації інкунабул з урахуванням їхніх унікальних фізичних та історичних характеристик, що забезпечує повний семантичний опис. Визначено оптимальні підходи до використання полів MARC21 для відображення специфічних атрибутів стародруків, як-от провенієнції, особливості оправи та маргіналії. **Практична цінність** дослідження полягає у створенні основи для формування повноцінної проблемно-орієнтованої бази даних інкунабул, яка значно спростить пошук, ідентифікацію та використання рідкісних видань. Запропоновані рішення сприяють розширенню доступу до колекції вітчизняних і закордонних дослідників, збереженню й популяризації культурної спадщини України в умовах сьогодення.

**Ключові слова:** інкунабула; метадані; бібліографічні дані; MARC21; каталог; цифрова колекція; електронна інфраструктура; електронний ресурс

**Постановка проблеми.** В умовах глобальної цифровізації, зростання численних викликів і воєнних загроз перед науковими бібліотеками України постає завдання адаптації традиційних методів роботи та забезпечення широкого доступу до унікальних колекцій. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника як фондоутримувач значного масиву історико-культурних документів, зокрема цінної колекції інкунабул, стикається із завданням ефективної інтеграції цих рідкісних видань у сучасний цифровий простір.

Попри активне впровадження цифрових технологій, специфіка опису інкунабул потребує розроблення стандартизованих підходів, що враховують особливості анотування та цитування їхніх бібліографічних метаданих. У 2024 р. розпочато роботу з формування проблемно-орієнтованої бази даних "Колекція інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаника" та внесення докладних метаданих до автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) Alerph. Однак для забезпечення повноцінного машинного зчитування, обміну даними й інтеграції до світових каталогів WorldCat, Europeana чи Nukat слід систематизувати й уніфікувати процес каталогізації. Це дасть змогу не лише розширити доступ до національної культурної спадщини, а й сприятиме її збереженню та захисту в умовах російсько-української війни.

Отже, постала нагальна потреба в розробленні й упровадженні чіткої схеми бібліографічного опису інкунабул у форматі MARC21, що враховуватиме їхні унікальні особливості та забезпечить високу якість метаданих для подальшого використання.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Питання функціонального значення бібліографічних метаданих, їх ролі у розв'язанні проблем цифрових метаданих, визначення основних категорій даних, що підлягають анотуванню, типів метаданих,

особливостей їх використання розглянуто у працях В. Galić [1], W. Karlak [2], P. Manoni [4], J. Moschella [5], Г. Мельник-Хохи [6; 8], О. Малецької, Т. Чорної, І. Баньковської та О. Бруй [7].

Тематика імплементації метаданих, ефективності організації доступу до цифрових колекцій і розподіленого пошуку залишається в колі наукових інтересів дослідників у контексті управління бібліографічними даними.

**Мета та методологія дослідження.** Основна мета дослідження полягає в розробленні й апробації ефективної методології каталогізації інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаника у форматі MARC21. Це дасть змогу забезпечити повноцінне формування проблемно-орієнтованої бази даних, підвищити якість бібліографічних метаданих, розширити доступ до колекції інкунабул, сприяти її інтеграції у світові каталоги, гарантувати збереження національної культурної спадщини в умовах сучасних викликів.

Для досягнення поставленої мети було застосовано комплексний підхід, що охоплював ґрунтовний аналіз міжнародних і національних стандартів бібліографічного опису, зокрема MARC21 [3], для розроблення специфічної схеми опису інкунабул з урахуванням їхніх унікальних атрибутів. Практичну каталогізацію інкунабул із фонду відділу рідкісної книги фахівці здійснювали в АБІС Alerph, у яку вводили детальні семантичні та бібліографічні метадані. На завершальному етапі каталогізовані дані було імplementовано у цифрову колекцію "Колекція інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаника" з вільним доступом через вебсторінку електронного каталогу (ЕК) бібліотеки (у тому числі й англomовну версію), з подальшим систематичним аналізом ефективності використання метаданих для підвищення доступності й інтеграції ресурсів у світові каталоги.

**Наукова новизна** полягає в систематичному комплексному дослідженні специфіки застосу-

вання метаданих у форматі MARC21 у процесі каталогізації інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаніка. Уперше визначено основну роль деталізованих семантичних і бібліографічних метаданих у забезпеченні ефективного доступу, пошуку й управління цифровими копіями інкунабул, що є особливо актуальним в умовах сучасних викликів. Розроблено та апробовано вдосконалену схему бібліографічного опису інкунабул у форматі MARC21, яка враховує їхні унікальні фізичні характеристики й історію примірника, дає змогу формувати повніші й точніші записи. Обґрунтовано практичну значущість створення проблемно-орієнтованої бази даних інкунабул як інструменту збереження й захисту унікальних документів в умовах воєнної агресії та цифровізації.

#### **Виклад основного матеріалу дослідження.**

У контексті сучасних викликів, що характеризуються стрімкою цифровізацією та безпрецедентними воєнними загрозами, наукові бібліотеки України, зокрема ЛННБУ ім. В. Стефаніка, переосмислюють підходи до збереження та забезпечення доступу до унікальної культурної спадщини. Зберігаючи значний масив історико-культурних документів, серед яких особливе місце посідає колекція інкунабул, бібліотека послідовно впроваджує цифрові технології з метою оцифрування, забезпечення й удоступнення фондів. Цей процес передбачає не лише створення проблемно-орієнтованих баз даних і каталогізацію видань у форматі MARC21, а і їх можливу інтеграцію до глобальних каталогів WorldCat, Europeana чи Nukat. Ці заходи є важливими не лише для розширення доступу до національного надбання, а й для його захисту в умовах повномасштабної війни РФ проти України.

Одним із найефективніших і найсучасніших методів збереження й популяризації національної культурної спадщини є формування цифрових історико-культурних колекцій. Цей процес дає змогу розв'язати подвійне завдання: надання широкому колу дослідників і читачів вільного доступу до цінних інформаційних ресурсів та одночасна реалізація заходів зі збереження рідкісних і цінних колекцій інституції. В умовах, коли фонд бібліотеки, що має статус національного надбання, а також колекції рідкісних та цінних видань і рукописів, наражаються на ризик руйнування через воєнні дії, систематичні заходи з їх збереження стають пріоритетним напрямом діяльності. Електронна інфраструктура ЛННБУ ім. В. Стефаніка, що забезпечує захищений режим доступу до цифрових копій документів через інтеграцію з ЕК, є головним елементом у реалізації цієї стратегії.

У 2024 р. бібліотека розпочала масштабну роботу з формування проблемно-орієнтованої бази даних "Колекція інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаніка". Процес передбачав внесення деталізованих бібліографічних метаданих інкунабул до АБИС Aleph. З огляду на унікальність інкунабул, їх опис потребував особливих підходів до анотування та цитування бібліографічних метаданих. На основі ґрунтовних методичних рекомендацій було розроблено та реалізовано спеціалізовану схему бібліографічного опису у форматі MARC21. Це забезпечило стандартизоване введення записів та ефективний обмін даними, що є критично важливим для інтеграції колекції до світових каталогів. У межах пілотного проекту було створено 25 тестових бібліографічних описів інкунабул із фонду відділу рідкісної книги. Для забезпечення міжнародного доступу до колекції розроблено англійську версію сторінки ЕК *Other catalogs — Digital collections*, що репрезентує колекцію *Incunabula Collection of the Vasyl Stefanyk Library* й пропонує швидкий доступ до повнотекстових копій і бібліографічних описів інкунабул.

Електронний каталог ЛННБУ ім. В. Стефаніка надає користувачам можливості для розширеного пошуку та сортування документів. Доступний пошук за різними полями бібліографічних метаданих: назва, персоналія, друкар чи друкарня, дарувальник, колекційна належність, місце та рік видання. Крім того, завдяки функціоналу каталогу можна використовувати додаткові параметри пошуку: підзаголовкові та надзаголовкові дані, індекс Універсальної десятикової класифікації, предметні й персоналізовані заголовки. Це значно спрощує процес пошуку документів і забезпечує ефективне використання бібліотечних ресурсів у віддаленому режимі.

Метадані, що є основою для структурованого семантичного опису контенту й автоматизованого опрацювання даних, за функціональністю класифікують на адміністративні, описові, структурні та метадані мови розмітки. Адміністративні метадані регулюють процеси керування записами (права доступу, авторство, дати модифікації), описові — розкривають зміст документа (автори, заголовки, ключові слова), структурні — описують взаємозв'язки частин запису, а метадані мови розмітки використовують для форматування даних у MARC21.

Особливу увагу слід приділяти специфічним атрибутам інкунабул. Окрім стандартних бібліографічних елементів (ідентифікатор, назва, автор, дата, мова, предметні рубрики), метадані інкунабул містять унікальні відомості: історія примірника, контекст створення, особливості шрифтів,

детальний опис оправи чи книжкового блоку, наявність маргіналій і провенієнцій. Ці деталі є надзвичайно важливими для поглибленого дослідження змісту й значення цих рідкісних документів.

Бібліографічний опис у форматі MARC21 в АБІС Aleph, для якого застосовано шаблон Books (BK), містить як усталені, так і додатково індексовані поля. Для розширення запису й надання специфічної інформації про інкунабули активно використовують змінні приміткові поля 5XX, що дають змогу фіксувати цитування, інформацію про електронні версії, ідентифікацію

копій / версій, деталі палітурки, а також локальні примітки про автографи та колекції (590), провенієнції (597). Поля 6XX забезпечують персоналізований і предметний опис і локальний тематичний доступ, а поля 700 — додатковий доступ за авторами, друкарями й іншими відповідальними особами. Поле 995 DRL використовують для локального суб'єктного доступу до ресурсу, формуючи автоматичний URI-ідентифікатор, що забезпечує прямий доступ до повного опису інкунабули, у тому числі її фізичних характеристик та електронної доступності (фото 1).

Електронний каталог Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка  
"Колекція інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаніка"

Елпд Укр

Повний перегляд запису

Виберіть формат: Стандартний Каталогна картка Посилання MARC-назви MARC-коди

Запис 24 із 55

<b>Уніфік. на</b>	Триодь. (бл. 1493, Краків) старослов.
<b>Назва</b>	Триодь цвітна.
<b>Варіант назв</b>	Triodium floridum Triod tsvetnaia
<b>Редакція</b>	[Примірник В].
<b>Видання</b>	[Краків : Швайпольт Фіоль ; вид. Ян Турзо, бл. 1493]
<b>Опис</b>	[366] арк. : 2 <sup>л</sup> .
<b>Примітка</b>	Друк двоколірний (чорно-червоний). Дефект: фрагмент видання, наявні тільки два аркуші: [104-105]. Розмір аркуша: 280x190 мм.
<b>Цитування</b>	Estr. XXXI 323 CW, M47500 (Sweipolt Fiol für Jan Thurzo, um 1493) IBR, 5397 ICI, VI 9707-B ISTC, it00428000 [about 1493] Nemirovskij, s. 273-274 Triller, 15 Каратаев, 5 Луцик, 2 Максименко, *2 Максименко (кириличні стародруки), 718 Немировский, 4.12 Свенцицкий, 92 Ундольский, 5
<b>Дод. форма</b>	Електронна версія онлайн. CT-IV 683
<b>Мова</b>	Текст старослов'янською.
<b>Колекція</b>	Цифрова колекція Колекція інкунабул Музей А. С. Петрушевича.
<b>Предмет</b>	Православна Церква — Літургія. Великдень — Богослужіння. Свята, християнські — Богослужіння. Стародруки, кириличні — 15 ст.
<b>Предмет</b>	Електронні ресурси. Інкунабули ЛННБУ України ім. В. Стефаніка.
<b>Дод. дані</b>	Швайпольт, Фіоль, бл. 1460-1525, друкар. Турзо, Йоганн, 1487-1508, видавець.
<b>Примірник</b>	Від рідкісної книги.
<b>Лінк На Сторінку</b>	<a href="http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F/?func=direct&amp;doc_number=000731162&amp;local_base=EINCUNABL">http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F/?func=direct&amp;doc_number=000731162&amp;local_base=EINCUNABL</a>

Виберіть формат: Стандартний Каталогна картка Посилання MARC-назви MARC-коди

Фото 1. Скриншот бібліографічного запису інкунабули. [Режим доступу]:

Електронний каталог — Інші каталоги > Цифрові колекції: Колекція інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаніка

### 510\_a Цитування

#### Примітка до цитування/посилання

Опис документа містить посилання на опубліковані реєстри інкунабул, бібліографічні описи або цитати на рецензії, реферати, по-

кажчики змісту, які використовують для вказівки місця цитування чи огляду елемента. Цитати або посилання можна наводити у стислій формі (тобто з використанням загально-визнаних скорочень тощо).

**530\_a Додаткова фізична форма***Електронна версія онлайн*

Примітка про наявність додаткової фізичної форми. Підполе містить опис додаткової фізичної форми та будь-який текст, не наданий в інших підполях. Підполе \$d містить сигнатуру документа. Підполе \$u містить уніфікований ідентифікатор ресурсу (URI), який забезпечує електронний доступ до даних із використанням стандартного синтаксису та інтернет-протоколів.

**530\_d (CT-I XXXX);**

и [https://elib.lsl.lviv.ua/colection/\\*\\*\\*\\*\\*](https://elib.lsl.lviv.ua/colection/*****)

**546\_a Мова***Примітка про мову*

Примітка щодо особливостей характеристики використаного мовного матеріалу. Текстова інформація про мову або систему опису, яку використовують для передавання змісту описаних матеріалів. Кодована інформація про мову міститься в полях 008/35-37 (Код мови) та 041 (Код мови).

**562\_a Екземпляр/Версії ID (Примірник)**

*Примітка щодо ідентифікації копії та версії примірника, екземпляра*

Інформація, що розрізняє копію(і) чи версію(і) примірника (екземпляра) рідкісних і цінних видань, у тому числі інкунабул, якщо є (чи може бути) більше ніж одна копія чи версія примірника.

Зазначають інформацію, яка відрізняє копію(і) або версію(і) матеріалів, якщо є чи може бути більше ніж одна копія чи версія примірника. Відомості, які стосуються версій рідкісних і цінних творів, що є у двох або кількох версіях, чи наявності в одному або кількох примірниках. Примітку також записують у поле 250 (Відомість про видання).

**563\_a Оправа***Інформація про палітурку*

Інформація про палітурку (оправу) призначена переважно для використання з антикварними матеріалами, рідкісними та цінними виданнями, інкунабулами й іншими спеціальними колекціями.

Поля 59X зарезервовано в MARC21 для локального використання та локального визначення.

**590 Автограф/Колекції***Локальні примітки*

Локальна примітка, що містить інформацію про автограф чи колекцію. У полях приміток подають відомості щодо належності до цифрової, інституційної чи приватної колекції, історії побутування, дарчих написів, походження тощо. Паралельно заповнюють поля формату MARC21 590 a (автограф), 590 b (колекція).

**590\_b Цифрова колекція.****\_b Колекція інкунабул.****597\_a Провенісії***Локальні примітки*

Локальний бібліографічний доступ до додаткового змісту. Використовують у спеціальних колекціях для нотування наявних попередніх власницьких записів і позначок, що є пізнавальними для аналізу історичної колекції. Містить відомості та опис особливостей примірника, примітки, свідчення про побутування та походження, маргіналії, штампи, шифри. Паралельно заповнюють поля 590 a (автограф) та 590 b (колекція).

**6XX Предмет. Персоналія***Рубрика, тема, поля доступу*

Поля 6XX містять записи та терміни доступу за предметною ознакою. Більшість із них мають додаткові відомості на основі мови предметних рубрик та авторитетних файлів, визначених у другому індикаторі (Система предметних рубрик/тезаурус).

**690 Предмет***Локальний тематичний доступ*

Локальний суб'єктний доступ до теми. Поле для локального використання предмета та локального визначення.

**690\_a Електронні ресурси****690\_a Інкунабули ЛННБУ ім. В. Стефаніка****700 Дод. автор**

*Додаткові поля введення автора. Співавтор, друкар, редактор, ілюстратор тощо*

Додаткові записи, що забезпечують додатковий доступ до бібліографічного запису й містять імена або назви, які мають різні відношення та зв'язки з основним твором. Додаткові записи створюють для персоналій, осіб, друкарень, колективних організацій, які несуть певну відповідальність, зокрема інтелектуальну та видавничу, за створення твору.

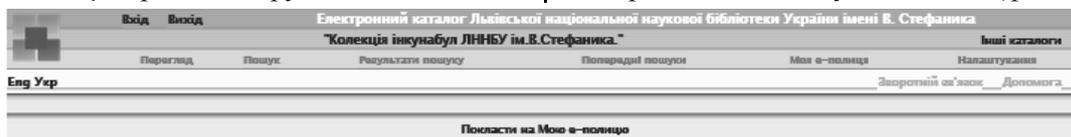
**995 DRL***Локальний суб'єктний доступ до ресурсу*

Поле для локального використання та локального визначення. Сформований автоматичний URI на документ, що в сукупності забезпечує доступ до повного опису інкунабули, охоплюючи фізичні характеристики та доступність в електронному форматі.

Каталогізація інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаніка у форматі MARC21 є головним завданням на шляху створення проблемно-орієнтованої бази даних, що відкриває вільний доступ до національної культурної спадщини. Проведена робота з опрацювання інкунабул бібліотеки у форматі MARC21 і створення відповідної цифрової колекції успішно пройшла апробацію та

верифікацію. Апробація розробленої методології в АБІС Alerph підтвердила її ефективність у створенні деталізованих і стандартизованих бібліографічних записів. Верифікація функціоналу електронного каталогу та спеціально створеної веб-сторінки "Колекція інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаника" = *Incinabula Collection of the Vasyl Stefanyk Library* продемонструвала їх здатність

забезпечувати швидкий, зручний і повноцінний доступ до бібліографічних описів та повнотекстових копій інкунабул для широкого кола вітчизняних і закордонних користувачів. Доступ до цієї й інших цифрових колекцій, зокрема англійської версії *Other catalogs — Digital collections*, надається безпосередньо зі сторінки електронного каталогу бібліотеки (фото 2).



### Повний перегляд запису

Виберіть формат: Стандартний Каталогна картка Посилання MARC–назви MARC–коди

Запис 24 із 55



<b>FMT</b>	БК
<b>LDR</b>	-----nam 22-----1 4500
<b>001</b>	000731162
<b>003</b>	UA-LvSSL
<b>005</b>	20240725155725.0
<b>008</b>	240710s1493 pl 000 0 sla d
<b>040</b>	1a UA-LvSSL  b ukr  c UA-LvSSL
<b>0410</b>	1a sla
<b>080</b>	1a 093(=163.1)(438.31)*14*
<b>080</b>	1a 271.2-282
<b>1300</b>	1a Триодь.  f (бл. 1493,  g Краків)    старослов.
<b>24510</b>	1a Триодь світна.
<b>24612</b>	1a Triodium floridum
<b>24612</b>	1a Triod tsvetnaia
<b>250</b>	1a [Примірник В].
<b>260</b>	1a [Краків :  b Швайпольт Фіоль ;  a вид. Ян Турзо,  c бл. 1493]
<b>300</b>	1a [366] арк. ;  c 2*.
<b>500</b>	1a Друк двоколірний (чорно-червоний).
<b>500</b>	1a Дефект: фрагмент видання, наявні тільки два аркуші: [104-105]. Розмір аркуша: 280x190 мм.
<b>5104</b>	1a Estr. XXXI 323
<b>5104</b>	1a GW,  c M47500 (Sweipolt Fiol für Jan Thurzo, um 1493)
<b>5104</b>	1a IBP,  c 5397
<b>5104</b>	1a IGI,  c VI 9707-8
<b>5104</b>	1a ISTC,  c it00428000 [about 1493]
<b>5104</b>	1a Nemirowskij,  c s. 273-274
<b>5104</b>	1a Triller,  c 15
<b>5104</b>	1a Каратаев,  c 5
<b>5104</b>	1a Луцки,  c 2
<b>5104</b>	1a Максименко,  c *2
<b>5104</b>	1a Максименко (кириличні стародруки),  c 718
<b>5104</b>	1a Немировский,  c 4.12
<b>5104</b>	1a Свенцицкий,  c 92
<b>5104</b>	1a Ундольский.  c 5
<b>546</b>	1a Текст старослов'янською.
<b>563</b>	1a Оправа: відсутня. Аркуші реставровані, підклеєні, зберігаються у папці.
<b>590</b>	1b Цифрова колекція
<b>590</b>	1b Колекція інкунабул
<b>590</b>	1b Музей А. С. Петрушевина.
<b>597</b>	1a Провеніція: 1. Триодь нашого Д[у]ха року [... 1723] Мца Іюніа Дніа а [1] Василия Сидорова Івана Сидорова Деодора Сидорова – запис на арк. [104], датований 1 червня 1723 р. 2. Музей А. С. Петрушевина – печатка, під нею рукописний номер: № 365 (на обкладинці). 3. Львівська бібліотека АН УРСР № СТ – печатка, старий інв. № 81.
<b>61024</b>	1a Православна Церква  x Літургія.
<b>650 4</b>	1a Великдень  x Богослужіння.
<b>650 4</b>	1a Свята, християнські  x Богослужіння.
<b>650 4</b>	1a Стародруки, кириличні  y 15 ст.
<b>690</b>	1a Електронні ресурси.
<b>690</b>	1a Інкунабули ЛННБ України ім. В. Стефаника.
<b>7001</b>	1a Швайпольт, Фіоль,  d бл. 1460-1525,  e друкар.
<b>7001</b>	1a Турзо, Йоганн,  d 1437-1508,  e видавець.
<b>ТУР</b>	1a Книга
<b>DRL</b>	1a http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F/?func=direct&doc_number=000731162&local_base=EINCUNABL
<b>SYS</b>	000731162

Виберіть формат: Стандартний Каталогна картка Посилання MARC–назви MARC–коди

Фото 2. Скриншот бібліографічного запису інкунабули у форматі MARC21. [Режим доступу]: Електронний каталог — Інші каталоги > Цифрові колекції: Колекція інкунабул ЛННБУ ім. В. Стефаника

В умовах російсько-української війни оцифрування й удоступнення колекції інкунабул сприяють збереженню та захисту унікальних документів ЛННБУ ім. В. Стефаніка, а отже забезпеченню потреб науковців і широкої громадськості.

**Висновки.** Проведене дослідження продемонструвало, що каталогізація інкунабул ЛННБУ ім. Василя Стефаніка у форматі MARC21 є головним етапом у формуванні сучасної проблемно-орієнтованої бази даних, що значно розширює доступ до національної культурної спадщини. Застосування АБІС Aleph, деталізованих семантичних і бібліографічних метаданих забезпечило високий рівень стандартизації опису рідкісних видань, сприяючи їх можливій інтеграції до міжнародних каталогів. Розроблена та апробована схема бібліографічного опису інкунабул у форматі MARC21, а також створені бібліографічні записи гарантують машинне зчитування та обмін даними, що суттєво підвищує якість електронних ресурсів і оптимізує дослідницьку діяльність.

Наукова новизна дослідження полягає в розробленні й апробації методології детальної

каталогізації інкунабул з урахуванням їхніх унікальних фізичних та історичних характеристик. Для відображення специфічних невіддільних атрибутів стародруків, як-от провенієнції, маргіналії, власницькі знаки, особливості оправ та примірника, було визначено оптимальні варіанти використання полів формату MARC21, що забезпечило повний семантичний опис документів.

Створення цифрових колекцій історико-культурних ресурсів є одним із найефективніших методів збереження та забезпечення доступу до національної спадщини. В умовах російсько-української війни цифровізація й удоступнення колекції інкунабул набувають особливого значення, сприяючи захисту унікальних документів від потенційних загроз. Окрім того, вільний доступ до цих ресурсів через електронний каталог бібліотеки повністю забезпечує потреби дистанційних користувачів, дає змогу працювати з бібліографічними описами й повнотекстовими копіями. Реалізований проект демонструє успішне поєднання інноваційних технологій з місією збереження й популяризації культурної спадщини.

#### Список бібліографічних посилань

1. Galić B. I. Bibliographic description of manuscripts and incunabula. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 2012. № 55 (3—4). P. 119—138. URL: <https://hrcak.srce.hr/106579>.
2. Karlak W. Katalogowanie starych druków w formacie MARC21: z doświadczeń bibliotek naukowych, współpracujących z narodowym katalogiem NUKAT. *Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy*. 2009. № 2/2. P. 26—34. URL: [https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/bibliotheca-nostra-slaski-kwartalnik-naukowy/2009-numer-2/bibliotheca\\_nostra\\_slaski\\_kwartalnik\\_naukowy-r2009-t2-n2-s26-34.pdf](https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/bibliotheca-nostra-slaski-kwartalnik-naukowy/2009-numer-2/bibliotheca_nostra_slaski_kwartalnik_naukowy-r2009-t2-n2-s26-34.pdf).
3. The *MARC 21 Format for Bibliographic Data*. Library of Congress Network Development and Marc Standards Office. 1999 Edition Update No. 1 (October 2000) through Update No. 37 (December 2023). URL: <https://www.loc.gov/marc/bibliographic/>.
4. Manoni P. The Digitization Project of the Vatican Library within the Complex Relationships between Sets of Metadata. In: Catarci T., Ferro N., Poggi A. (eds.) *Bridging Between Cultural Heritage Institutions. IRCDL 2013. Communications in Computer and Information Science*. 2014. Vol 385. Springer, Berlin, Heidelberg. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-642-54347-0\\_1](https://doi.org/10.1007/978-3-642-54347-0_1).
5. Moschella J. BPL Incunabula cataloging guidelines. *Boston Public Library*. 2022. URL: <https://www.bpl.org/wp-content/uploads/sites/30/2022/01/Incunabula-cataloging-rules-20220114.pdf>.
6. Melnyk-Khokha G. Utilizing metadata to enhance search and access to information in electronic libraries. *Horizons of Innovation : Conference on Multidisciplinary Trends in Science 2024. Futurity Research Publishing*. 2024. P. 168—172. URI: <https://futurity-publishing.com/horizons-of-innovation-conference-on-multidisciplinary-trends-in-science-2024-2/>.
7. Бруй О., Малецька О., Чорна Т., Баньковська І. MARC 21 формат для бібліографічних даних: методичні рекомендації (скорочений варіант) / Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", Наукова бібліотека Національного університету "Києво-Могилянська академія", ВГО "Українська бібліотечна асоціація". 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Українська бібліотечна асоціація, 2021. 455 с. DOI: <https://doi.org/10.20535/978-617-95010-7-4>.
8. Мельник-Хоха Г. Роль метаданих в організації доступу до цифрових колекцій електронної бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 5. С. 24—32. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.5\(334\).24-32](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.5(334).24-32).

*Galyna Melnyk-Khokha,*  
*Scientific Researcher,*

*Department of Library Science,*  
*Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv*

#### **Cataloging the incunabula in format MARC2**

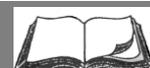
*In the modern world, characterized by rapid digitalization and growing global challenges, particularly military threats, academic libraries play a key role in preserving and ensuring access to cultural heritage. The Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, possessing a unique the incunabula collection, actively implements*

innovative approaches to their cataloging and presentation in the digital space. This article is devoted to the study of the incunabula collection of cataloging process in MARC21 format and ensuring effective access to this valuable collection. **The purpose** of the work is to analyze the specifics of creating bibliographic data for incunabula, to highlight the role of metadata in improving the quality and accessibility of electronic resources, and to demonstrate the mechanisms for integrating the digital collection into the library's overall electronic infrastructure. Special attention is paid to the application of international standards, which allows not only to unify descriptions but also to facilitate the integration of national heritage into world catalogs. **The scientific novelty** of the research lies in the development and approbation of a methodology for detailed cataloging of incunabula, taking into account their unique physical and historical characteristics, which provides a complete semantic description. Optimal approaches to using MARC21 fields for displaying specific attributes of old printed books, such as provenances, binding features, and marginalia, have been identified. **The practical value** of the work lies in creating a basis for forming a full-fledged problem-oriented database of incunabula, which will significantly simplify the search, identification, and use of these rare editions. The proposed solutions contribute to expanding access to the collection for both domestic and foreign researchers, ensuring the preservation and popularization of Ukraine's cultural heritage in today's conditions.

**Keywords:** incunabula; metadata; bibliographic data; MARC21; catalog; digital collection; electronic infrastructure; electronic resource

Надійшла до редакції 4.07.2025

## КОНФЕРЕНЦІЇ. ВИСТАВКИ



УДК 026:61]ННМБУ(477)(06)"387"

**Олена Кірішева,**

головна бібліотекарка відділу науково-методичної роботи

Національної наукової медичної бібліотеки України

kirishevaolena@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4932-3604>

### **Національний науковий медичний бібліотеці України — 95!** **Бібліотеки — це найкраще свідчення того, що ми ще віримо в майбутнє.**

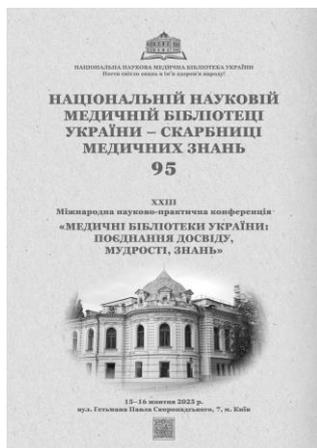
У межах заходів із відзначення 95-річного ювілею Національної наукової медичної бібліотеки (ННМБУ) 15—16 жовтня 2025 р. у змішаному форматі відбулася **XXIII Міжнародна науково-практична конференція "Медичні бібліотеки України: поєднання досвіду, мудрості, знань"**. Науковий форум об'єднав майже сотню учасників: фахівців медичних бібліотек, представників провідних бібліотек інших систем і відомств, закладів охорони здоров'я, освітніх організацій, а також закордонних партнерів із Польщі.

Відкрила конференцію заступниця генерального директора ННМБУ із загальних питань **Тетяна Мусієнко**. Вона привітала учасників цьогорічного форуму та нагадала історію становлення й розвитку установи, ознайомила з основними напрямками її діяльності та новими науковими проєктами.

З вітальним словом до учасників конференції звернувся **Сергій Убогов** — начальник Управління медичних кадрів, освіти і науки Міністерства охорони здоров'я України, доктор фармацевтичних наук, професор.

Особливою подією став виступ почесного гостя пана **Павла Овада** — консула Республіки Польща в Києві. Від імені консульства він привітав колектив ННМБУ, зазначивши: "Сьогоднішній ювілей це не лише здобуток, а насамперед свідчення важливості вашого осередку в сучасній Україні. Ваша діяльність є прикладом того, як книга і знання об'єднують людей, надихають на нові звершення та допомагають відкривати нові горизонти". Пан консул наголосив на важливості розвитку міжнародних відносин між нашими країнами.

У конференції взяв участь один з ініціаторів проєкту створення на базі ННМБУ Польської



медичної бібліотеки імені професора Збігнева Релігі **Кишиштоф Круліковські**. Він наголосив, що проект є символом взаємопідтримки, європейської солідарності та культурного діалогу між двома народами.

Серед почесних гостей був і вірний читач бібліотеки від 1975 р., доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України, завідувач кафедри загальної і медичної психології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця **Михайло Матяш**. Під час виступу він виконав почесну місію — передав вітання й нагороду від ВО "Країна" та ГО "Асоціація з медичної і психологічної реабілітації" колективу бібліотеки, вручивши його очільниці, заслуженому працівнику культури України **Тетяні Остапенко** медаль "За зцілення людських душ".



Щиро привітали колектив бібліотеки з нагоди ювілею постійний учасник наукових заходів у ННМБУ, професор Української військово-медичної академії, президент Українського медичного клубу, заслужений працівник охорони здоров'я України **Іван Сорока**; президентка ВГО "Українська бібліотечна асоціація", заступниця генерального директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, кандидатка наук із соціальних комунікацій **Оксана Бруй**; член Президії Української бібліотечної асоціації, доктор наук із соціальних комунікацій, кандидат історичних наук, генеральний директор Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого **Олег Сербін**; генеральна директорка Одеської національної наукової бібліотеки, заслужений працівник культури України **Ірина Бірюкова**; ректор Харківського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України **Валерій М'ясоєдов**; співзасновниця благодійного фонду "Бібліотечна країна", психологиня, фасилітаторка **Тамара Сухенко**; лікар-оториноларинголог, хірург, професор **Федір Тишко**; доцентка Української військово-медичної академії, кандидатка історичних наук **Ірина Пасько**; старша дослідниця, представниця компанії Clarivate

Analytics, кандидатка біологічних наук **Ірина Тихонкова**; кризова психологиня, кандидатка психологічних наук, старша наукова співробітниця лабораторії методології і теорії психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України **Світлана Лукомська**, а також колеги з мережі медичних бібліотек України: директорка Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету **Ірина Киричок** і виконувачка обов'язків директора Рівненської обласної наукової медичної бібліотеки **Людмила Васюха**.

У центрі уваги учасників конференції — теми, які сьогодні хвилюють українське суспільство: війна та ментальне здоров'я людей, роль бібліотек у процесі психологічної підтримки та відновлення, співпраця й партнерство, видавничі проекти, краєзнавчі дослідження, підготовка та видання бібліографічних покажчиків, цифрова трансформація та її роль в інформаційній діяльності бібліотек, професійні компетенції працівників медичних бібліотек, кібербезпека у цифровому середовищі тощо.

Учасники дводенного форуму обговорювали, як медичні бібліотеки стають центрами не лише професійної інформації, а й духовної стійкості, культурного розвитку, соціальної підтримки; ділилися найкращими практиками роботи під час війни, історіями адаптації до викликів часу та шляхами подальшої інтеграції українських медичних бібліотек у світовий інформаційний простір.

У межах форуму відбувся круглий стіл "**Світло їхніх сердець живе у кожному врятованому житті**", присвячений вшануванню пам'яті медичних працівників, які ціною власного життя рятували військових. Про участь ННМБУ у створенні "Книги пам'яті загиблих медиків" у рамках меморіального проекту "Посвіт пам'яті" розповіла старша наукова співробітниця бібліотеки **Галина Смирнова**. Проект започатковано з метою збереження історичної пам'яті ГІ "Орден Святого Пантелеймона" у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України та ГО "Українська ліга розвитку паліативної та hospісної допомоги".

Участь у засіданні круглого столу взяла українська поетеса, письменниця, журналістка, редакторка, членкиня Національної спілки письменників України **Юлія Березко-Камінська**. Вона читала власні поезії та розповідала про нові книги, зокрема "Україна: пекельний 22-й", у якій зібрано враження свідків подій перших місяців широкомасштабного вторгнення РФ на нашу землю.

Власні вірші на тему війни прочитала й модераторка круглого столу, завідувачка відділу обслуговування ННМБУ **Наталія Крилатова-Шеховець**.

Насамкінець відбулось жваве обговорення й підбиття підсумків, за результатами яких було укладено й ухвалено резолюцію. Усі зареєстровані учасники отримали сертифікати й відзначили високий рівень підготовки та проведення форуму.

Конференція стала платформою для розвитку нових ідей і спільних ініціатив та довела, що медичні бібліотеки України — це не лише

центри знань, а й осередки людяності, співчуття та мудрості, які допомагають суспільству зберегти духовне здоров'я в найважчі часи. Мабуть, найвлучніше про силу духу сказала неперевершена майстриня поетичного слова Ліна Костенко: *"У часи випробувань саме культура і знання тримають народ на висоті духу"*.

Надійшла до редакції 13.11.2025

## ЗА РУБЕЖЕМ



[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12\(353\).43-49](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.12(353).43-49)  
УДК 025.5:004.774.6](73)(045)

*Людмила Філіпова,*  
докторка педагогічних наук,  
професорка кафедри цифрових комунікацій  
та інформаційних технологій ХДАК  
flyak@ukr.net  
<https://orcid.org/0000-0003-0273-7922>

### **Використання цифрових платформ для інформаційно-бібліотечного сервісу (із досвіду бібліотек США)**

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку цифрових платформ, які використовують для інформаційного сервісу в бібліотеках США різних типів. Увагу зосереджено на проблемі цифрової трансформації в бібліотечній сфері, особливостях розвитку технологічної інфраструктури та перебігу процесів цифровізації в американських бібліотеках станом на 2023—2025 рр. Схарактеризовано типи бібліотечних цифрових платформ, відповідність їх змістового й технологічного аспектів умовам цифровізації різних типів бібліотек. Розглянуто особливості діяльності компанії індустрії бібліотечних технологій, що вдосконалюють й адаптують інформаційні продукти (комп'ютерні програми, системи, бази даних) до професійних потреб бібліотек. Підсумовано, що перехід до цифроцентричної моделі є вагомим умовою конкурентоспроможності бібліотек у суспільстві, оскільки вона дає змогу забезпечити ефективне архівування та збереження історичних документів, рідкісних рукописів й інших цінних матеріалів, підтримувати довговічність цих ресурсів і спростити їх пошук для майбутніх поколінь.

**Ключові слова:** цифрові платформи бібліотек; інформаційно-бібліотечний сервіс; *Library and Information Science (LIS)*; бібліотечно-технологічна продукція

**Постановка проблеми.** Цифрова трансформація стала визначальним чинником сучасного бібліотечного ландшафту, змінюючи способи доступу, зберігання та поширення інформації. У цифрову добу діяльність бібліотечних установ зазнає суттєвих змін і насамперед спрямована на всеосяжне та оперативне забезпечення запитів сучасних користувачів, пошук нових моделей обслуговування й роботи, щоб залишатися актуальними в суспільстві, яке дедалі більше зорієнтовано на використання інформаційно-комунікаційних технологій майже в усіх сферах життя. З огляду на ці тенденції, сучасні фахівці активно працюють над створенням і розвитком бібліотечних цифрових платформ, що сприяють підвищенню ефективності інформаційно-бібліотечного сервісу

В американській бібліотечній спільноті, де вже багато десятиліть бібліотеки, зокрема універ-

ситетські й публічні, працюють як "електронні" чи "віртуальні" структури, використовують різні типи цифрових платформ для підтримання якості інформаційно-бібліотечних послуг й удосконалення напрямів роботи.

Вважаємо дослідження окресленої проблеми актуальним у контексті опрацювання та впровадження прогресивного досвіду американських бібліотек в українську практику.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Проблематику розвитку цифрових бібліотек розглянуто в публікаціях закордонних і вітчизняних науковців. Зокрема, у статтях американських дослідників і фахівців, як-от Md. Ashikuzzaman, Dr. Dipti N. Soni, M. Breeding, P. Wouters, Chowdhury та ін., висвітлено особливості сучасного розвитку віртуальних бібліотек і цифрових платформ бібліотек.

Dr. Dipti N. Soni науково обґрунтовує проблеми адаптації бібліотек під час цифрової транс-

формації, вплив цифровізації на бібліотечні послуги, досвід і професійні ролі бібліотекарів [3]. Важливі питання розвитку та вдосконалення індустрії бібліотечних технологій на прикладі американських і закордонних IT-кампаній на підґрунті результатів їхніх звітів за 2024—2025 рр. аналізує М. Breeding [4]. Окремі статті присвячено розгляду змістового аспекту сучасного бібліотечного сервісу та його інтеграції з інформаційно-технологічною продукцією.

Питання активного розвитку інформаційно-технологічних процесів у межах цифрових бібліотек потребують посиленої уваги з боку закордонних та українських бібліотечних фахівців для актуалізації й використання інноваційних напрацювань задля підвищення ролі сучасних бібліотек в інформаційному суспільстві.

**Методологія.** Під час дослідження використано комплекс методів з урахуванням проблематики статті: аналіз і контент-аналіз наукових статей, а також професійно-профільних аналітичних звітів; метод критичного аналізу й узагальнення для оцінювання особливостей різних типів цифрових платформ американських бібліотек у технологічних і змістових аспектах; за допомогою методу прогнозування окреслено майбутні напрями розвитку процесів цифровізації бібліотек і підвищення їхнього інформаційно-технологічного рівня.

**Метою статті** є комплексний аналіз і характеристика цифрових платформ для інформаційно-бібліотечного сервісу на прикладі американського досвіду.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У дослідженнях американських науковців і фахівців наголошено на проблемах, з якими стикаються бібліотеки під час адаптації до цифрової трансформації, і визначено стратегії в галузі бібліотекознавства й інформатики (*Library and Information Science, LIS*)

для їх успішного подолання [3].

До основних проблем цифрової трансформації у бібліотечній сфері належать:

- старіння технологічної інфраструктури;
- розширення доступності інформації для різних груп користувачів;
- подолання цифрової нерівності для забезпечення інклюзивності доступу до інформації.

Основні стратегії в галузі інформаційно-бібліотечної справи охоплюють:

- професійний розвиток і безперервне навчання бібліотекарів у сфері новітніх технологій;
- співпрацю та партнерство з інформаційно-технологічними компаніями й освітніми установами;

- гнучке та оперативне управління бібліотекою;

- розроблення методології створення програмного забезпечення;

- адаптацію до технологічних змін в умовах цифрового ландшафту та культуру адаптивності для забезпечення потреб користувачів;

- розроблення зручного дизайну під час проєктування цифрових інтерфейсів і сервісів;

- регулярне тестування та зворотний зв'язок із користувачами, що сприяє вдосконаленню цифрових сервісів [3].

В інтернет-публікаціях цифрові платформи розглядають як набір інтегрованих інструментів, заснованих на цифрових технологіях, або як технологічні інтегратори, використання котрих підвищує ефективність діяльності в будь-якій сфері в сучасних реаліях інформаційно-віртуального суспільства. У межах узагальненого підходу до визначення терміна "цифрова платформа", зокрема у сфері надання публічних послуг, його потрактовують як складний об'єкт, що є сукупністю інформаційних технологій, інформаційних систем і комп'ютерних програм, за допомогою яких відбувається взаємодія різних учасників [6].

Поняття цифрових платформ, інакше кажучи, охоплює інтеграцію змістових, формальних і технологічних складників розвитку цифрових бібліотек (стисле пояснення можна знайти в американських пошукових системах, наприклад <https://search.yahoo.com/>).

Використання цифрових платформ у діяльності бібліотек спрямовано на розширення доступу до ресурсів і послуг; спрощення керування цифровими колекціями; надання доступу до електронних книг, аудіокниг і баз даних, залучення користувачів до бібліотек.

Основні типи цифрових платформ, які використовують в американських бібліотеках:

**1. Digital Library System (DLS) (цифрові бібліотечні системи).** Дають змогу керувати цифровими колекціями та надавати до них доступ. До найпоширеніших належать *OverDrive* (пропонує електронні книги та аудіокниги), *Libby* (додаток для надання цифрового контенту).

**2. Integrated Library Systems (ILS) (інтегровані бібліотечні системи).** Допомагають керувати фізичними та цифровими колекціями. Найпопулярніші — *Koha* (ILS з відкритим вихідним кодом) і *Sierra* (з широким набором функцій бібліотеки).

**3. Content Management System (CMS) (система керування контентом).** Надають бібліотекам можливість створювати вебсайти й цифровий контент і керувати ними. Серед найужив-

ваніших — *WordPress* (для вебсайтів бібліотек), *Drupal* (для складних можливостей керування сайтом).

**4. Community Engagement Tools (CET) (інструменти взаємодії зі спільнотою).** Спрощують комунікацію з читачами та сприяють проведенню бібліотечних заходів. Найпопулярніші — *Eventbrite* (для управління бібліотечними заходами), платформи соціальних мереж (для взаємодії зі спільнотою).

Процеси цифровізації американських бібліотек передбачають створення й удосконалення цифрових платформ, призначених для різних типів бібліотек, зокрема й публічних. Останні розвиваються, впроваджуючи сучасні цифрові інструменти для розширення послуг, оптимізації й адаптації роботи до потреб користувачів.

Фахівці визначили 10 основних типів цифрових платформ публічних бібліотек, назви яких відбивають тенденцію до інтеграції інформаційно-технологічних засобів із напрямками бібліотечної діяльності [5]:

**1. Integrated Library Systems (інтегровані бібліотечні системи).** Становлять основу сучасного управління бібліотеками, оскільки допомагають автоматизувати процеси каталогізації, видавання книг та управління обліковими записами користувачів. Такі інструменти, як *Koha*, *SirsiDynix Symphony* та *Polaris*, підтримують ефективне управління колекціями, легко інтегруються зі сторонніми комп'ютерними програмами й забезпечують доступ для віддаленого програмування та мобільних сервісів.

**2. eBook and Digital Content Platforms (платформи електронних книг і цифрового контенту).** Зі зростанням попиту на цифрові ресурси було розроблено платформи, що пропонують зручний доступ (часто з кількох пристроїв) до електронних та аудіокниг, фільмів і музики. Однією з найвідоміших платформ цифрового контенту є *PressReader*, що пропонує тисячі газет і журналів з усього світу в онлайн-доступі.

**3. Makerspaces and Creative Software (мейкерспейси та програмне забезпечення для творчості).** Сучасні бібліотеки трансформуються у центри творчості, цифрових інновацій та підприємництва, створюючи мейкерспейси, обладнані 3D-принтерами, лазерними інструментами й пристроями віртуальної реальності. Доступ до такого програмного забезпечення, як *Adobe Creative Cloud*, *Canva* та *AutoCAD*, дає змогу користувачам створювати й проектувати власні прототипи. Ці інструменти допомагають скоротити цифрову нерівність, надають доступ до

сучасних технологій, розвивають навички в таких галузях, як 3D-моделювання, відеомонтаж і графічний дизайн.

**4. Digital Literacy and Learning Platforms (цифрова грамотність і платформи навчання).** Для багатьох людей бібліотеки є ресурсом підвищення рівня формальної освіти через самостійне навчання, зокрема у цифровому форматі. Це дає змогу набувати нових навичок і розширювати спектр знань як для особистісного зростання, так і для професійного вдосконалення. Публічні бібліотеки традиційно підтримують користувачів, які навчаються протягом усього життя. Сьогодні супровід безперервного навчання у бібліотеках дедалі частіше передбачає використання цифрового підходу. Такі платформи, як *Gale Courses*, *LinkedIn Learning* та *Brainfuse*, відіграють головну роль у розвитку цифрової грамотності, пропонуючи доступ до онлайн-занять, спеціалізованих навчальних посібників і репетиторства з кодування, графічного дизайну, складання резюме та підготовки до тестів.

**5. Discovery Layers and Enhanced Catalogs (рівні пошуку та розширені каталоги).** Рівні пошуку збагачують можливості традиційних каталогів, інтегрують різні ресурси в інтуїтивно зрозумілі інтерфейси пошуку, спрощують доступ до фізичних об'єктів, цифрового контенту й зовнішніх баз даних. Наприклад, *BiblioCommons* передбачає такі функції, як відгуки користувачів, списки для читання та обмін інформацією в соціальних мережах, що сприяє більш інтерактивній та орієнтованій на спільноту взаємодії з бібліотекою.

**6. Self-service and Mobile Apps (самообслуговування та мобільні додатки).** Сучасні бібліотеки вдосконалюють взаємодію з читачами за допомогою технологій самообслуговування та мобільних додатків. Наприклад, інструменти *MeeScan* і *CloudLibrary* від *Bibliotheca* надають можливість користувачам самостійно здобувати матеріали та працювати з ними в мобільних додатках. Ці програми також інтегруються з платформами цифрового контенту, забезпечуючи централізоване керування бібліотечними обліковими записами. Зокрема, *CloudLibrary* від *Bibliotheca* підтримує самообслуговування, пропонуючи персоналізовані рекомендації щодо читання й віртуальні читацькі квитки, що знижує навантаження на персонал і підвищує залученість користувачів.

**7. Data Analytics Tools (інструменти аналізу даних).** Бібліотеки дедалі частіше використовують інструменти аналізу даних, як-от *Savannah*

та *Civic Technologies* від *OrangeBoy* для ухвалення рішень. Платформи аналізують такі фактори, як відвідуваність програм і демографічні характеристики спільноти для надання практичної інформації. Наприклад, панель управління *Savannah* дає змогу відстежувати тенденції залучення користувачів та оцінювати маркетингові кампанії, що допомагає бібліотекам ефективніше розподіляти ресурси й адаптувати послуги до потреб аудиторії.

**8. Virtual Reality (VR) and Augmented Reality (AR) (віртуальна реальність і доповнена реальність).** Технології VR та AR змінюють освітній досвід і програми в сучасних бібліотеках. Такі інструменти, як *Oculus Rift*, *HTC Vive* та *QuiverVision*, дають змогу проводити віртуальні екскурсії, симуляції й інтерактивну розповідь. Бібліотеки можуть використовувати віртуальну реальність для освітніх модулів, інтерактивних заходів чи віддаленого доступу до контенту для читачів, які використовують VR-гарнітуру вдома. Доповнена реальність надає можливість накладати цифрові елементи на фізичний світ за допомогою смартфонів чи AR-окулярів. Технологію використовують у таких додатках, як голографічні дисплеї, 3D-моделі та навігаційні засоби.

**9. Community Engagement Platforms (платформи взаємодії зі спільнотою).** Такі платформи, як *EngagedPatrons* та *Beanstack*, допомагають бібліотекам оптимізувати просування заходів, програм читання й процеси моніторингу участі. Наприклад, *Beanstack* дає відвідувачам змогу відстежувати прогрес читання, отримувати значки та приєднуватися до громадських ініціатив, що сприяє зміцненню зв'язків зі спільнотою й спрощує керування програмами для співробітників.

### 10. Artificial Intelligence (AI) and Chatbots (штучний інтелект (ШІ) та чат-боти).

Інструменти на базі ШІ, наприклад, чат-боти й рекомендаційні системи, підвищують якість бібліотечних послуг. Чат-боти опрацьовують часті запитання щодо розкладу роботи чи заходів, звільняючи працівникам час для виконання складніших завдань. Рекомендації ШІ в каталогах також допомагають читачам знаходити релевантні матеріали з урахуванням історії користування книгами й уподобань, створюючи більш персоналізований інтерфейс користувача [5].

Інтеграція цифрових інструментів змінює уявлення про роботу публічних бібліотек, сприяючи інноваціям у всіх напрямках діяльності: від формування фондів і розроблення програм до взаємодії з читачами й підвищення ефективності роботи. Оскільки бібліотеки продовжують впроваджувати ці технології, вони зміцнюють роль динамічних, орієнтованих на майбутнє установ, гарантуючи, що їхні послуги залишаються актуальними й ефективними в мінливому цифровому просторі.

Слід також зауважити про активний розвиток цифрових платформ у наукових бібліотеках США, що містять онлайн-сховища академічних журналів, книг, статей, дисертацій, мультимедійного контенту, матеріалів конференцій, газет і журналів, урядових документів тощо. Найпопулярніші платформи пропонують корисні інструменти, як-от віртуальні довідкові служби, генератори цитат, функції повнотекстового пошуку та можливість завантаження ресурсів для читання офлайн. За результатами аналізу найкращих цифрових платформ бібліотек онлайн-коледжів у 2025 р. виявлено такі (табл. 1) [1]:

Таблиця 1

#### Найпопулярніші цифрові платформи університетських (академічних) бібліотек (на прикладі онлайн-коледжів, 2025 р.)

Платформа	Характеристика
<i>EBSCOhost</i>	Найпопулярніша платформа, котру багато років використовують насамперед у галузі гуманітарних наук, а також бізнесу й інженерії. Підтримує велику колекцію баз даних, має простий інтерфейс та інтуїтивно зрозумілі функції пошуку
<i>ProQuest</i>	Потужний інструмент у світі академічних досліджень, надає доступ до дисертацій, спеціалізованих дисциплін, новин, пропонує великий масив наукових статей, журналів і газет
<i>JSTOR</i>	Підтримує значний за обсягом архів статей з академічних журналів, книг і першоджерел. Платформа орієнтована на дослідження в галузі гуманітарних і соціальних наук; пропонує сучасні й історичні дослідження
<i>ScienceDirect</i>	Платформа призначена для тих, хто вивчає природничі науки. Охоплює значний обсяг досліджень із біології, хімії, інженерії й інших дисциплін. Визнана найбільшим зібранням наукових статей, рецензій, має зручний інтерфейс

Платформа	Характеристика
<i>Microsoft Academic</i>	Якісний безоплатний інструмент для пошуку наукових досліджень із широкого спектра тем; використовує ШІ для пропозицій схожих статей
<i>Bartleby</i>	Популярна платформа для підготовки до написання творів, виконання завдань чи досліджень; містить великий масив підручників, навчальних посібників; оптимальна для студентів, яким потрібна додаткова підтримка. Одна з найкращих функцій платформи — інструменти для написання роботи, допомога в цитуванні та перевірка на плагіат
<i>iBiblio</i>	Платформа з відкритим доступом, що пропонує широкий спектр матеріалів — від наукових журналів до музики й творчих робіт; особливо корисна для гуманітарних досліджень, зокрема з історії, культурології та ін.
<i>SpringerLink</i>	Ресурс орієнтований на тих, хто працює в галузі STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics), містить велику бібліотеку академічних книг, журналів і дослідницьких праць; корисний передусім для студентів, які вивчають природничі науки, технології, інженерію та математику
<i>Google Scholar</i>	Платформу визнано преміальним безоплатним ресурсом, який індексує наукові статті, дисертації, книги та багато інших матеріалів; дає змогу швидко знаходити науковий контент, має інтеграцію з інструментами цитування для зручного пошуку посилань

Зазначені цифрові платформи здебільшого надають доступ до широкого спектра академічного контенту, потрібного для виконання завдань, участі в обговореннях чи дослідницьких проєктах. Багато онлайн-університетів модернізують процес навчання, пропонуючи платформи цифрових бібліотек із системами управління навчанням (*Learning Management System, LMS*) і бібліотеками, що сприяє спрощенню доступу студентів до досліджень і ресурсів [1].

Щодо поняття "інформаційно-бібліотечний сервіс", то його тлумачать як послугу цифрових бібліотек, котра охоплює широкий спектр пропозицій, що відповідають різноманітним потребам користувачів і забезпечує зручний комплексний доступ до цифрових ресурсів. Такі послуги (сервіси) передбачають інформаційний пошук в онлайн-каталогах, електронних версіях книг і журналів, великих базах даних із різних тем, мультимедійних колекціях, цифрових архівах та інституційних репозиторіях. Окрім того, цифрові бібліотеки пропонують послуги міжбібліотечного абонементу, довідкову допомогу, проєкти оцифрування, мобільні програми й адаптивні вебсайти, що відповідають запитам сучасних користувачів. Цифрові бібліотеки відіграють вагомий роль у сучасному інформаційному просторі, адже сприяють демократизації доступу до знань, збереженню культурної спадщини, підтримці досліджень і освіти [2].

Слід зазначити, що розвиток цифрових бібліотек знаменує значні технологічні досягнення сучасного інформаційного суспільства та зміну моделі доступу до інформації, її збереження й

використання. Тож очевидно стає важливістю дизайну, орієнтованого на користувача, цілісної технологічної інфраструктури й ефективного управління контентом вебресурсів. Окрім надання доступу до великої кількості джерел, цифрові бібліотеки як динамічні платформи сприяють інклюзивності, співпраці й інноваціям. У добу стрімкого зростання обсягів інформації цифрові бібліотеки відіграють головну роль у розвитку медіаграмотності, підтримці наукових досліджень і забезпеченні рівноправного доступу до знань різним спільнотам користувачів. Питання, пов'язані з послугами цифрових бібліотек, мають не лише технологічний, а й змістовий характер та охоплюють аспекти доступності, безпеки й впливу інформації [2].

Для успішного розвитку цифрових платформ бібліотек велике значення має індустрія бібліотечних технологій, що охоплює чимало підприємств та організацій США. Численні ІТ-компанії створюють та адаптують свої продукти (комп'ютерні програми, системи, бази даних) до різноманітних завдань з обслуговування й організації фондів публічних, академічних, шкільних і спеціалізованих бібліотек. Наприклад, платформи бібліотечних послуг (*Library Services Platforms, LSPs*), розроблені для академічних бібліотек, є недостатньо зручними для публічних. Великі компанії, орієнтовані на довгострокові стратегії, виявляють інтерес до стартапів з інших галузей бібліотечного бізнесу, щоб заповнити прогалини в послугах або розширити діапазон інформаційних продуктів за допомогою штучного інтелекту чи аналітики [4].

Серед найбільших публічних компаній, що створюють технологічну продукцію для бібліотек, слід виокремити *Clarivate*, *EBSCO Information Services*, *OCLC*.

*Clarivate* — велика публічна компанія з трьома основними бізнес-підрозділами й широким спектром інформаційних продуктів і послуг брендів *ProQuest*, *Innovative* та *Ex Libris*, а також іншими сервісами в галузі наукових комунікацій, що входять до складу підрозділу *Clarivate Academia and Government*. Портфоліо *Ex Libris* орієнтовано на академічні та національні бібліотеки, тоді як інтегровані бібліотечні системи *Sierra* та *Polaris*, а також сфокусований на читачах пакет продуктів *Vega* відповідають інтересам публічних бібліотек [4].

*EBSCO Information Services (інформаційний сервіс EBSCO)* — це підрозділ компанії *EBSCO Industries, Inc.*, який надає різноманітні інформаційні ресурси та сервіси для бібліотек, університетів й інших організацій. *EBSCO* є провідним постачальником дослідницьких баз даних, електронних книг і журналів, інших ресурсів для доступу до наукового контенту. Наприклад, *EBSCOhost*, оперативна інтерактивна довідково-бібліографічна служба, що надає доступ до баз даних із повнотекстовими статтями й анотаціями з різних журналів. *EBSCO Discovery Service (EDS)* — пошукова платформа, що пропонує єдиний інтерфейс для пошуку у всіх ресурсах бібліотеки, охоплюючи бази даних, електронні книги та журнали. *EBSCO Information Services* пропонує якісні ресурси та сервіси, щоб допомогти відвідувачам знаходити й використовувати інформацію для досліджень, навчання та роботи [4].

*Online Computer Library Center (OCLC)* — велика некомерційна організація, що здійснює широкий спектр робіт із поширення бібліотечних технологічних продуктів і послуг, а також освіт-

ню діяльність у бібліотечній спільноті. Основу послуг і продуктів *OCLC* становить *WorldCat* — глобальна бібліографічна база даних. *OCLC* використовує ШІ в багатьох продуктах, як в експериментальних, так і в готових до використання функціях. Наприклад, компанія послуговується технологією ШІ для рекомендацій книг на *worldcat.org* та підвищення ефективності мереж обміну ресурсами [4]. Є багато подібних компаній, орієнтованих переважно на забезпечення потреб бібліотек окремих типів: публічних, спеціальних тощо.

**Висновки.** Процеси цифрової трансформації в бібліотеках передбачають інтеграцію в роботу цифрових технологій для вдосконалення традиційних функцій і послуг. Перехід до цифроцентричної моделі — важлива умова виживання й конкурентоспроможності бібліотек у цифровому суспільстві.

В умовах бібліотечного простору цифровізація відіграє головну роль у збереженні та поширенні інформації, ефективному архівуванні та зберіганні історичних документів, рідкісних рукописів й інших цінних матеріалів. Цифровий формат дає змогу підтримувати довговічність цих ресурсів і спростити їх пошук для майбутніх поколінь. Завдяки цифровим онлайн-платформам бібліотеки здатні охопити різноманітну аудиторію, долаючи географічні бар'єри, та надавати доступ до знань тим, хто не має фізичного контакту з бібліотекою.

**Перспективи подальших досліджень** полягають в аналізі особливостей використання цифрових платформ в європейських бібліотеках, а також їх розвитку за цифровими програмами й грантами в Україні, оскільки сучасні технології надають нові можливості для інноваційних практик професійного розвитку, навчання, підвищення доступності, поглиблення співпраці та обміну у світовому віртуальному середовищі.

#### Список бібліографічних посилань

1. Top Digital Library Platforms for Online Colleges in 2025. *College Values Online*. URL: <https://www.collegevaluesonline.com/library-resources/top-digital-library-platforms/>.
2. Ashikuzzaman Md. Digital Library Services. 2023. *LIS Education Network*. URL: <https://www.lisedunetwork.com/digital-library-services/>.
3. Digital Transformation of Libraries: Challenges and Strategies in Information and Library. Science Dr. Dipti N. Soni. *International Journal of Research in Humanities & Soc. Sciences*. 2023. Vol. 11. URL: [https://www.raijmr.com/ijrhs/wp-content/uploads/2023/12/IJRHS\\_2023\\_vol11\\_issue\\_02\\_10.pdf](https://www.raijmr.com/ijrhs/wp-content/uploads/2023/12/IJRHS_2023_vol11_issue_02_10.pdf).
4. Breeding M. Library Systems Report. Companies see platform upgrades, new leadership, and AI enhancements. 2025. *American Libraries*. URL: <https://americanlibrariesmagazine.org/2025/05/01/2025-library-systems-report/>.
5. Emerging trends, new technologies: 10 digital tools transforming libraries. 2025. *Pressreader*. URL: <https://blog.pressreader.com/libraries-institutions/emerging-trends-new-tech-digital-tools-transform-libraries>.
6. Серета В. В., Єсімов С. С. Класифікація цифрових платформ для надання публічних послуг. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/7891/1/11.pdf>.

**Lyudmila Filipova,**  
Dr of Pedagogical Sciences,  
Professor of the Department of Digital Communications  
and Information Technologies KhSAC

### **Digital platforms for information and library service (based on American experience)**

The article analyzes the current state of development of digital platforms for US libraries of various types and their information services.

The problems of digital transformation in the library sphere, the features of the development of technological infrastructure and digitalization of American libraries for 2023—2025 are highlighted.

The types of library digital platforms, their content and technological aspects in the conditions of digitalization of various libraries are characterized; as well as the features of the activities of companies in the library technology industry that improve the development of information products (computer programs, systems, databases) to the professional needs of library activities.

It is concluded that the transition to a more digitally centric model is a significant condition for the competitiveness of libraries in society, as it allows for the effective archiving and preservation of historical documents, rare manuscripts, and other valuable materials, maintains the longevity of these resources, and simplifies their search for future generations.

**Keywords:** digital library platforms; information and library service; Library and Information Science (LIS); library and technological products

Надійшла до редакції 6.08.2025

### **Показчик статей і матеріалів, опублікованих у журналі за 2025 рік**

#### **СТОРІНКА ШЕФ-РЕДАКТОРА**

<i>СЕНЧЕНКО М.</i> Інтелектуальна стерилізація України .....	12 .....	3
<i>СЕНЧЕНКО М.</i> Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених .....	3, 4 .....	3
<i>СЕНЧЕНКО М.</i> У серці назавжди: спогади про друга й колегу Наталію Олександрівну Петрову .....	1 .....	3
<i>СЕНЧЕНКО М.</i> Формування національного електронного депозитарію: обов'язковий примірник у фокусі цифровізації .....	2 .....	3
<i>СЕНЧЕНКО М.</i> Функції та механізми фінансування асоціацій видавців і книгорозповсюджувачів в окремих країнах світу .....	11 .....	3
<i>СЕНЧЕНКО М.</i> Функціонування системи обов'язкового примірника електронних видань у різних країнах .....	10 .....	3
<i>СЕНЧЕНКО М., ОНИЦУК М.</i> Централізована каталогізація у країнах світу: технології, процеси, вплив на бібліотечну діяльність .....	6, 7 .....	3

#### **КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА**

<i>ВОРОНЦОВА А., МУЗИЧЕНКО Н.</i> Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2024 року .....	5 .....	21
<i>ЛИСЕНКО А.</i> Дитяча книга — джерело майбутнього нації .....	6 .....	16
<i>МУКЛІМБАСВА О., КУЧЕРЕНКО Л., БОРОДИНА І.</i> Дослідження тематичної спрямованості публікацій у науковій періодиці України 2023 року за розділами УДК .....	2 .....	9
<i>ОЧЕРЕТЯНА Л.</i> Книги України у дзеркалі державної бібліографії (за матеріалами бази даних державної бібліографії "Літопис книг" за 2024 рік) .....	7 .....	8
<i>ПОГОРЕЛОВСЬКА І.</i> Ідентифікація серіальних видань в Україні в умовах воєнного стану .....	4 .....	8
<i>УСТІННІКОВА Т., ЖИГУН Т.</i> Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2024 році .....	6 .....	9

#### **РЕЦЕНЗІЇ**

<i>КЕПІН Д.</i> Архітектурний портрет музеїв .....	2 .....	16
<i>СЄРОВ Ю.</i> Аналіз впливу темних соціальних медіа на сучасне суспільство .....	11 .....	19
<i>СЄРОВ Ю.</i> Розуміння Reddit: вплив соціальних медіа на суспільство та інформаційна гігієна .....	5 .....	29

#### **СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

<i>КОПІЄВСЬКА О., ШЧЕРБАК Ю.</i> The documentary and information communications in cultural service centres .....	5 .....	39
--	---------	----

<i>АРТЕМЕНКОВА О., ВАСИЛЕНКО В., КОВТУН Л.</i> Використання штучного інтелекту в соціальних мережах як зброї інформаційної війни .....	8	3
<i>ГОЛОВЧУК О.</i> Масові комунікації як чинник розвитку соціальної роботи: аспекти формування світоглядних орієнтирів .....	10	21
<i>ДЮЖЕВА К.</i> Значення місцевих новинних платформ у розвитку цифрової комунікації в Україні .....	4	32
<i>ЖУК І.</i> Штучний інтелект у маркетингових комунікаціях: трансформація соціальних платформ .....	8	8
<i>ЗАГУМЕННА В., ХІМІЧ Я., КУЗЬМЕНКО Д.</i> Соціокультурні практики бібліотек України в умовах цифрової трансформації та суспільних викликів .....	9	20
<i>КИРИЛОВА О., ТКАЧЕНКО О., ЧЕКМЕНЕВ О.</i> Феномен постправди в сучасній драматургії .....	10	16
<i>КОРНЄЄВ В., САЩУК Т.</i> Комунікаційне середовище в умовах трансформації медіасистеми .....	2	30
<i>КОСТЕНКО Л., КОПАНЄВА В., ЖАБІН О.</i> Становлення наукознавства в Україні .....	7	18
<i>КУРАСОВ В.</i> Функції кадрових агенцій як суб'єктів сучасної системи соціальних комунікацій .....	7	32
<i>НЕДОШИТКО І.</i> Соціокультурні виміри рекламно-інформаційної діяльності .....	1	24
<i>ПАВЛЕНКО Т.</i> Дослідження з питань розвитку освіти в українсько-польському науковому дискурсі (за матеріалами бібліографічного дослідження) .....	9	28
<i>ПАЛАМАРЕНКО В.</i> Трансформація інформаційних послуг як основа формування нових моделей культурної інфраструктури .....	7	24
<i>СЕНЧЕНКО О.</i> Еволюція стратегічних комунікацій України від реактивної моделі до проактивної стратегії .....	12	28
<i>СЕНЧЕНКО Н.</i> Документальна спадщина Києво-Печерської лаври у цифровому просторі .....	1	16
<i>СЕНЧЕНКО Н.</i> Цифровізація документальної спадщини Києво-Печерської лаври: інноваційні підходи, стратегії та виклики .....	4	23
<i>УХАЛІНА Н.</i> Комунікаційна модель локального бізнесу як об'єкт дослідження .....	8	12
<b>БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА</b>		
<i>КОРІЄВСЬКА О., СВАТІГОР Я.</i> Information and hybrid challenges: actualisation of the library practice legal content .....	3	24
<i>БЕРЕЗАНСЬКА І., ПЛУЖНИК О., МІРОШНІЧЕНКО Д.</i> Стандартизація бібліотечно-інформаційної сфери України (2000—2020) .....	1	10
<i>ГОРБАНЬ Ю., НОВАЛЬСЬКА Т.</i> Цифрова трансформація публічних бібліотек України: сучасний стан, виклики та перспективи .....	12	10
<i>КИСЛЮК К., ПРИЛУЦЬКА А.</i> Актуальні методологічні орієнтири Library and Information Science (на прикладі дослідницьких статей у базі даних Scopus 2023—2024 років) .....	2	18
<i>КОЛОСКОВА .</i> Цифрові проекти головної бібліотеки Дніпровського регіону: сучасний стан і перспективи розвитку .....	12	22
<i>МІРОНОВ В.</i> Публічні бібліотеки як інформаційно-туристичні хаби .....	3	15
<i>ОГОРОДНИК Т., ПОПАДЮК Н., МЕЛЬНИК-ХОХА Г.</i> "Imago Ucrainæ на картах XV—XX ст.": ідея та основні заходи грантового проєкту .....	11	13
<i>ОНИЩУК М., ГАНЕЧКО М.</i> Втрачені скарби: пожежі у бібліотеках світу .....	6	23
<i>ПАЛАМАРЕНКО В.</i> Бібліотечні інновації як основа розвитку центрів культурно-дозвіллевих послуг .....	4	16
<i>РУМИК Д.</i> Соціальні мережі як основа медіасередовища публічних бібліотек України .....	10	10
<i>САЛАТА Г., БАЧИНСЬКА Н.</i> Кризова комунікація та соціальна реальність: інформаційна роль бібліотек в екстремальних ситуаціях .....	12	16
<i>СТРОНСЬКА Н.</i> Майбутнє бібліотеки: головні вектори трансформації .....	4	9
<i>ТУРОВСЬКА Л., ВОВК В.</i> Еволюція технологічних методів переформатування друкованих видань у контексті збереження бібліотечних фондів .....	2	23
<i>ХІМІЧ Я.</i> Інноваційна діяльність бібліотек: світові та українські тренди .....	3	9

<i>ЧЕГРИНЕЦЬ М.</i> Процеси систематизації у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка: традиції та виклики цифрової епохи (до 195-річчя ХДНБ ім. В. Г. Короленка) .....	9	10
<i>ШКИЦЬКА І.</i> Модернізація програм підготовки бібліотечних фахівців у відповідь на виклики сьогодення .....	9	3
<i>ЯВОРСЬКА Т., ЛИХОГЛЯД А.</i> Міжнародна співпраця бібліотек України: сучасний стан і перспективи розвитку .....	5	31
<b>ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ</b>		
<i>ГАЙСИНЮК Н.</i> Роботизація бібліотек: новітні розробки та практичні кейси .....	2	38
<i>КРАСИНСЬКИЙ О.</i> Перспективи використання CRM-систем для автоматизації роботи наукових установ .....	3	35
<i>ЛИТВИН С., ДОБРОВОЛЬСЬКА С.</i> Хмарні сервіси в бібліотеках України: проблема безпеки даних і ресурсів в умовах цифрової трансформації .....	4	45
<i>МЕЛЬНИК-ХОХА Г.</i> Каталогізація інкунабул у форматі MARC21 .....	12	34
<i>МИНА Ж., РАВСЬКА А.-М.</i> Збереження та популяризація аудіоархівної спадщини композитора Богдана-Юрія Янівського .....	11	29
<i>ТАРАСЕНКО Д.</i> Інформаційне забезпечення управління: аналітичний інструментарій і технології .....	3	39
<b>ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО</b>		
<i>БОНДАРЕНКО І.</i> Освітня функція патентної документації в контексті інформатизації суспільства .....	9	42
<i>КОВАЛЬСЬКА Л., КОВАЛЬСЬКИЙ Г.</i> Організація архівного зберігання аудіовізуальних документних ресурсів: чинник соціокомунікаційних технологій .....	10, 11	45, 21
<i>ФЕДОРУК О.</i> Функціональне значення номенклатури справ у структурі документаційного забезпечення управління .....	8	29
<b>ЖУРНАЛІСТИКА ТА МЕДІА</b>		
<i>БАШМАНІВСЬКА Л.</i> Особливості медіатексту в сучасному інформаційному просторі .....	5	15
<i>БОНДАР Ю., РЯБІЧЕВ В., РЯБІЧЕВ А.</i> Тренди та пропаганда в соціальних медіа .....	5	10
<i>ГРОЗНА О.</i> Технологічна еволюція як чинник трансформації форматів подання інформації .....	8	18
<i>КУРАСОВ В., ДОБРОВОЛЬСЬКА В.</i> Соціальні медіа в інформаційно-документаційному забезпеченні діяльності кадрових агенцій: етичні виклики .....	9	34
<i>МИКОЛАСНКО А.</i> Фактчекінг: міжнародний досвід і перспективи розвитку .....	8	25
<i>ШЕВЧЕНКО В.</i> Використання штучного інтелекту в редакційній роботі світових та українських медіа .....	5	3
<b>АРХІВОЗНАВСТВО Й АРХІВНА СПРАВА</b>		
<i>БОНДАР В.</i> Проблематика національної стандартизації з архівної справи в наукових фахових виданнях України .....	1	34
<i>БОНДАР В.</i> Розвиток національної стандартизації у сфері архівної справи .....	4	38
<i>ДОСКІЧ Л.</i> Ініціативи Міжнародної ради архівів у сфері навчання та професійного розвитку .....	3	29
<i>КЕРШИС А.</i> Центральний державний архів громадських об'єднань та українці в системі архівних установ України: нормативно-правовий аспект .....	10	33
<i>КУРИЛО В.</i> Систематизація підходів до класифікації документів в архівах .....	10	38
<i>САЛАМАХА І., ДЕНИС І., НОВОСАД В., ШЕПТИЦЬКА Л.</i> Роль архівних установ у забезпеченні інформаційної безпеки .....	10	27
<b>З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ</b>		
<i>ДОЯР Л.</i> Друковані видання з фондів Книжкової палати України як джерело маловідомих фактів з історії Злуки УНР і ЗУНР .....	2, 3	44, 45
<i>ДОЯР Л.</i> Книгодруки часів самостійної УНР (січень—квітень 1918 року) та Гетьманату Павла Скоропадського (квітень—грудень 1918 року) .....	6	34
<i>ДОЯР Л.</i> Передумови революційних процесів 1917 р.: анатомія накопичення (на матеріалах видань із фондів Книжкової палати України) .....	11	34

<i>КЕПІН Д.</i> Видання з гірництва 1920-х — початку 1930-х років (з архіву Книжкової палати України) .....	7	38
<i>КЕПІН Д.</i> Видання творів письменника С. Коваліва (1848—1920) (з архіву Книжкової палати України) .....	8	36
<b>ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ</b>		
<i>КРАВЧУК М.</i> Essays on the History of the Ancient Rus' .....	3, 6	48, 40
<i>ДІДОРА Л.</i> Книги з монастирських і парафіяльних книгозбірень у бібліотеці Бердичівського соціально-історичного та економічного музею (1926—1953) .....	1	39
<i>ОНИЩУК М., ГАНЕЧКО М.</i> Полум'я над сторінками: спалена книга як мовчазна жертва ідеології .....	11	39
<i>ПРОКОПЕНКО Л.</i> Забезпечення доступу до знань — важливий напрям відновлення бібліотек після Другої світової війни .....	8	41
<i>РОМАНЮК Н.</i> Рубрика "З минулого" журналу "Хобі" як спосіб популяризації української культури та джерельна база для дослідників .....	11	48
<b>ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ</b>		
<i>КРИВЕНКО М.</i> Біобібліографія на перетині життєвих і творчих шляхів: незабутні епізоди спілкування зі Стефанією Павлишин (до 95-річчя від дня народження) .....	5	45
<i>СОЛЯНИК А.</i> Світлій пам'яті Наталі Миколаївни Кушнарченко (21.10.1950 — 09.01.2025) .....	1	51
<i>СОЛЯНИК А., ПРИСТАЙ Г.</i> Визначна лідерка київської бібліотечної освітньо-наукової школи (до ювілею Тетяни Василівни Новальської) .....	10	48
<b>ЗА РУБЕЖЕМ</b>		
<i>ГАЛИЦЬКА С.</i> Гайдельберзька університетська бібліотека: забезпечення доступу до електронних інформаційних ресурсів .....	7	45
<i>ЖУКОВСЬКА Н.</i> Медіависвітлення війни в Україні в польському інформаційному просторі: дискурс та аналіз .....	9	47
<i>КЛИМЕНКО О., СОКУР О.</i> Підтримка українських біженців з боку бібліотек Великої Британії .....	8	47
<i>МАРКОВА В., СУХОВІЙ О.</i> Соціально-гуманітарні аспекти інформаційної допомоги українським біженцям у Словаччині .....	6	45
<i>ОНИЩУК М., ГАНЕЧКО М.</i> Крадіжки книг із бібліотек Західної Європи .....	1, 2	45, 48
<i>ПРОКОПЕНКО Л., ЛІСОВА І.</i> Повернення втраченого: з історії руйнування та відновлення бібліотеки Левенського університету у ХХ столітті .....	5	48
<i>ФІЛПОВА Л.</i> Використання цифрових платформ для інформаційно-бібліотечного сервісу (із досвіду бібліотек США) .....	12	43
<b>КОНФЕРЕНЦІЇ. ВИСТАВКИ</b>		
<i>КІРІШЕВА О.</i> Національній науковій медичній бібліотеці України — 95! .....	12	41
<i>Свято книги на Одещині</i> .....	6	52
<b>Показчик</b> статей і матеріалів, опублікованих у журналі за 2025 рік .....	12	49

### До уваги передплатників!

Угоду щодо передплати на видання Книжкової палати України  
можна укласти безпосередньо з установою.

Звертайтеся у відділ підготовки та розповсюдження видань

тел. (044) 292-65-73

e-mail: vydannya@ukrbook.net

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84<sup>1</sup>/<sub>8</sub>. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 25 пр. Зам. 2.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія)  
розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

[http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc\\_Gum/VKP/index.html](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html)